

TC
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

MÜHİMME DEFTERLERİNE GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NDE SUHTE
İSYANLARI
(1558-1576)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ÖZLEM YILMAZ SOLAK

DANIŞMAN
DOÇ.DR. AHMET YİĞİT

EYLÜL 2014
MUĞLA

TC
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

MÜHİMME DEFTERLERİNE GÖRE OSMANLI DEVLETİ'NDE SUHTE
İSYANLARI
(1558-1576)

ÖZLEM YILMAZ SOLAK

Sosyal Bilimleri Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 11.09.2014

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 09.09.2014

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Ahmet YİĞİT
Jüri Üyesi: Yrd Doç. Muhammet YAZICI
Jüri Üyesi: Yrd Doç. Zafer DURDU

Enstitü Müdürü: Yrd. Doç. Aytekin FIRAT

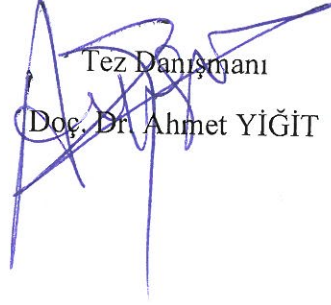
EYLÜL, 2014

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün .05./09/2014 tarih ve 646/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin .24/6 maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Özlem Yılmaz Solak'ın "Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Suhte İsyancıları (1558-1576)" adlı tezini incelemiş ve aday .09./09./2014 tarihinde saat .14.00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra .15... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ..kabul..... olduğuna oy...bilgisiyle... ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ahmet YİĞİT

Üye

Yrd. Doç. Muhammet YAZICI

Üye

Yrd. Doç. Zafer DURDU

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti’nde Suhte İsyancıları (1558-1576)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11.../09/2014

Özlem YILMAZ SOLAK

YKSEKRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : **YILMAZ SOLAK**

Adı : **zlem**

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : **Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Suhte İyanları (1558-1576)**

Y. Dil : **Revolts of suhte in the Ottoman State according to Mühimme Registration (1558-15769)**

TEZİN TÜRÜ: **Yüksek Lisans**

x

Doktora

0

Sanatta Yeterlilik

0

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi**

Fakülte : **Edebiyat**

Enstitü : **Sosyal Bilimler**

Diğer Kuruluşlar:

Tarih : **11/09/2014**

TEZ YAYINLANMISA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : **YİĞİT, Ahmet**

nvanı : **Doç. Dr.**

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 88

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1.Suhte İsyancı
- 2.Medreseler
- 3.Osmanlı Devleti

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER :

- 1.Suhte
- 2.Medrese
- 3.İsyancı
- 4.Mühimme Defterleri

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

- 1.Suhte
- 2.Medrese
- 3.Rebellion
4. Mühimme Registration Books

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	X
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 09/09/2014

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VI
TABLO CETVELİ	VII
KAYNAK TANITIMI	VIII
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	8
SUHTE İSYANLARI VE SUÇLAR	8
1.Baskın ve Cinayet	18
2.Hırsızlık ve Gasp	28
3.Halktan Para Toplamak	31
4.Oğlan Çekme ve Ailelere Saldırı	34
5.Suhteler Tarafından Yapılan İşkence.....	38
6.Yol Kesmek	40
7.Devlet Görevlilerine Saldırı	42
8.Suhte Adıyla Suç İşleyenler	46
BÖLÜM II	48
OSMANLI DEVLETİ’NİN İSYANLARINA KARŞI ALDIĞI ÖNLEMLER VE VERDİĞİ CEZALAR	48
1.Alınan Önlemler:	48
1.1 Silah Toplama	52
1.2. Suhtelerin Kefile Bağlanması.....	55
1.3. Suhtelerin Yakalanması İçin Tanıdık ve Akrabalardan Faydalanma	58
1.4. Müfettiş Atanması ve Yapılan Gizli Araştırmalar	59
1.5. .Devlet Görevlilerine Yapılan Uyarılar	62
2.Devletin Suhtelere Uyguladığı Cezalar	68
2.1. Ölüm Cezası.....	68

2.2. Kürek cezası.....	70
2.3. Hapis Cezası.....	72
2.4. Kısas.....	73
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA.....	79
EKLER.....	83

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda başlayıp XVII. yüzyıl boyunca süren kargaşa döneminin önemli bir parçasını medrese öğrencilerinin oluşturduğu suhtelerin çıkarmış olduğu isyanlar oluşturmaktadır. Muhteva olarak Osmanlı Devleti'nde önemli bir döneme damgasını vuran bu kargaşa ortamının araştırılması tarihçilik adına zorunlu bir ihtiyaçtır. Fakat bu çaplı bir çalışma yüksek lisans için oldukça geniş olacağından süre ve konu sınırlandırılmıştır. Ayrıca konu sadece Divan-ı Hümayun'a yansıyan yani devlet tarafından mühim görülüp kayıt edilen kısmıyla ele alınmıştır. Mühimme Defterlerinin dışında Şer'îye Sicilleri ve diğer birinci elden kaynaklar değerlendirmeye alınmamıştır.

Çalışmada Mühimme Defterleri öncelikle taranıp suhte isyanları ile ilgili belgeler tespit edilmiştir. İki yüzden fazla belge hemen hemen aynı türden konuları ihtiva ettiğinden bunların bir kısmı tasnif aşamasında dipnotlarda kasıtlı şişirmeye yönelik algılanmasını önlemek için değerlendirmeye katılmamıştır. Tek bir belgede suç, önlem ve ceza gibi bütün bir olay tamamen ele alınırken bazılarında merkeze ne zaman gönderildiği olay hakkında bilgi ve yapılan işlemler ile ilgili hiçbir ayrıntı verilmemiştir. Bu da tasnif aşamasında bizleri oldukça sıkıntıya sokmuştur. Mümkün mertebe alt başlıklar ile konunun tasnifini yaparak olay hakkında dışarıdan bakışı kolaylaştıracak bir profil oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada olayın başlangıcı ve sonucu hakkında değerlendirmeye gitmekten çok sadece dönemin devlet merkezine yansıyan kısmı ortaya koulmaya çalışılmıştır. Suhte faaliyetlerinin değerlendirildiği ve iki bölüm halinde sunulan tezin birinci bölümünde; artan suhte faaliyetlerine ve suhtelerin işlemiş olduğu suçlara yer verilirken ikinci bölümünde ise isyan eden suhtelere karşı alınan önlemler ve onlara uygulanan cezalar işlenmiştir.

Bu çalışma esnasında Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yardımlarını gördüğüm Yrd. Doç. Dr. Murat Uluskan'a, karşılatığım her zorlukta daima maddi manevi yanımda olan sevgili aileme, benden desteğini esirgemeyen arkadaşım Fadimana Çelik Fidan'a ve tezin oluşturulmasındaki her aşamada yanımda olan sayın hocam Doç. Dr. Ahmet Yiğit'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Özlem YILMAZ SOLAK

ÖZET

Divân-ı Humayûn toplantılarında görüşülen siyasi, ekonomik, sosyal ve askeri konularda alınan kararların kaydedildiği defterlere “Mühimme Defterleri” denilmektedir. Suhte İsyanlarının ele alındığı çalışmamızda 1558-1576 yıllarını içine alan 16 adet Mühime Defteri kullanılmıştır. XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan ekonomik sorunların etkisi Osmanlı Devleti’ndeki her kuruma sirayet etmiştir. Aksaklıkların yaşandığı ve bozulmanın baş gösterdiği eğitim kurumu olan medreselerde yavaş yavaş kurallar çiğnenmeye başlanmış görevlendirmelerde haksızlıklar yapılmıştır. Medreseler kapasitelerinin üstünde öğrenci almışlar ve vakıflar öğrencilerin ihtiyaçlarını lâıyık ile karşılayamaz hale gelmiştir. Yaşanan ekonomik bunalımlar, medreselerin eski düzenini kaybetmesi, eğitimin kalitesinin bozulması ve yapılan iltimaslar nedeni ile bir birine zincirin halkaları gibi bağlı olan eğitim sistemi, bozulmuş ve adeta topyekûn öğrencileri içine alan bir isyana dönüşmüştür. Başlarda bu isyan on on beş kişilik gruplar halinde iken devam eden süreçte sayıları üç-dört yüzleri bulan eşkıya bölüklerine dönüşmüştür. Baskın, cinayet ve hırsızlık gibi birçok suça karışan suhteler, bir kasırğa gibi geçtikleri köy ve kasabaları mahvetmiş halk ise suhtelerin elinde perişan olmuştur. Bu durum mühime defterlerindeki hükümlerde kimi zaman bireysel kimi zaman ise gruplar halinde kadiya yapılan şikâyetler şeklinde göze çarpmaktadır. Direkt devlete yani yönetime karşı yapılmış bir eylem olmayan bu isyanlarda devletin prestiji sarsılmış ve aynı zamanda devlet mali kayıplara uğramıştır. Vergi toplayan mültezimlere yapılan saldırılar ve suhtelerden korkan halkın kereste, yelken bezi gibi çeşitli mamulleri zamanında hazırlayamaması devleti askeri açıdan büyük sıkıntı içine sokmuştur. Dönemin en önemli sorunları arasına giren bu isyancı suhteleri ve onların faaliyetlerini durdurmak isteyen devlet, silahsızlandırma, kefile bağlama gibi çeşitli önlemler almış ve idama varan ağır cezalar uygulanmıştır.

ABSTRACT

At the Divan-ı Humayûn meetings where political, economic, social and military issues negotiated and the decisions taken are called "Mühimme Registration Books". Our study in which Suhte Riots dealt with 16 Mühimme Registration Books, including the years of 1558-1576 had been used. In the second half of the XVI century, the impact of the economic problems had spread to every institution in the Ottoman Empire. In the Madrasas the educational institutions in which glitches and deterioration arose, the rules gradually started to be violated and injustice had been done in the commissions. Madrasas had taken students above their capacities and foundations had become unable to meet the needs of the students properly. On account of the economic crisis, the loss of the old order of the Madrasas, the corrosion of the quality of education, and the leverages the education system connected to each other as a chain of one of the rings, and had evolved into a riot including almost all the students. Initially while this riot consisted of the groups of ten to fifteen in the ongoing process, had turned into a bandit troops that came up to the numbers of three or four hundreds. Involved many crimes such as incursion, theft and murder Suhtes, had devastated the villages and towns like a hurricane they passed and the people had become miserable in the hands of the Suhtes. This case draws the attention in the provisions of the Mühimme Registration Books sometimes individually or in groups as in the form of complaints made to the Qadi In this riots not having been a direct action against the government in other words the authority, the state's prestige had been discredited and, simultaneously the state had undergone financial losses. The attacks made to the tax farmers and in fear of Suhtes the folk's unable to prepare products such as timber, sail and cloth on time, had put the state into a great tribulation in terms of military. Willing to terminate the Suhtes the bleeding wound of this period and their activities, the state had taken a variety of measures such as disarmament and compulsory indemnity and had applied to the penalties up to the execution.

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geen eser.
a.g.m.	:	Adı geen makale.
Bkz.	:	Bakınız.
BOA. MD	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri.
C	:	Cilt.
ev.	:	eviren.
<i>DİA</i>	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
<i>İA</i>	:	İslam Ansiklopedisi.
No.	:	Numara.
s.	:	Sayfa.
S.	:	Sayı.
SDÜ	:	Süleyman Demirel Üniversitesi
Yy	:	Yüzyıl

TABLO CETVELİ

Tablo 1: Mühimme Numaraları.....	XI
----------------------------------	----

KAYNAK TANITIMI

Mühimme Defterleri, Divan-ı Hümâyûn toplantılarında görüşülen siyasî, askerî, içtimâî ve iktisadî alanlarda alınan önemli kararların kaydedildiği defterlerdir. Osmanlı Arşivi'nde 961-1333/1553-1915 tarihleri arasında tutulmuş 419 adet Mühimme Defteri bulunmaktadır. Ortalama 350 yıllık bir zaman dilimini ihtiva eden Mühimme Defterleri kültürel ve tarihi yönden çok önemli ve zengin bir kaynaktır. Mühimme Defterleri, hükümlerin sâdır oldukları Divanlar bakımından dört ayrı grupta değerlendirilmektedir:

1. Mühime Defterleri: Padişahın payitahtta bulunduğu sırada, Sadriazam başkanlığındaki Divan toplantısından çıkan emirlerin kaydolunduğu defterler.

2. Rikâb Mühimesi: Sadriazamın sefer veya başka bir sebeple payitahttan ayrılırken yerine vekil olarak bıraktığı Rikâb kaymakamı veya Sadâret kaymakamı denilen görevli başkanlığında toplanan Divan'da alınan kararların yazıldığı defterler.

3. Ordu Mühimesi: Ordu ile birlikte sefere çıkan sadriazamın sefer sırasında akdettiği Divan toplantılarında alınan kararların yazıldığı defterler.

4. Kaymakamlık Mühimesi: Padişah ve sadriazamın aynı anda Dersâdet'ten ayrıldığında, devlet işlerini idare etmek üzere tayin edilen Sadâret kaymakamının müstakil olarak akdettiği Divanlarda alınan önemli kararların yazıldığı defterler.

Sadriazamın başkanlığında toplanan kubbe vezirleri, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, defterdar ve nişancısının katıldığı Divan toplantılarında alınan kararlar, padişahın onayından geçtikten sonra kronolojik sıraya göre defterlere kaydedilmiş ve muhatap makama gönderilmiştir. Ferman ve beratın bir sureti şeklinde hazırlanan Mühimme Defterinde önemli bir husus da, deftere kaydetmenin, yani tescil işleminin; hükme bağlamanın bir ifadesi olmasıdır. Divandan verilen bir karar veya neticelenen bir dâva, ferman şeklinde hazırlanmadan evvel, tashih edilen müsveddesi ilgili defterine kaydolunmamışsa bir hüküm ifade etmemektedir.

Defterlerdeki bir kaydın iptali veya tashih edilmesi ancak padişahın iznine bağlıydı. Nişancının, yani ilk dönemlerdeki Divan kalemleri şefinin defterler üzerinde tashih yapabilmesi, padişahın "Kendi kalemiyle düzeltme yapabilir" müsaadesini taşıyan fermanıyla mümkündü. Mühimme veya diğer ahkâm defterlerindeki bir hüküm kaydının geçersizliği, yani "terkîn" edilmesi veya

kaydedilen bir fermanın kaydedilmeden önce "şakk", yani iptal edilerek yırtılması, emr-i âlî ile yerine getirilirdi. Bu durum, defter kayıtları üzerine yatık çizgi ile çekilen terkîn çizgilerinin uç tarafında yazılı "ber-mûceb-i hatt-ı hümâyûn" ifadesinden veya hükmün baş tarafındaki "terkîni bâbında fermân-ı âlî mûcebince kaydı terkîn oluna..." şerhlerinden anlaşılmaktadır. Mühimme Defterleri'nin tertibinde, şekil ve muhtevâ yönünden zamanla bir tekâmül göze çarpmaktadır. Klasik döneme (1553-1642) ait ilk defterler başlık taşımazlar. Yazıları daha karmaşıktır. İlk sayfalarda başlık yerine sadece kayıt tarihini belirten Arapça toplantı günü ve onun hemen altında ay ve yıl yazılıdır. Mühimme Defterleri'ndeki hüküm tarihlerinin yazılışı, ilk dönemlerde, yukarıda bahsedildiği üzere "başlık tarih" atmak suretiyle olmuştur. Daha sonraları bu usulden vazgeçilerek günler; *evâil*, *evâsıt* ve *evâhir* tabirleriyle onar günlük dilimler hâlinde ifade olunmaya başlanmıştır. Mühimme Defterleri'nde yer alan konular, devrin zaman, mekân ve telakkisi çerçevesinde mühim görülenlerinden teşekkül etmiştir. Bazen hüküm metinleri içinde geçen "bu husus mevâdd-ı mühimmedendir" veya "husûs-ı mezbûr mühimmâtıdır" şeklindeki ifadeler ile konuların önemine dikkat çekildiği görülmektedir. Defterlerde kayıtlı hükümler, Divan-ı Hümâyûn kararı gereğince ferman şeklinde düzenlenerek ilgililere gönderilen emirlerin suretleridir. Bu suretlerin diğer kayıtlarını veya asıllarını ilgili devlet, beylerbeyilik ve Şer'îye Sicilleri Arşivlerinde bulmak mümkündür. Mühimme Defterleri'nin yukarıda ifade edilen şekil özelliklerinin yanında, muhteva bakımından önem ve değerlerini de aşağıdaki başlıklarda toplamak mümkündür:

1. Osmanlı Devleti'nin merkez ve taşra teşkilatındaki idarî ve askerî organların yapısı, karşılıklı münasebetleri, çalışma tarzları ve fonksiyonları; müesseselerin organizasyon ve işleyişi ve hukukî prosedür hükümlerine dair bilgiler
2. Komşu ülkeler ile Avrupa, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Arabistan Yarımadası, Kafkaslar ve Rusya tarihleri açısından önemli kayıtlar.
3. Osmanlı Devleti'nin, gayrimüslim tebeası ile olan münasebetleri, azınlıklar hukuku, halkın sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının temini hususlarındaki yönetim politikası, ibadet ve âyin serbestiyeti, mâbedlerin inşası.
4. Hac organizesi, surre alayları ve mukaddes beldelere götürülen hizmetler.

5. Osmanlı kültür ve sanat faaliyetleri cümlesinden, imar ve iskân siyaseti, çevre ve belediye hizmetleri, sağlık ve eğitim işleri, geniş vakıf idarelerinin problemleri ve teftişleri.

6. Sayıları hayli fazla olan ve Ordu Divanınca tutulan Mühimme Defterleri, askerî tarih, harp tarihi ve lojistik hizmetler tarihi yönünden birinci el kaynaklardır. Netice olarak, XVIII. yüzyılda devlet işlerinin Divan-ı Hümâyûn'dan Paşa Kapısı'na kaydığı ve Bâbîâlî'nin yönetimde ağırlığının hissedilmeye başladığı dönemlerde padişah fermanlarının yerini zamanla sadriazam buyrukları almaya ve bu buyrukları için *Ayniyat Defteri* adı altında yeni bir defter türü tutulmaya başlanmıştır. Bununla birlikte, mühimme kayıtlarını tutan Divan kalemleri az sayıdaki kâtip kadrosu ile Sadâret teşkilatı içinde yer alarak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar eski görevini sürdürmüştür.

Yapılan araştırmada kullanılan defter âdeti on altıdır. Sekiz numaralı defter gibi bazı defterler tımar tevcihi ile ilgili olup bu defterlerde her hangi bir kayıt yoktur. Ayrıca yirmi numaralı defter de mevcut değildir. Belgelerin toplanmasında orijinal defterlerin yanı sıra çalışılan dönemi kapsayan, Başbakanlık Osmanlı Arşivi tarafından basılmış Mühimme Defterleri de kullanılmıştır. Orijinal belgelerden okunan hükümlerin sayfa numaralarına yer verilirken basılmış olan defterlerin yalnızca hüküm numaraları verilmiştir. Araştırmada elde edilen belge sayısı iki yüzü geçmektedir. Tez yazımında daha detaylı bilgi veren hükümler tercih edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen hükümlerden yüz kırk sekizi kullanılmış olup defterler ve kullanılan belge adedi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Defter No	Tarih	Kullanılan Belge Adeti
BOA. Mühimme Defteri 3	H. 966-968/M. 1558-1560	31
BOA. Mühimme Defteri 5	H. 973/ M. 1565	13
BOA. Mühimme Defteri 6	H. 973/ M. 1565	11
BOA. Mühimme Defteri 7	H. 975-976/ M. 1567-1568	25
BOA. Mühimme Defteri 9	H. 977-978/ M. 1569-1570	4
BOA. Mühimme Defteri 10	H. 978-979/M. 1570-1571	4

BOA. Mühimme Defteri 12	H. 978-979/ M. 1570-1571	15
BOA. Mühimme Defteri 14	H. 978/ M. 1570-1571	2
BOA. Mühimme Defteri 16	H. 979/ M. 1571	2
BOA. Mühimme Defteri 17	H. 979/ M. 1571	2
BOA. Mühimme Defteri 19	H. 980/ M. 1572	10
BOA. Mühimme Defteri 21	H. 980-981/ M. 1572-1573	4
BOA. Mühimme Defteri 23	H. 981/ M. 1573-1574	6
BOA. Mühimme Defteri 26	H. 982/ M. 1574	5
BOA. Mühimme Defteri 27	H. 983/ M. 1575-1576	4
BOA. Mühimme Defteri 28	H. 984/ M. 1576	10

Tablo 1: Mühimme Numaraları

GİRİŞ

Arapça kökenli olup “d, r, s” kökünden gelen medrese, ders çalışılan ve ders okutulan yer anlamına gelmektedir¹. İslam dünyasındaki cami, medrese, imaret, hastane, köprü, çeşme gibi dini, ilmi ve sosyal kurumların işleyiş biçimleri benzer olduğu gibi bu tür kurumlar vakıflar sayesinde varlığını devam ettirmiştir². Medresenin Nizamülmülk tarafından kurulduğu ileri sürülmüştür. Al-Makrizi ile al-Suyuti göre ise medreseler daha önceden kurulmuştur. Ancak Nizamülmülk zamanında medreselere devlet adamları daha fazla önem göstermişler ve Nizamülmülk’ün kurduğu medrese tipi yani talebelerin barındırıldığı ve beslendiği medreseler bu dönemden sonra revaç bulmuştur. Yalnızca Selçuklu ile sınırlı kalmayan medreselerin Eyyubi ve Memlûklü gibi Türk İslam devletlerinde de sayısı giderek artmıştır³. Osmanlı medreselerinin tarihi, Osmanlı Devleti’nin ikinci padişahı olan Orhan Gazi zamanında başlamıştır. Orhan Gazi İznik’i ele geçirdikten sonra ilk Osmanlı medresesini inşa ettirmiştir⁴. Orhan Gazi, 1326’da Bursa’yı aldıktan sonra beyliğin merkezini buraya taşımış ve burada da halk arasında Manastır Medresesi diye adlandırılan medreseyi inşa ettirmiştir. Bununla beraber devlete yeni katılan topraklarda da devlet adamları çeşitli medreseler yapmışlar ve böylece yeni alınan yerlere de İslam damgası vurulmuştur. Osmanlıların kuruluş dönemindeki medreselerin derece ve sınıf itibarıyla en mühimleri İznik, Bursa ve Edirne şehirlerindeki medreseler olmuştur. Esas şeklini Fatih Sultan Mehmet zamanında alan Sahnı Seman medreseleri günümüzdeki karşılığı ile birer üniversite niteliğindedir. Osmanlı topraklarındaki yeniliğin bir esası olan Sahn medreseleri ilahiyat ve İslam hukuku fakülteleri niteliğindedir⁵. Bu ismi almasının nedeni ise Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u aldıktan sonra burada bulunan Bizans imparatoruna ait Havariyyum Kilise’sini yıktırıp mezarları kaldırarak düzleştirmesi ve medreseyi bu alana yaptırmasındandır. Arapçada geniş düzlüklere sahn dendiği

¹ Şemseddin Sami, *Kamusu Turki*, İstanbul 1989, s. 1313-1314.

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 1

³ Nebi Bozkurt, “Medrese”, *DİA*, XXVIII, s. 323-327; Mefail Hızlı, “Osmanlı Klasik Döneminde Medrese”, *Türkler*, XI, s. 791-802.

⁴ Ekmelettin İhsanoğlu, “Osmanlı Medrese Tarihçiliğinin İlk Safhası”, *Belleten*, LXIV, S. 240, s. 543

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 2-3.

için yapılan medreselere de bu isim verilmiştir. Sahnın dışında caminin kuzey ve güney taraflarına da sekiz medrese daha yaptırmıştır ki bunlar Sahn medreselerinde okuyacak olan talebeleri hazırlayan tetimme medreseleridir.⁶ Tetimme medreselerindeki talebeyi sahn medreselerindeki “danişmendlerden”⁷ ayırmak için bunlara suhte (softa) denilmiştir. Bunlar ya mensup oldukları medreselerin müddlerinden veyahut sahn talebesi olan danişmendlerden ders görmüşler ve Tetimme medreselerini bitirdikten sonra da Sahn medreselerine geçmişlerdir⁸. Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezit, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde Osmanlı medreseleri zirve dönemlerini yaşamıştır⁹. Osmanlı medreseleri iki büyük kategoriye ayrılmaktadır. Hariç ve dâhil medreseleri olarak ikiye ayrılan medreselerden, hariç medreselerinde Arapça ve fikri ilimler üzerine dersler verilirken, dâhil medreselerinde ise dini ilimler okutulmuş ve bunlar da derecelerine göre bölünmüştür¹⁰. Hariç ve dahil medreselerinden ders gören talebeler sonrasında Sahnı Seman veya Sahnı Süleymaniye medreselerine devam etmiş ve burayı da tamamladıktan sonra icazet (diploma) almışlardır. İcazet alan medreseliler yani müderris adayları nevbet denilen süreyi bekleyerek, müderris ya da kadı olarak görev yapmışlardır¹¹.

Kuruluşundan duraklama dönemine kadar hızlı bir şekilde sınırlarını genişleten Osmanlı Devleti, fethettiği yeni yerlere eğitim, adalet, mimarisi ve benzeri tüm kurum ve kuruluşları ile Osmanlı kimliğini taşımıştır. Hem mevcut topraklarda hem de yeni fethedilen yerlerde adalet sisteminin en tepesinde bulunan şeyhülislamdan kadıaskerlere, eyalet ve kaza kadılarından nahiyelerde görev yapan naiblere ve eğitim veren müderrislere kadar ilmiye sınıfına mensup olan tüm bu devlet görevlileri Medreselerde aldıkları yüksek eğitimden sonra görevleri başına getiriliyorlardı¹². Büyümenin hızlı olduğu dönemlerde söz konusu medreseden mezun olanların istihdamında hiçbir sıkıntı olmazken XVI. yüzyıla gelindiğinde

⁶ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 1988, s. 112-113.

⁷ Danişmend: Sahnı Seman ve Süleymaniye medreselerinde icazet alma seviyesine gelmiş talebe için kullanılan bir terimdir. Bkz. Mehmet İpşirli, “Danişmend”, *DİA*, VIII, s. 464-465.

⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, Ankara 1983, s. 584.

⁹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 1988, s. 113.

¹⁰ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, İstanbul 2008, s. 176.

¹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, s. 45.

¹² Bayram Kodaman, “Osmanlı Devleti'nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 16, Isparta 2007, s. 1-24.

ciddi anlamda sıkıntılar görülmeye başladı. Bu dönemde Osmanlı Devleti kendisi gibi güçlü devletler ile komşu olarak doğal sınırlarına ulaşmış oldu ve fetihler yavaşladı. Fetihlerin yavaşlaması ganimet gelirlerini düşürdü ve zorda kalan maliyeyi ayakta tutmak isteyen devlet çareyi vergileri arttırmakta buldu. Osmanlı ekonomisini sarsan tek olay fetihlerin azalması da değildi. XIV. yüzyılda başlayan coğrafi keşiflerin etkisi XVI. yüzyıla gelindiğinde güçlü bir şekilde hissedilmeye başlandı. Avrupa'nın Uzak Doğu ile ticareti "İpek Yolu" denilen güzergâh üzerinden sürdürülüyordu. Fakat XV. yüzyılın son çeyreğinde Ümit Burnu keşfedildi ve yüzyılın sonlarında Güney Afrika'dan dolaşarak Hindistan'a ulaşılabilineceği ortaya çıktı. Yaşanan bu gelişmeler Osmanlı topraklarından geçen İpek Yolu'nun önemini kaybetmesine ve Osmanlı Devleti'nin direk ticaret gelirlerinin düşmesine neden oldu. Coğrafi keşifler neticesinde ortaya çıkan bir diğer önemli gelişme de Amerika kıtasının keşfidir. İspanya ve Portekiz gibi devletler Amerika'dan sağladıkları altın ve diğer kaynaklar ile oldukça zenginleşmiştir. Zenginleşen Avrupa devleti elde ettikleri malları satacak bir pazar arayışına girmişler ve Osmanlı toprakları önemli bir pazar haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'ndeki ihracat ve ithalat arasındaki denge bozulmuş büyük bir darbe alan yerli üreticinin ithal mallar ile baş edememesi sonucunda devlet dışa bağımlı hale gelmiştir. Avrupa devletleri için büyük bir avantaj olan tüm bu gelişmeler Osmanlı Devleti'nde mali sıkıntılara, paranın değer kaybetmesine ve maaşların arttırılamayıp zamanında ödenememesi gibi aksaklıklara neden olmuştur.

Kanuni'nin son sekiz yılı ile III. Murad'ın saltanatının ilk iki yılının ele alındığı bu dönem, kanlı iktidar mücadelelerine de sahne olmuştur. Taht için güçlü bir aday olan şehzade Mustafa üvey annesi Hürrem Sultan'ın çevirdiği çeşitli entrikalar neticesinde babası tarafından öldürtülmüştür. Şehzade Mustafa'nın ölümü yeniçeriler ve halk tarafından büyük bir üzüntü ile karşılanmış tabi bir hoşnutsuzluğa sebep olmuştur. Şehzade Mustafa'nın ölümünün ardından bu kez de Şehzade Selim ve Şehzade Bayezid arasında taht mücadelesi baş göstermiş ve Şehzade Bayezid isyan ederek Şehzade Selim ile savaşmıştır. Babasının sağlığında girişmiş olduğu bu taht mücadelesi onun sonunu hazırlamış ve Bayezid'in öldürülmesi için birçok sancak beyi maiyetinde ki askerler ile şehzadenin üstüne seferber edilmiştir Yaşanan tüm bu kanlı iç hesaplaşmalar sonucunda ise sancak beylerin muhafazasında olan

yerler başıboş kalmış ve sancaklar eşkıya faaliyetlerine açık hale gelmiştir. Bayezid'in ve oğullarının öldürülmesi ile bu tehlike bertaraf edilmiş ise de daha Kanuni'nin sağlığında yaşanan bu mücadeleler devletin varlığını büyük ölçüde tehdit etmiştir¹³.

Büyük bir dünya devleti haline gelen Osmanlı'nın içeride ve dışarıda yaşamış olduğu sıkıntıların toprak, asker ve vergi sistemleri üzerinde de olumsuz etkileri olmuştur. Osmanlı Devleti'nde hem vergilerin toplanması hem de orduya asker sağlanması bakımından büyük önem arz eden tımar¹⁴ sistemi XVI. yüzyılda gerilemeye başlamıştır. Tımandan elde edilen gelirlerin artmamasına rağmen yükselen enflasyon tımar sahiplerini oldukça zor durumda bırakmıştır. Savaşa katılırken tımarın cinsine ve büyüklüğüne bağlı olarak cebeli¹⁵ ve gulam¹⁶ getirmek ve gereken teçhizatı hazırlamak zorunda olan tımar sahipleri zaman ilerledikçe bunları temin etmekte zorlanmış ve özellikle uzun seferlerin masraflarını karşılayamaz hale gelmiştir. Bu durum tımar sahiplerinin seferden kaçmasına ve ordunun askeri kanadının zayıflamasına neden olmuştur. Tımar sisteminin zayıflaması ve Avrupa'da gelişen silah teknolojisi ücretli askerliği gerekli kılmış ve ücretli asker sayısını arttırmak zorunda kalan devletin savunmaya yaptığı harcama daha da artmıştır. Osmanlı Devletinde vergilerin toplanması için kullanılan iltizam usulünde¹⁷ de bu dönemde birçok sıkıntı görülmeye başlanmıştır. İltizama verilen bölgeyi kiralayan mültezim bir kısmı peşin alınan ve tımarın gelirine göre fiyatı belirlenen meblağı ödemekle yükümlü olduğu için devlete ödeyecek olduğu bu

¹³ Feridun Emecen, "Selim II", *DİA*, XXXVI, s. 414-418; Şerafettin Turan, "Bayezid, Şehzade", *DİA*, V, s. 230-231.

¹⁴ Tımar: Türkçe'de "dirlik" kelimesiyle aynı anlama gelen Tımarın (Tımar) sözlük anlamı "ilgi, bakım"dır. Terim olarak ise Osmanlı merkez vilayetlerinde bir süvari birliğini ve asker-idari hiyerarşiyi desteklemek amacıyla yapılan ve miras yoluyla geçmeyen tahsisatı ifade etmektedir. Halil İnalçık, "Tımar", *DİA*, XLI, s.168.

¹⁵ Cebeli: Moğolca "zırh" anlamına gelen "cebe" ile Türkçe "-lü" ekinin birleşmesiyle oluşan cebeli (Cebelü) "zırhlı, techizatlı asker" anlamına gelmektedir. Bkz. Feridun Emecen, "Cebelü", *DİA*, VII, s. 188-189.

¹⁶ Gulam: "Erkek çocuk, delikanlı, azat edilmiş köle, genç hizmetkâr" gibi anlamlara gelmektedir. Bkz. Mustafa Zeki Terzi, "Gulam", *DİA*, XIV, s. 178-180.

¹⁷ İltizam: Devletin, genellikle belirli bir mekânla sınırlı kanunî ve / veya şer'î vergi unsurlarından oluşan bir demeti ifade eden mukâtaa birimlerini vergilendirmeyi rekabete açık, ekseriya müzayede ile tesbit edilen ve bir bölümü peşin ödenmesi istenen belirli bir yıllık bedel karşılığında, sınırlı bir süre (tahvil) için kârı ve zararı kendine ait olmak üzere kabul edecek mültezimlere güvenilir bir kefaletle devretmesidir. Mehmet Genç, "İltizam", *DİA*, XXII, s. 154-158.

parayı sağlamak ve kâr elde edebilmek için köylüden aldığı vergileri arttırma yoluna gitmiştir¹⁸.

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin ekonomisi sanayiye değil tarıma dayanmaktadır. Devletin gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturan vergilerin XVI. yüzyılda içine düşülen mali sıkıntılardan dolayı arttırılması hatta olağan üstü durumlarda toplanan vergilerin bile düzenli hale getirilmesi köylüyü topraklarını terk etmeye sevk etmiş ve çift bozanlık¹⁹ bu dönemde hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Topraktan istediği geliri sağlayamayan bu çift bozanlar yeni bir geçim kapısı umuduyla dönemin önemli şehir merkezlerine göç etmek zorunda kalmışlar ve göçtükleri bu yerlerde de bey ve vezir kapılarında görev almışlardır. Bey ve vezir kapılarında görev alan leventlere sekban, sarıca ve gönüllü gibi isimler verilmiştir. Gönüllü olan bu leventlerden başlarda savaşlarda faydalanılmış, maiyetindeki leventler ile savaşa katılan bey ve vezirlerin ölümü ve savaşın bitmesi halinde ise tüm bu leventler toplu halde işsiz kalmıştır. Bunlardan bazıları sınır kalelerinde görev alırken çoğunluğu “garip yiğitler” adı altında boşa gezip imaretler çevresinde toplanıyorlardı²⁰. Şehir ve taşralarda yığılan leventlerin bu şekilde işsiz kalmaları çok büyük sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Bu şekilde işsiz kalarak silahlanan ve teşkilatlanan leventlerin soygun ve eşkıyalık faaliyetlerine başlamaları hem devleti hem de halkı oldukça zor bir durumda bırakmış ve etkisi yıllarca süren isyanlara sebep olmuştur²¹.

Farsça (yanmış, tutuşmuş) anlamına gelen “Suhte” kelimesi Osmanlı Devleti'nde öğrencilerin ilim aşkına izafen kullanılmış ve XVI. yüzyılda “sohta” halini almıştır. Sıbyan mektebini bitiren öğrenciler eğitimini devam ettirmek için medreselere gelmişler ve medresedeki eğitimini başarı ile tamamladıktan sonra ise aldıkları temessük (başarı belgesi) ile birlikte sırasıyla hâşiye-i tecrîd, miftâh, kırklı ve ellili (hâriç ve dâhil) medreselerde okumuşlardır. Üç yıl süren eğitimlerinin ardından Sahn-ı Seman ve Süleymaniye medreselerinde okumuşlardır²². Medreselerde hücre denen odalarda kalan öğrencilere vakıflar tarafından belirlenen

¹⁸ Halil İnalçık, “Timar”, *DİA*, XLI, s. 168-172.

¹⁹ Çift bozan: Toprağını terk edenlere verilen isimdir. Bkz. Mücteba İlgürel, “Celâli İsyânları”, *DİA*, VII, s. 152-257.

²⁰ Mücteba İlgürel, “Celâli İsyânları”, *DİA*, VII, s. 152-257.

²¹ Mücteba İlgürel, “Levent”, *DİA*, XXVII, s. 149-151.

²² Mustafa Alkan, “Sohta”, *DİA*, XXXVII, s. 342-343; Cahit Baltacı, “Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim”, *Türkler*, XI, s. 830-833.

ve günlük olarak verilen yevmiyeler tahsis edilmiş ayrıca sabah ve akşam yemekleri medreselerdeki imaretlerden karşılanmıştır. Yevmiyelerin dışında çeşitli adlar altında harçlar verilerek de öğrencilere katkıda bulunulmuştur. Askerlikten muaf olan medreselilerin medresede kaldığı süre boyunca bekâr olmak zorunluluğu vardır²³. Medreselerden mezun olan öğrenciler kadı, müderris, müftü gibi görevlerde yer almakta ve geçimlerini rahat bir şekilde sağlayabilmektedir. XVI. yüzyıl Osmanlısında yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal çalkantılar eğitim sisteminde de bozulmaların baş göstermesine neden olmuştur. Medreselerde akli ilimler önemini kaybederken dini ilimler önem kazanmaya başlamıştır. İlme olan rağbet azalmış imtiyazlı ulema sınıfı oluşmuştur. Ulema-zâdegân sınıfının çocukları ve bazı vezirlerin yardım ettiği ehil olmayan kişiler kısa zamanda derece kat etmişler hak etmedikleri yerlere gelerek hiç de hak etmedikleri maaşlar ile müderris olmuşlardır. Bin bir güçlükte eğitimlerini tamamlayıp “nevbet” denilen sürenin geçmesini bekleyen kalifiye elemanların iş başına geçememesi ve bu şekilde yapılan haksız atamalar eğitime olan inancı sarsmıştır. Bunun yanında ilimle alakalı olmayan kişilerin sırf medreselerin öğrencilere sağladıkları olanaklardan faydalanabilmek için medreselere yığılmaları eğitimin kalitesini oldukça düşürmüştür²⁴. Ayrıca kendi evlatlarının da ekonomik sıkıntı çekmesini istemeyen ve onlarında levent olmasından korkan halk, çocuklarını medreselere göndermiş ve bu şekilde onlara birer gelecek hazırlamaya çalışmıştır²⁵. XVI. yüzyılın ikinci yarısında kendisini güçlü bir şekilde hissettirmeye başlayan ekonomik sıkıntılar Osmanlıdaki her kurumda aksaklıklara ve bozulmalara neden olmuştur. Bundan nasibini alan eğitim sisteminde sonucunda isyana sebebiyet verecek deformasyon oluşmuştur. Medreselerde eğitim yapacak öğrencilerin kalması için inşa edilmiş hücre denilen odalarda başlarda bir öğrenci kalırken ekonomik sıkıntılardan ve medreselerde artan öğrenci sayısından dolayı her odada birden fazla öğrenci kalır olmuştur. Her vakfın gelirine göre yevmiye verdiği ve yemek temin ettiği medreseler kapasitelerinin üstünde öğrenci aldıklarından dolayı suhplerin ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanır hale gelmiştir. Medreselerde

²³ Mefail hızlı, “Osmanlı Klasik Döneminde Medrese”, *Türkler*, XI, s. 798-799; Cahit Baltacı, “Osmanlı Devleti’nde Eğitim ve Öğretim”, *Türkler*, XI, s. 830-833.

²⁴ Cahit Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri Teşkilat Tarih*, İstanbul 1976, s. 61-71; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 71-75.

²⁵ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası “Celali İsyanları”*, Ankara 1999, s. 153-155.

kalabalık halde kalan öğrencilerin içinde buldukları olumsuz koşullar, kaidelerin terk edilerek iltimas ile belirli mevkilere adam getirilmesi, öğrencilerin ilme olan alakalarının azalması, imtiyazlı ulema sınıfının oluşması, haksız atamaların ve kayırmaların olması öğrencilerin eğitime olan inançlarını sarsmış ekonomik ve siyasi çalkantılar neticesinde de birçok bölgeyi içine alan büyük bir öğrenci isyanına sebep olmuştur. Bu bunalım öyle bir isyana dönüşmüştür ki ayaklanan medreseliler levent, gurbet taifesi olarak adlandırılan grupların da katılımı ile sayılarının yüzleri aştığı çok büyük eşkıya bölüklerine dönüşmüş ve suhteler tarihe mâl olan olaylara imza atmıştır.

BÖLÜM I

SUHTE İSYANLARI VE SUÇLAR

Medreseli öğrencilerinden oluşan suhtelerin çıkarmış oldukları huzursuzlukların 1558 ve 1576 tarihleri arasında Osmanlı Devleti'nin yönetim açısından en üst makamı olan Divan-ı Hümayunu bir hayli meşgul ettiği incelenen belgeler neticesinde tespit edilmiştir. Belgelerde münferit olayların yanında teşkilatlanmış/ silahlanmış suhtelere dair de bilgiler mevcuttur. XVI. yüzyılın ikinci yarısında ülke genelinde sayıları artan suhtelerin, halk ile yaşadıkları problemler belgelere yansımıştır. Kayıtlarda suhte kitleleri hakkında bölük tabirlerinin kullanılması da dikkat çekicidir. Divan-ı Hümayunda görülen önemli meseleler arasında yer alan kayıtlardan Anadolu'da faaliyette bulunan suhtelerin etki alanlarını genişlettikleri Rumeli'de de faaliyetlerde buldukları sonucunu çıkarmak mümkündür. Gruplar halinde hareket eden suhtelerin Alaiyye, Menteşe, Aydın, Karesi, Germiyan, Teke, Malkara ve Amasya gibi birçok sancakta faaliyette buldukları görülmektedir. Suhteler buldukları bölgelerde ferdi hareket etmek yerine daha çok gruplar halinde dolaşmaya, silahlanmaya kısacası teşkilatlanmaya başlamışlar ve sayıları giderek artan eşkıya bölüklerine dönüşmüşlerdir. Nitekim 25 Zi'l-ka'de 966/29 Ağustos 1559 tarihli belgede, Amasya'nın da dahil olduğu Vilayet-i Rum'da suhte kitlelerinin ayaklandığına dair Merzifon kadısı divana mektup göndermiştir. Merzifon kadısına göre kırk-elli arasında suhteden oluşan ve kadının tabiri ile bölük olarak adlandırılan bu kitleler kendilerini harp aletleri ile donatmışlardır. Hatta o devre göre ileri bir teknoloji sayılan ve devlet tarafından kullanılan ateşli silah yani tüfenk kullanıp kasaba kasaba gezip “fitne ve fesatta” bulunmuşlardır²⁶. Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan olma şehzadeleri Selim ve Bâyezid babalarının hayatta ve hala tahtta olduğu dönemde taht mücadelesine başlamışlardır. Özellikle bu çekişme anneleri Hürrem Sultan'ın vefatından sonra daha da artmış ve bir birlerine yolladıkları sert mektuplar ile daha da kötüye gitmiştir. Şehzade Bayezid'in Şehzade Selim'e yazdığı mektupları kendi

²⁶ Amasya muhafazasında bulunan Silistre Sancak Beyi Sinan Paşa'ya gönderilen hükümde; “*Vilayet-i Rum suhtelerinin ayaklanıp her bölük kırk ve elli nefer kimesne olup alat-ı harp ve tüfenk ile kasabadan kasabaya gezip fitne ve fesat üzere*” olduklarına dair bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri 3, h. 261.

tarafında olduğunu düşündüğü Lala Mustafa Paşa tarafından Padişaha iletilmiş ve Bayezid lalasının çevirdiği entrikalar neticesinde Padişah gözünde isyancı konumuna düşürülmüştür. Oğulları arasında süregelen bu mücadelenin önüne geçmek isteyen padişah Şehzade Selim'i Manisa sancağından Konya'ya, Şehzade Bayezid'i de Kütahya sancağından Amas'ya sancağına göndermiş ve yanlarına da zaman zaman nasihatçılar yollayarak bu gerginliğin kanlı bir çatışmaya dönüşmesini önlemeye çalışmıştır. Şehzade Bayezid, Şehzade Mustafa'nın ölümünden sonra tahtın en güçlü varisi olarak kendisini görmüş ve şehzade sancağı olma vasfını yavaş yavaş kaybeden Amasya'ya yollanmış olmayı kabullenemiştir. Lalası Mustafa Paşanın yaptığı entrikaların tesirinde kalan Şehzade Bayezid kısa bir süre sonra isyancı konumuna düşürülmüştür. Her iki şehzadenin de asker ve mühimmat toplaması ve Şehzade Selim'in açıktan açığa babası Kanuni tarafından desteklenmesi neticesinde taraflar arasında 30 Mayıs 1559 tarihinde Konya'da savaş çıkmıştır. Kanuni Sultan Süleyman Rumeli beylerbeyi ile birçok sancak beyini ve Veziriazam Sokullu Mehmet Paşa önderliğindeki birliklerini Şehzade Bayezid üzerine göndermiş ve ayrıca şehzadenin firarını önlemek ve ölü ya da sağ onu ele geçirmek için Kırım Hanı'na ²⁷, Şam Beylerbeyi'ne ²⁸, Diyarbakır Beylerbeyi'ne ²⁹ ve Erzurum Beylerbeyi'ne hükümler gönderilmiştir. Mahiyetindeki birlikleri ile Amasya'da konuşlanan Bayezid, babasına yazdığı mektuplarına rağmen affedilmeyeceğini anlayınca maiyetindeki on iki bin civarındaki askeri ve dört oğlu ile birlikte İran'a Şah Tahmasb'a sığınmıştır. Şahın Bayezid'i Osmanlı Devleti'ne karşı koz olarak elinde bulundurması İran ile Osmanlı Devleti arasında diplomatik bir krize neden olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman ve Şehzade Selim, Bayezid'i teslim etmeleri için üç defa İran'a heyet göndermiş ve nihayetinde yüklü miktar altın ve Kars kalesi gibi verilen bir takım tavizler ile Şehzade Bayezid ve oğulları 1562 senesinde İran'a giden son heyet tarafından boğdurulmuş ve cesetleri Sivas'a getirilmiştir. 1558 ile 1562 tarihleri arasında süregelen bu mücadelenin Osmanlı Devleti açısından son derece olumsuz etkileri olmuştur. Kendi otoritesini sağlamlaştırmak isteyen

²⁷ 13 Ramazan 966/19 Haziran 1559 tarihli Han Hazretlerine gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 3, h. 3.

²⁸ 18 Ramazan 966/24 Haziran 1559 tarihli Şam Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 3, h. 8.

²⁹ 16 Ramazan 966/22 Haziran 1559 tarihli Diyarbakır Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 3, h. 22; 17 Ramazan 966/ 23 Haziran 1559 tarihli Diyarbakır Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 3, h.32.

Padişahın sancak beylerini mahiyetindeki askerleri ile Bayezid üzerine seferber etmesi sancak ve kazalarda güvenlik zafiyetine neden olmuş ve bu durum da suhte faaliyetlerinin kaçınıklık derecesinde artmasına sebep olmuştur. Bu gerginliği tırmandıran diğer sebepler de şehzadeye destek verenlerin kovuşturulmasına başlanması, birçok levent ve sipahinin öldürülmesi ve birçok tımarlı sipahinin tımarlarının elinden alınması olmuştur. Devletin içine düştüğü bu asayişsizlik suheleri öylesine cesaretlendirmiştir ki Vilayet-i Rum'daki kasabalar silahlı bölükler halinde dolaşan suhelerin ve onlara katılan leventlerin saldırılarına açık hale gelmiş ve bu eşkıya bölükleri kasaba kasaba dolaşarak birçok fesat işlemişlerdir. Merzifon kadısının vilayetin içine düştüğü durumu bildiren mektubu üzerine Bayezid mücadelesi üzerine Anadolu'ya gelen ve Amasya muhafazasında olan Silistre Beyi Sinan'a suhelerin hakkından gelmesi için hüküm gönderilmiştir³⁰.

23 Ramazan 967/16 Haziran 1560 tarihli hükümde öncesinde Alaiyye kadısı tarafından gönderilen mektuptan söz edilmektedir. Kadı verdiği bilgide Mandras isimli köyün ondan fazla suhte tarafından basıldığı bilgisini vermiştir. Bir Gayr-i Müslimin öldürüp on bin akçeden fazla tutan mallarını gasp edildiği olayda köyde bulunan kadınlara karşı da saldırılar ve zulümler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Alaiyye nahiyesinde de bazı Müslümanların oğulları kaçırılmış, halka türlü zulüm ve tecavüzde bulunulmuştur. Merkeze bildirilen bu durum neticesinde Alaiyye Beyi'nin huzursuzluklara sebep olan suheleri yönetimi altındaki sancaktan temizlemesi istenmiştir³¹.

Aydın ve civarında suhteler kendi aralarında bir araya gelerek önemli bir güç olmuşlardır. Aydın Beyi'ne 4 Zi'l-ka'de 967/ 27 Temmuz 1560 tarihinde gönderilen hükümden, Tire kazasına bağlı Ezine nahiyesinde on beş civarı silahlı suhtenin Tercemlü isimli köye gelip bir Müslüman'ın evini bastıkları üç binden fazla akçesini aldıkları anlaşılmaktadır³². Ülkenin Rumeli bölümünde İstanbul'a yakın bir mesafede

³⁰ Şehzade Selim ve Şehzade Bâyezid arasında cereyan eden savaştan sonra bölgede asayişsizliğin başladığı ve Bâyezid'in İran'a sığınmasından sonra ise şehre eşkıyaların musallat olduklarına dair bilgi için bkz. İlhan Şahin-Feridun Emecen, "Amasya", *DİA*, III, s.1-4; Şerafettin Turan, "Bayezid, Şehzade", *DİA*, V, s. 230-231; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 1983, s. 405-408; Sadullah Gülten, "Kanuni'nin Maktûl bir Şehzadesi: Bayezid", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, III, S. 6, s. 198-203.

³¹ BOA. MD 3, h. 933.

³² BOA. MD 3, h. 1371.

olmasına rağmen Malkara civarında da oldukça önemli bir sayıya ulaşan suhtelerin etrafı rahatsız edecek hareketlerde buldukları görülmektedir. 4 Zi'l-ka'de 966/ 8 Ağustos 1559 tarihli Malkara kadısına gönderilen hükümde fesat üzere olan yetmiş seksen kadar “alât-i harp”li suhtenin toplanıp etrafa zarar verdikleri, üzerlerine gidildiğinde de İpsala civarına kaçtıkları anlaşılmaktadır³³. Suhteler Rumeli bölümünde sığınmak üzere İpsala ve Meriç nehrini geçerek Rodop dağları üzerinde izlerini kaybettirmek ve saklanmayı amaçlamaktadırlar. Malkara'ya göre dağlık bir yapıya sahip olan Balat kazasında, yetmiş seksen kadar silahlı suhtenin toplanıp köyleri basıp halkı “gasp ve zulüm” ettiği 7 Muharrem 973/4 Ağustos 1565 tarihli divandan Şehzade Selim'in lalası Hüseyin'e gönderilen hükümden anlaşılmaktadır. Hükümde suhtelerin bölgede devletin otoritesini yitirmeye başladığı andan itibaren devletin bıraktığı boşluğu doldurarak faaliyetlere geçtiği görülmektedir. Belgede Aydın Akçeşehir'e bağlı Deveboynu³⁴ diye tabir edilen yerde üç adet “kâfir fırkatası”nın gelip Balat'ta bağlı Akköy'ü yağmaladıkları yazılmıştır. Bu esnada bölgede yetmiş seksen civarı suhtenin ortaya çıktığı Balat ve Mazon kazalarına bağlı köyleri basıp “oğlan ve koyun ve kuzu ve esbap” aldıkları tespit edilmiştir³⁵. Menderes nehrinin kıyıya döküldüğü alanda meydana getirmiş olduğu bataklıklar zamanla eski limanın kıyıdan içerde bir noktada kalmasını sağlamıştır. Buna rağmen önemli bir ticaret merkezi olan Balat ve civarında eskisi kadar olmasa da ticari faaliyetler devam etmiş ve nitekim 1830'lardan sonra önemini tamamen yitirmiştir. Korsanlar da bu bölgeyi yağmalamak suretiyle Osmanlı Devleti'nin bu limanlardan gerçekleştirmek istediği faaliyetlere sekte vurmaya amaçlamıştır³⁶. Suhteler Ege kıyılarının yanında Karadeniz civarında da halkın güvenliğini tehdit edecek toplu halde ki faaliyetlerine devam etmişlerdir. 14 Ramazan 972/ 15 Nisan 1565 tarihinde yollanan hükümde sayıları yüz elliye geçen suhtelerin köy köy dolaşarak evleri basıp, yolları kestikleri, halka türlü eziyet ettikleri, Gerze adındaki bir köyü basarak evleri

³³ BOA. MD 3, h. 192; Aynı tarihte Sabık Prizren beyi olan Hızır Beye gönderilen hükümde Malkara'dan Prizren civarına kaçan suhtelerin yakalanması hususunda gönderilen hüküm için bkz BOA. MD 3, h. 193.

³⁴ Deveboynu: XVI. yüzyılda Mentеше Sancağına bağlı olan Balat kazası Büyük Menderes deltasının dolmasıyla içerilerde kaldı. Balat ile sürdürülen ticaret Deveboynu denilen bir burnun güneyinde demirleyen gemiler aracılığı ile yapılıyordu. Aynı zamanda buraya Karaağaç Limanı adı da verilmiştir. Bkz. Feridun Emecen, “Balat”, *DİA*, V, s. 4-7.

³⁵ 7 Muharrem 973/ 4 Ağustos 1565 tarihli Sultan Selim'in lalası olan Hüseyin'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h.38.

³⁶ Besim Darkot, “Balat”, *İA*, II, s. 272-273; Feridun Emecen, “Balat”, *DİA*, V, s. 4-7.

yaktıkları belirtilmiştir³⁷. Korku ve panik içinde olan halk gece ve gündüz sürekli suhte tehdidi altında kalmıştır. Bölgede sayılarının artması ve gece ile gündüz ayrımı yapmaksızın bölgeyi tehdit etmeleri devlet otoritesinin etkisizliğinin işareti olmalıdır. Farklı sancak, kaza ve köylerden olan suhteler ittifak içinde hareket etmişler ve oluşturdukları tehdit ile deyim yerinde ise bir kasırga gibi önüne kattıkları her şeyi mahvetmişlerdir.

Çıkarttıkları her olay ile hem devleti hem de halkı zor durumda bırakan suhteler, medreselerde kendi halinde eğitim-öğretim ile uğraşan öğrenciler için de büyük bir tehdit oluşturmuştur. Suhteler kendi buldukları sahaların dışında faaliyet gösteren diğer suhtelerle de zaman zaman ittifak halinde bulunmuşlardır. Nitekim 27 Safer 976/21 Ağustos 1568 tarihli hükmün verdiği bilgiye göre Manavgat, Alaiyye, Menteşe ve Hamid-ili suhteleri kendi aralarında ittifak etmişlerdir. Bu ittifakın sonucunda daha da güçlenen suhteler bölgedeki birçok köyü basıp yağmalamıştır. Ayrıca toplanan üç yüze yakın “alet-i harp ve tüfenk” ile donanımlı Hamid-ili suhtesi, Teke suhtelerinin kendilerine katılmalarını talep etmişlerdir. Bu belgeden bölgedeki suhteler arasında bir muhabere yani iletişim olduğu anlaşılmaktadır. Hamid-ili suhteleri Teke’de bulunan suhtelere mektup yazmak suretiyle “*Yâ gelün bizümle cengidün ve yâhûd gelüp vilâyetinizi harâb iderüz.*” diye tehdit etmişlerdir³⁸. Enteresan olan kısım suhtelerin kimin ile ve ne için cenk idecekleri faslıdır. Kuvvetlerini birleştirmelerindeki amaç daha fazla etrafa korku yaymak mıdır? Yoksa üzerlerine gelen ortak bir düşmana karşı birleşme emeli midir? Belgeler bu konuda yeterli bilgi vermemektedir. Fakat anlaşıldığı kadarıyla bölgede güçlerini arttırmak ve üzerlerine gelecek devlet güçlerine karşı daha güçlü olmayı hedefledikleri anlaşılmaktadır. Muazzam derecede artan sayıları ile suhtelerin öncelikle halk ve sonrasında devlet için ne denli tehlikeli bir hal aldığı apaçık ortadadır. Nitekim 1571 senesinde sayıları iki yüz kişiyi bulan Alaiyye ve Manavgat suhteleri kendi aralarında birleşerek Karatay adındaki bir köyü gece basmış ve burada birçok kişiyi katledip yaralamışlardır. Suhteler aynı köyden birçok kişinin avratlarını ve

³⁷Kastamonu Beyi’ne gönderilen hükümde Sinop kazasında toplanan yüz elliden ziyade suhtenin alat-i harp ile karyeleri gezdiklerine, evleri ve yolları basıp oğlan kız ve avret çektiklerine Gerze adındaki bir köyü ve içindeki evleri yaktıklarına dair bkz. BOA. MD 6, h. 1036.

³⁸Hamid-ili sancak Beyi’ne gönderilen bu hükümde üç yüz kadar alet-i harp ve tüfenk ile toplanan suhtelerin Teke suhtelerine mektup gönderip “*ya gelün bizimle cengidün veyahut gelip vilâyetinizi harap iderüz*” diye tehditleri için bkz. BOA. MD 7, h. 1932.

oğlanlarını da kaçırmıştır. Alaiyye ve Manavgat suhtelerinin yaptıkları bununla da sınırlı kalmamıştır. Suhteler artan sayılarının onlara kattığı gücün tesiri ile Teke-ili'ne gitmişler ve burada kendi halinde olan Teke-ili suhteleri ile cenk etmişlerdir³⁹. Bu suhte grupları arasında problemin ne olduğuna dair bilgi verilmemiştir. Her iki taraftanda can kayıplarının yaşandı olayın bölgedeki hâkimiyet mücadelesinden kaynaklandığı akla gelmektedir. Bu iddiayı güçlendirecek bir örnek Karesi sancağında gerçekleşmiştir. 6 Zi'l-hicce 979/20 Nisan 1572 tarihli belgede Karesi sancağından üç yüz, Germiyan sancağından yüz adet olmak üzere bölgede toplamda sayıları dört yüzü bulan suhte bölüğü ortaya çıkmış ve işledikleri çeşitli suçlar ile halk arasında huzur ve güven ortamını yok etmiştir⁴⁰.

Devlet ve suhteler, suhtelerin işlemiş olduğu suçlardan dolayı birçok kez karşı karşıya gelmiş ve aralarında can kayıplarına kadar varan şiddetli çarpışmalar yaşanmıştır. Ancak çatışmalar sadece devlet ve suhteler arasında cereyan etmemiş, kimi zaman da farklı kaza ve sancaklarda yaşayan suhteler birbirleri ile de karşı karşıya gelerek mücadele etmişlerdir. Nitekim 27 Safer 976/21 Ağustos 1568 tarihinde yer alan bilgiye göre Alaiyye ve Manavgat suhteleri birleşerek Teke-ili'ne gitmişler ve burada kendi halinde olan Teke-ili suhteleri ile çatışmışlardır. Yaşanan bu olay neticesinde her iki taraftanda kayıplar verilmiştir⁴¹. Ankara'da, sancak dâhilindeki suhteler ile sancak dışından geldiği belirtilen fakat nereden geldikleri hakkında bilgi verilmeyen suhteler arasında silahlı çatışma çıkmış ve Ankara Bey'i merkeze durumu bildiren bir mektup göndermiştir. Çatışmaya müdahale eden Ankara Bey'i her iki taraftan da olmak üzere ikisi yaralı toplam on sekiz suhteyi ele

³⁹ 25 Muharrem 979/19 Haziran 1571 tarihli Teke-ili Beyi, Karahisar ve Antalya kadılarına gönderilen bu hükümde sayıları iki yüz kadar olan Alaiyye ve Manavgat suhtelerinin Karatay Köyü'nü bastığı ve Teke-ili suhteleri ile ceng ettiğine dair bilgi için bkz. BOA. MD 17, h. 14, s. 9.

⁴⁰ Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm de *"mektûb gönderüp; "Karesi sancağında üç yüz nefer ve Germiyan'dan yüz nefer ehl-i fesâd sûhte cem' olup mukaddemâ aralarından bir nâmdâr sûhte katlolunmağla âlât-ı harb ü kitâl ile cümlesi bir yire geliip muhârebeye mübâşeret eylemek üzere oldukları muhakkak olup hâlâ etrâfda olan kurâ halkına salgun salup müslimânların avretlerin ve oğlanların geliip çeküp ba'zınun yollarına inüp mâlların alup ve ba'zı katl-i nefis eyledükleri şâyi' olup nice karye pây-mâl olup âdemlerimiz irsâl olundukda karâr eylemeyüp ele gelmeyüp firâr idüp fukarâya ziyâde zulm ü hayf olunduğı istimâ' olunup her sene-i mübârekede bu minvâl üzere cem'iyetler idüp fesâd ü şenâ'atden ahâl-i vilâyete küllî ihtilâl ü te'addiler eylemeğın müslimânlar mütezacciru'l-hâl oldukların livâ-i mezbûrdan bir mikdâr sipâhî alikonulup il erlerine dahi; "Demleri hederdür." diyü hüküm virilmesin" bildürmişsin.*" ayrıntılı bilgi için bkz. BOA. MD 12, h. 1190.

⁴¹ Teke-ili Beyi, Karahisar ve Antalya kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 17, h. 14, s. 9.

geçirmiştir⁴². Suhteler oluşturmuş oldukları hâkimiyet sahalarına dışarıdan müdahaleyi kabul etmemişlerdir. Suhteler arasında çıkan çatışmaların başka bir örneğini de 5 Ramazan 980/9 Ocak 1573 tarihinde Bigadiç kadısına gönderilen hüküm gözler önüne sermektedir. Sayıları verilmeyen Germiyan ve Karesi suhteleri arasında anlaşmazlık sonucu çıkan silahlı çatışmada her iki taraftan da ölenler olmuştur⁴³. Kendi aralarında dayanışma içinde olan ve sayıları iki yüzü bulan Alaiyye ve Manavgat suhteleri birleşerek Karahisar'a bağlı Karatay adındaki bir köyü gece basmışlar ve hırsızlıktan cinayete kadar birçok suç işlemişlerdir. Ayrıca Teke-ili'ne de geçen söz konusu suhte bölüğü Teke-ili'ndeki suhteler ile de çatışmışlardır. Çatışmalar sonunda her iki taraftan da ölenler olmuştur. Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla Alaiyye suhteleri oldukça güçlüdür. Alaiyye suhteleri bölgede halka ve ailelere karşı çeşitli saldırılarda bulunmuşlardır⁴⁴.

Suhtelerin çıkarttığı ayaklanmalar yalnızca halkı değil devleti de büyük zarara uğratmıştır. 8 Rebi'ü'l-evvel 979/ 31 Temmuz 1571 tarihli hükümde Kandıra kazasında ortaya çıkan suhte taifesinin köylerde yaşayan halka türlü zararlar verdikleri ve muhalefet edenleri de öldürdükleri bildirilmiştir. Suhtelerin verdikleri zarar öylesine halkı korkutmuştur ki suhtelerden korkan halk bu yüzden taşraya çıkamaz olmuştur. Bu yüzden öncesinde hassa kadırğa kerestesi için ferman gönderilmiş olmasına rağmen kereste temininde sıkıntıya düşülmüştür. Suhtelerin yakalanması içi ulufeciler bölüğünden silahlı yüz kişi görevlendirilmiş ve bu sayının yetersiz olması halinde ise il erlerinden yararlanılması istenmiştir. Suhtelerin derhal ele geçirilmesi konusunda emir gönderildiği hükümde suhtelerin yakalanması konusunda tanidik ve akrabalarından da faydalanılması bildirilirken cenge başvurulması halinde hepsinin öldürülmesi emredilmiştir⁴⁵. Suhtelerin Kandıra'da işlemiş olduğu suçlardan dolayı Kocaili sancağı kadılarına ve Göynük kadısına da hüküm gönderilmiş kazalarında söz konusu suhtelerin ortaya çıkması halinde Ramazan Ağa'ya haber vererek gereken yardımı yapmaları konusunda emir

⁴² 29 Şaban 975/28 Şubat 1568 tarihli Ankara Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 935.

⁴³ BOA. MD 19, h. 666.

⁴⁴ 25 Muharrem 979/19 Haziran 1571 Teke-ili Beyi ile Karahisar ve Antalya Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 17, h. 14, s.9.

⁴⁵ Sol-Ulufeciler Ağası Ramazan Ağa'ya gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 986.

verilmiştir⁴⁶. 2 Zi'l-ka'de 979/ 17 Mart 1572 tarihinde yollanan hükümde İzmir'de piyade ve müsellemler mültezimi olan Mehmet ve adamlarının Dereyüce Köyü'nde yetmiş seksen nefer suhte taifesinin saldırısına uğrağı, mültezim olan Mehmet'in öldürülerek para ve eşyalarının tamamının çalındığı görülmektedir. Yelken bezi için gelen Mehmet Çavuş, Muhzırbaşı Hızır ve vilayet halkı suhteleri yakalamak istedi ise de kendi ve yanındaki yedi adamı birçok yerinden yara almış bir şekilde ölü bulunmuştur. Maktul Mehmet'in mal-ı miri hazinedarının verdiği bilgiler doğrultusunda yüz bin akçeye yakın paranın ve ayrıca urgan için hazır edilen yirmi beş bin akçenin ve Mehmet'in kendi kesesinde olan yirmi beş bin akçe ve beş bin altının çalındığı tespit edilmiştir. Ayrıca Mehmet'in evine de giren suhteler evden sandık ve sepeti aldıkları gibi sandığın kilidi kırarak malları ve defterleri de ele geçirmişler ve duvarda asılı olan bir altın kaplı ve dört gümüş kaplı kılıcı da çalmışlardır. Çalınan tüm bu eşyalar emval nazırı Abdülcebbar tarafından ayrıntılı bir şekilde yazılarak suret-i sicili merkeze gönderilmiştir⁴⁷. İmam ve yoldaşlarının yakalanıp zincire vurularak merkeze gönderilmesi emredilmiştir. Çalınan tüm para ve eşyaların ayrıntılı bir şekilde sicilini isteyen devlet görevlileri değerli eşyaların sattırılmasına izin verilmeden çalınan ne varsa kusursuz bir şekilde merkeze gönderilmesini emretmiştir. Konunun takibi için bir hüküm de Aydın Beyi Cafer'e gönderilmiştir⁴⁸.

Suhte faaliyetlerinin tırmanmasında devlet görevlilerinin de rolünün olduğu görülmektedir. Suçu önlemek ile görevli olan bu kişiler bazen çeşitli bahaneler ile suça ve suçlulara iştirak etmişlerdir. 4 Zi'l-ka'de 967/ 27 Temmuz 1560 tarihinde Aydın Beyi'ne hüküm yollanmıştır. Aydın'ın Tire kazasına bağlı Ezine nahiyesinin Tercümenlü köyünde Müslüman bir kişinin evi on beşe yakın silahlı suhte tarafından basılmış söz konusu kişinin 15000 akçesi alındığı gibi kendisine de kötülükte bulunulmuştur. İl erlerinin olaya müdahalesi ile elebaşı Hüsam ve suhtesi Gaybi yakalanmıştır. Suhtelerin yaptıkları itirafta Tire'de asesbaşı⁴⁹ olan Derzi Hacı'nın

⁴⁶ 15 Rebi'ü'l-evvel 979/ 7 Ağustos 1571 tarihli Kocaili kadılarına ve Göynük Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 964.

⁴⁷ İzmir Kadısı'na yollanan hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 1059.

⁴⁸ 2 Zi'l-ka'de 979/ 17 Mart 1572 tarihli Aydın Beyi'ne yollanan hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 1060.

⁴⁹ Asesbaşı: Yeniçeri ocağını teşkil eden ortarlardan yirmi sekizinci ortanın çorbacısının adıdır. Ocaktaki resmi ve askeri vazifesinden başka şehrin asayişiyile de ilgilenirdi. Polis müdürü demektir.

suhtelere yataklık yaptığı tespit edilmiştir. Hacı'nın evi araştırıldığında suhtelerin bazı eşyaları bulunmuş ve asesbaşı hapsedilmiştir⁵⁰. 3 Safer 973/ 30 Ağustos 1565 tarihli hükümde Kastamonu sancağına bağlı nahiye ve köylerde bazı şehirliler ile yalancı şahitler, naipeler, leventler, suhte ve sair eşkiyanın ortak hareket ederek ve bu yolla fukaranın kızlarını, avratlarını ve emlaklarını ellerinden aldıkları ortaya çıkmıştır⁵¹. 15 Muharrem 980/ 28 Mayıs 1572 tarihli hükümde de Bursa'da danişmend ve suhtelerin şehir askerleri ile çatıştıkları, çıkan bu çatışmada bıçakla yaralanan Süleyman adındaki bir yeniçeri mahkemeye gidip şikâyetçi olduğu anlatılmaktadır. Söz konusu suhteler mahkeme naibi tarafından himaye edilmiş ve yeniçeri suçlu çıkarılmıştır. Yaşanan bu olay üzerine Bursa Beyi durumu merkeze bildiren bir arz göndermiştir⁵².

Bir diğer suça iştirak örneği de çeşitli sancaklara kaçan suhtelerin sancak beyleri tarafından kadılardan istendiğinde kadıların türlü bahaneler ile suhteleri vermeye yanaşmamasıdır. 27 Safer 973/ 23 Eylül 1565 tarihinde Bolu Sancağı kadılarına hüküm gönderilmiştir. Sancakdaki suhteler yakalanmak istendiğinde farklı sancaklara kaçmışlar fesada göz yuman sancak kadıları Bolu Beyi suhteleri istediğinde teslim etmemişlerdir. Kadıların bu tutumundan dolayı suhtelerin sayıları ve işlemiş oldukları fesatlar günden güne artmıştır. Bolu Beyi'nin yolladığı arz üzerine sancak kadılarının beye yardımcı olmaları konusunda emir verilmiştir⁵³. Kadıların suhte kovuşturmasını olumsuz yönde etkilemesine başka bir örnekte 28 Rebi'ü'l-âhir 976/20 Ekim 1568 tarihli Kocaeli kadılarına gönderilen hükümde İznik'te olay çıkaran suhtelerin yakalanması için Alaybeyi Salih, Kocaeli'nde ortaya çıkan ve İznik'te birçok suç işleyen silahlı suhteleri yakalamak istemiş fakat İznik kadısı Salih “*Dahl itdürmez*in” diyerek bulunduğu bölgeye alaybeyinin girmesine izin vermemiş ve emr-i şerife muhalefet ederek suhte teftişini olumsuz yönde etkilemiştir⁵⁴.

Zabitlerle çarşı aralarında ve mahalle içlerinde dolaşır. Suç işleyenleri yakaladıktan sonra cezalarını görmek üzere ilgili yerlere gönderir. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, İstanbul 1983, s. 93.

⁵⁰ BOA. MD 3, h. 1371.

⁵¹ Kastamonu Beyi'ne ve livâ-i mezbûr kadılarına gönderilen hüküm için bkz. MD 5, h.182, s. 78.

⁵² Bursa Beyi'ne ve Bursa Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h.89.

⁵³ BOA. MD 5, h. 262, s. 114.

⁵⁴ Kocaeli Sancağı kadılarına hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 2318.

Suhtelerin yakalanmasını güçleştiren bir başka durum da çeşitli memuriyetlerde akrabalarının olmasıydı. Bu durum suhtelerin yakalanmasında devlet tarafından görevlendirilen beylerin işini oldukça güçleştiriyordu. Nitekim Menteşe Beyi yaptığı bir şikâyette sancağındaki eşkıya suhtelerin kardeşlerinin köy kethüdası, naip ve hatip olduğunu ve bu yüzden bu kişilerin suhtelere yardım edip ele vermediklerini bildirmiştir⁵⁵. 23 Ramazan 973/13 Nisan 1566 tarihli hükümde Canik livasında bazı suhte, çingene ve gurbet taifesi oğlan çekmek gibi türlü fesat işlemişler ve vilayet sipahilerine bu suçluların yakalanması için emir verildiğinde sipahiler emri yerine getirmeyip “emir yoktur” diyerek emre itaatsizlik etmişlerdir. Ayrıca Canik’te bulunan bazı emin, amil, zaim ve çeribaşları çeşitli bahaneler uydurarak subaşlarının görevini engellemişler ve bu yolla suçluları korumuşlardır. Yaşanan bu olay neticesinde suçluların ve onlara yardım edenlerin cezalandırılması istenirken sipahi ve zaimlerin de tımarlarının ellerinden alınması kararlaştırılmıştır⁵⁶.

Suhteleri koruma yöntemlerinden biri de beyler tarafından suhteler yakalanmak istendiğinde ya da yakalandığında sancak kadılarının bu kişilerin “*üzerlerine sabit nesne yoktur*” diyerek suhteleri himaye etmesiydi. 7 Safer 975/ 13 Ağustos 1567 tarihinde Çorum’da bulunan silahlı suhteler av bahanesi ile yaylalara çıkmışlar ve zekât adı altında halkın para ve koyunlarını toplamışlardır. Çorum Beyi ve adamları suhteleri yakalamak istediklerinde ise kadılar “*üzerlerine şer’le nesne sabit olmadı*” diyerek suhtelerin cezalandırılmalarına mani olmuşlardır. Kadıların bu davranışları ile suhtelere ruhsat vermesinden dolayı Çorum Beyi durumu merkeze bildiren bir arz göndermiştir⁵⁷. 9 Şevvâl 975/ 7 Nisan 1568 tarihli hükümde Kastamonu Beyi’nin merkeze gönderdiği mektup üzerine gönderilmiştir. Bey yolladığı mektubunda Kastamonu’nda çetin dağ eteklerinde medrese adıyla evler kurulduğunu kış günlerinde her medresede yirmi otuz kadar suhtenin kışladığını ve bahar geldiğinde silahlı olan bu suhtelerin illere gelerek Müslümanlara türlü zulüm ettiğini bildirmiştir. Suhteler yakalanmak istenip gizlice adam görevlendirildiğinde ise bazı kişiler suhtelere haber vermişlerdir. Tüm bu yapılanlara karşı suhteler yine de ele geçirilmiş ve kadıya teslim edilmiştir. Fakat bu kez de bazı kadılar suhteleri

⁵⁵ 28 Rebi’u’l-âhîr 973/ 22 Kasım 1565 tarihli Menteşe Beyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h. 559, s. 219.

⁵⁶ Canik Beyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h. 1438, s. 525.

⁵⁷ Çorum Beyi ve Çorum kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 53

himaye ederek onların suçlarını sicil etmemiş ayrıca söz konusu medreselerin müderrisleri tüfekli ve silahlı olarak kadının evine gelip bir iki gece kalmışlardır⁵⁸. 14 Cemaziye'l-evvel 984/ 9 Ağustos 1576 tarihli hükümde, Kangırı'da ortaya çıkan suhteler elli altmış kadar eşkiyayla toplanmışlar ve türlü fesatlar işlemişlerdir. Kadıların suhteleri himaye etmesinden dolayı suhteler yakalanamamışlar ve yaşanan bu olay üzerine de Kangırı Beyi merkeze durumu bildiren bir mektup göndermiştir⁵⁹. Bu dönemin önemli sorunlarından bir tanesi de ehl-i örf ile ehl-i kalem arasındaki çekişme olmuştur ki kadılar ve beyler arasında süre gelen bu çekişme zaman zaman suhte, levent ve celali gibi suçluların korunmasına yaramıştır⁶⁰.

Suhtelere yardım edenler arasında hisarerleri ve sipahilerde yer almıştır. İşledikleri suçlardan dolayı Sinop kalesine hapsedilen İbrahim ve Mehmet adındaki suhteler hisareri Bali'nin hisar kapılarını açarak kaçmalarına yardım etmesiyle kurtulmuştur⁶¹. Sipahilerin karıştığı bir olay da Aydın sancağına bağlı Mihaliç kazasının Kirmasti kasabası yakınlarında gerçekleşmiştir. Kasaba yakınlarından geçen iki kişinin yolu sağ ulûfecilerden sipahi Hasan, Nesimi suhte ve on beş kişi tarafından kesilmiş ve yolcular uğradıkları saldırı sonucunda kılıç ve ok darbeleri ile yaralanmışlardır⁶².

1.Baskın ve Cinayet

XVI. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde suhtelerin işlemiş olduğu suçların içerisinde en sık karşılaşılan suç unsurlarının başında baskın ve cinayet gelmektedir. İncelenen belgeler doğrultusunda suhtelerin farklı kazalardaki diğer suhteler ile haberleştikleri ve kendi aralarında ittifak yaparak ortak baskınlar düzenledikleri anlaşılmaktadır. Akova Kazası'ndan Köse İbrahim adlı suhte yanına aldığı Kandıra kazasından bazı suhteler ile birlikte Akyazı Kazası'na gelmişler ve

⁵⁸ Kastamonu Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1223

⁵⁹ Kangırı Beyi'ne ve Kangırı Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA.MD 28, h. 423, s. 182.

⁶⁰ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası "Celali İsyancıları"*, Ankara 1999, s. 155-178.

⁶¹ 17 Safer 976/ 11 Ağustos 1568 tarihli Kastamonu Beyi'ne ve Sinop Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h.1899.

⁶² 18 Zi'l-hicce 978/13 Mayıs 1571 tarihli Mihaliç ve Aydıncık kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 556.

burada Hacı Veli adlı kişinin evini basarak paralarına el koymuşlardır⁶³. Suhtelerin saldırılarından yalnızca Müslümanlar değil aynı zamanda Gayr-i Müslim unsurlar da zarar görmüştür. 9 Receb 967/5 Nisan 1560 tarihinde Silivri kadısı merkeze mektup yollayarak kendisini seyyid olarak tanıtan Esedullâh bin Seyyid Ali ile Yûsuf bin Mahmûd ve Ahmed bin Mansûr ve Mehmed bin Velî adındaki suhtelerin ikindiden sonra sarhoş ve harp aletleri ile Silivri çarşısında bazı Yahudi ve Hristiyanların kimin çalmasını ve takkesini ve kiminin ise bıçağını ve “*hamr akçesini*” isteyerek halkı rahatsız ettiklerini bildirmiştir. Aynı zamanda söz konusu suhteler İstanbul Mezarlığı yanındaki Ayazma’da, Sarandaloz adındaki bir zımmîyi soyup katletmek istemişlerdir. Fakat olay sırasında Sarandaloz bağırınca kasabalılar yardıma gelmiş ve suhteler ile halk arasında silahlı çatışma çıkmıştır. Çatışmada kasabada vergi toplamakla görevli olan Veli’nin adamı Ali ok ve bıçak darbeleri ile öldürülmüştür. Suhteler yakalanmışlar ellerinde bulunan silah ve okları alınarak mahkemeye çıkarılmıştır⁶⁴. Yine 22 Ramazan 967/16 Haziran 1560 tarihli hükümde, Alaiyye’ye bağlı Mandras köyünde toplanan ondan fazla suhte tarafından baskın yapıldığı, yapılan bu baskında bir zımmî öldürülerek, on bin akçeden fazla tutarındaki malının çalındığı anlaşılmaktadır. Suhteler ayrıca Müslim ve Gayr-i Müslim ahalinin kadınlarına da saldırılarda bulunmuştur⁶⁵.

Osmanlı Devleti’nde eğitim-öğretim faaliyetleri vakıflar vasıtası ile düzenlenmiştir. Yüksek eğitim görülen yerler anlamına gelen medreselerdeki eğitimde çoğu zaman külliye olarak da tabir edilen imaretlerde gerçekleştirilmiştir. Medreselerdeki görevlilerin maaş ve yeme içmeleri vakıf tarafından karşılandığı gibi eğitim için gelen talebelerin de beslenmeleri ve barınmaları vakıfça temin edilmiştir⁶⁶. Talebeler icazetname alıp mezun olduktan sonra da bu imkânları bırakmak istememiş ve dolayısıyla suhteler imaretlerde barınmaya ve toplanmaya

⁶³ 26 Muharrem 967/28 Ekim 1559 tarihli Şile Kadısı’na gönderilen hükümde Akova’dan Köse İbrahim ve Akyazı’dan diğer suhtelerin ittifak ederek işlemiş oldukları suçlar hakkında bkz. BOA. MD 3, h. 454.

⁶⁴ Kavala Kadısı’na ve kapudanına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 904.

⁶⁵ BOA. MD. 3, h. 933.

⁶⁶ Ahmet Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1996, s. 42; Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 1998, s. 227; Mefail Hızlı, “Bursa’da Selâtin İmaretleri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, X, S.1, Isparta 2001, s. 1-2; Bahaddin Yediyıldız, “Vakıf”, *İA*, XIII, s.153-172.

başlamışlardır⁶⁷. Nitekim 17 Ramazan 967/15 Haziran 1560 tarihli hükümden Hamid-ili'ne bağlı Uluborlu kasabasındaki, büyük ihtimalle Selçuklu Sultanı II. Gıyasettin zamanında yaptırılan ve Hamidoğlu Dünder Bey tarafından medreseye çevrilen halk arasında Taş Medrese diye bilinen medrese etrafında olaylar cereyan etmiştir. Olayın seyri şu şekildedir: Medresede kalan on beş kadar suhte sürekli halkı rahatsız etmişler ve ayrıca Hicaz hac yolu üzerinde bulunan kasabada konaklayan hac yolcularının odalarını yatsı vakti basarak, yanlarında bulunan nakit paralarını, giyecek ve silahlarını almışlardır. Ayrıca yolcuların yanında bulunan iki erkek genç ile hizmetlilerine de el koymuşlardır⁶⁸. 19 Receb 973/9 Şubat 1566 tarihli belgede, İznik merkezinde bulunan Kocalı suhtelerinin faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Levent yani silahlı olarak dolanan suhte taifesi bir oğlanı kaçırp Erenler dağında bulunan Geredeli yirmi kişilik levent ile birleşerek şehri basmışlardır. Suhtelerin hedefinde medresede kendi hallerinde olan talebeler vardır. Talebelerin hücreleri basılmış ve birçoğu da yaralanmıştır⁶⁹. Belgede olayı net olarak anlayabilmek için yeterli bilgi yoktur. Medresenin niçin hedef seçildiği, medresede bulunan talebelere niçin baskın düzenlenip yaralandıkları dair bilgi verilmemiştir. Kaçırılan oğlanın talebe olduğuna dair de bilgi mevcut değildir. Kocalı suhteleri denilen kitlenin medreseyi basmak için sayısını ve gücünü yeterli görmeyip Geredeli leventler ile ortak hareket ettikleri sonucuna da varılabilir. Bu hadisede suhteler medresenin hücrelerini basıp şehri terk etmişlerdir. Aslında sorulması gereken sorulardan biri de bölgede Kocalı olarak ad alan ve adlarından söz ettirecek kadar etkili olan suhte kitlesinin bu olayda niçin başka bir grup ile birleştiğidir? Fakat suhtelerin asıl kaynağını oluşturan medreselerde talebelerin arasında gizlenmiş olduklarını görmek mümkündür. 10 Ramazan 980/14 Ocak 1573 tarihli hükümden; Tuna Nehri kenarındaki Hırsova Kazasına bağlı Baba kasabasında meydana gelen olay münferid bir hadise gibi görünmektedir. Fakat buna rağmen divandan Hırsova kadısına gönderilen hüküm bu olayla ilgili genele şamil bir örnek şeklindedir. Olayda Baba kasabasında Sultan II. Bâyezid'in inşa ettirdiği medresede toplanan suhte ve leventlerin, kasabada evler ve dükkânlar tuttıkları merkeze bildirilmiştir. Suhtelerin kasabadaki kul ve cariyeleri ayarttıkları hususuna değinilmiştir. Münferid olarak

⁶⁷ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası "Celali İsyanları"*, Ankara 1999, s. 154.

⁶⁸ BOA. MD 3, h. 1233.

⁶⁹ BOA. MD 5, h. 936.

gözükten olayda Mahmut isimli şahsın adamı suhteler tarafından aldatılmak suretiyle şehir dışına çıkarılıp yanında getirdiği mallara el konulmuş ve kendisi de öldürülmüştür. Belgede kasaba içinde suhteler tarafından tutulan dükkân ve evlerden niçin rahatsız olunduğuna dair bilgi verilmemiştir⁷⁰.

XVI. Yüzyılda dünyanın en güçlü devletlerinden Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul gerek eğitim gerekse yaşam koşulları bakımından cazip bir şehir olmuştur⁷¹. Eğitim merkezi olarak İstanbul iyi eğitim almak isteyen medrese talebeleri tarafından tercih edilen bir yer konumundadır. Talebelerin İstanbul'a gelirken yol üzerinde vatandaşlar ile aralarında divana kadar yansıyan anlaşmazlıklar olduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Vatandaşlar ile yaşadıkları problemlerden sonra İstanbul'da medreselere sığınan bu talebeler hakkında yazışmalarda olumsuz görüşler beyan edilmeye başlanmıştır. İstanbul kadısına yollanan hükümde medreselere kaydedilen talebelerin kefilsiz olanların medreselerde barındırılmaması eski kanuna aykırı olarak belirtilen sayıdan fazla talebenin mukayyidler ve danışmendler tarafından kayıt edilmemesi ve korunmaması istenmektedir⁷².

Suhte ayaklanmaları büyük ölçüde imaretleri de etkilemiştir. 4 Zi'l-ka'de 966/ 8 Ağustos 1559 tarihinde Malkara kadısına ve bir sureti de Prizren sabık beyi Hızır Bey'e gönderilen hükümde, Malkara civarında yetmiş seksen miktarı suhtenin toplanıp huzuru bozdukları bildirilmiştir. Bu suhteler gündüzleri saklanmak için vatandaşın bağlarını kullanmışlardır. Suhte kitlelerinin gündüz dahi yol kestikleri hatta Malkara kadısının yolunu keserek aralarında bir çarpışma cereyan ettiği anlaşılmaktadır. İmarette görevli hizmetlilerin kadıya yaptıkları şikâyet; on-on beş civarı suhtenin son zamanlarda her gün imarete gelip kendi hisselerini aldıkları ve ayrıca miktar belirterek arkadaşları için de çıkan yemekleri alıp gittiklerini şikâyet etmişlerdir. Böylece imarette vakıf şartnamesinin dışına çıkılıp fakir-fukara ve talebeler için çıkan yemek, şartnamede belirtilenden fazla suhteye arkadaşları

⁷⁰ BOA. MD 19, h. 441, s. 213.

⁷¹ Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay-Enver Özcan), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990, s.6.

⁷² 21 Zi'l-ka'de 980/25 Mart 1573 tarihli İstanbul Kadısı'na yollanan hükümde etraf-ü cevânbiden gelen suhtelerin İstanbul Medreselerine iltica ettikleri gelirken dahi fesad işlediklerine dair bilgi için bkz. BOA. MD 21, h. 475, s. 199.

tarafından zorla elde edilip götürülmektedir⁷³. Bu olayda suhteler imaretin aşevinden çıkan yemekleri kendileri için aldıklarının yanında şehir etrafında saklanan arkadaşlarına da alıp götürmek istemelerinden dolayı, aşevinde görevliler ve burada toplanmış olan fakir-fukara ile aralarında problem çıkmıştır. Fakat Amasya'daki 6 Muharrem 976/1 Temmuz 1568 tarihli hükümdeki örnekte Sultan Bâyezid Han'ın inşa ettirdiği imaretin⁷⁴ aş evi önünde suhteler yemek almak için birbirleri ile kavga etmişlerdir. Kavganın boyutları suhtelerin bir birlerine bıçak çekip yaralamalarına kadar uzanmıştır⁷⁵. 7 Şaban 967/3 Mayıs 1567 tarihli hükümde; Tokat Hatûniyye İmâreti⁷⁶ Mütevellisi Ali'nin bizzat merkeze gelerek suhtelerden kaynaklanan problemleri dile getirip şikayette bulunduğu anlaşılmaktadır. İmaret kilerine sayı belirtilmeksizin bir miktar kefilsiz suhtenin girdikleri, zorla bal ve yağ gibi yiyecekleri aldıklarını şikâyet etmiştir. Bu suhtelerin aynı zamanda “hamr ettiklerini”⁷⁷ de beyan etmiştir⁷⁸. Yine 28 Safer 967/29 Kasım 1559 tarihli hükümden, Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Yavuz Sultan Selim'in eşi olan Hafsa Sultan adına Manisa'da inşa ettirilen imaretin⁷⁹ etrafında suhte ve leventlerin yoğun bir şekilde görüldükleri anlaşılmaktadır. Yazılan hükümde sadece Hafsa Sultan İmâreti için değil bütün imaretlerde kefilsiz ve silahlı suhtelerin girişine engel olunması bildirilmiştir⁸⁰. Merkezden kadı ve beylere bu türden olaylara kesinlikle izin vermemeleri konusunda hükümler yollanıyor ve bu türden suç işleyenlerin kesinlikle cezalandırılmaları isteniyordu. Fakat ne alınan önlemler ne de verilen cezalar suhtelerin sayısının artmasını önlemediği gibi işledikleri suçların artarak

⁷³ Prizren kadısına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 193; Malkara Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 192.

⁷⁴ Sultan Bayezid'in Amasya'da yaptırdığı cami, medrese, imaret ve şadırvandan oluşan külliye 1481 ve 1486 yılları arasında tamamlanan Amasya Külliyesi için bkz. Şerafettin Turan, “Bayezid II”, *DİA*, V, s. 237.

⁷⁵ Amasya Beyi'ne ve Kadısı'na ve Sultan Bayezid İmâreti mütevellisine gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1657.

⁷⁶ Sultan Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun için Tokat'ta yaptırdığı külliye içinde yer alan Hatûniyye İmâret'i için bkz. Feridun Emecen, “Gülbahar Hatun”, *DİA*, XIV, s. 230-231.

⁷⁷ Hamr: Arapça'da şaraptan yapılan içki anlamına gelmektedir. Bkz. Nebi Bozkurt, “İçki”, *DİA*, XXI, s. 455-456.

⁷⁸ Rum Beğlerbeği ve Tokat Kadısı'na gönderilen, Müteveli Ali'nin şikâyetinin doğru olup olmadığının araştırılması hususunda hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 1065.

⁷⁹ Kanuni Sultan Süleyman, annesi Hafsa Sultan adına Manisa'da içinde cami, medrese, sıbyan mektebi, imaret ve hankahtan oluşan bir külliye inşaa ettirmiş ve külliye'nin yapımı 1523'de tamamlanmış ve daha sonra da bazı bölümler ilave edilmiştir. Bkz. Doğan Yavaş, “Hafsa Sultan Külliyesi”, *DİA*, XV, s. 123-124.

⁸⁰ Hafsa Sultan İmâreti mütevellisinin merkeze gönderdiği arz üzerine Manisa Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 554.

devam etmesini de engelleyememiştir. İmaretlerde çalışanlar da, halk da bu durumdan öylesine mustarıptir ki şikâyetlerin ardı arkası kesilmemektedir. Suhteler genelde barınma ve beslenmelerini imaretlerden sağlıyorlardı. Eğer bölgede birden çok imaret var ise o imaretlerin mutfaklarından çıkan malzemenin kendi kontrollerinin dışında kullanılmalarına müdahale edip imaret görevlileri ve çevredeki halkı kontrolleri altına alıyorlardı. Bundan muzdarip olan görevliler durumu kadılara veya beylere bizzat şikâyet ediyorlardı. 20 Zi'l-hicce 979/4 Mayıs 1572 tarihli hükümde Siroz'da bulunan Mehmet Bey ve Evranos Bey imaretleri görevlilerinin hatta şehrin önde gelenleri ile Müslümanların durumu kadıya bildirdikleri anlaşılmaktadır. İmaretlere baskın yapanların başında dönemin namlıları Yaşlı Mehmet, Nasuh, Sunullah, Ömer ve Kara Mehmet isimli suhtelerin olduğu merkeze bildirilmiştir. Suhteler imarethane mutfağına dışarıdan kimseyi sokmadıkları gibi imaretlerin şeyh, aşçı ve hizmetlilerini ölümle tehdit etmişlerdir. Mutfakta pişen aş, pilav ve zerdenin tamamını almışlardır. Kilerleri kontrol altına alıp istedikleri miktar yağ ve bala el koymuşlardır⁸¹. Esasında suhtelerin yiyecek temin ettikleri en önemli yerler imaretler ve imaretlerin kilerleridir.

Suhteler devlet tarafından takip edilirken, grupların başlarında bulunan kişiler üzerinden takip edilmiştir. Belgelerde elebaşılık ettiği bildirilen kişilerin çoğu zaman isimleri ve lakapları da verilmiştir. 12 Rebi'ü'l-âhir 975/16 Ekim 1567 tarihli hükümde; Kastamonu vilayetinde sayıları yirmi ile elli arasında değişen suhtelere sahip beş başbuğ bulunuyordu. Bunlardan Demircioğlu, Kara Kemal ve Parmaksız İnebolu Kazasını, Söylemez ve Kara Hüseyin Boyabad Kazasını kendilerine mekân olarak seçmişlerdir. Bu başbuğlardan Demircioğlu ile Söylemez bölüğü Araç kazasına gelip baskın ve cinayette dâhil olmak üzere birçok suç işlemişlerdir. Kastamonu vilayetinin coğrafi olarak sarp olması nedeniyle bu başbuğları ve yönettikleri suhtelerin yakalanmasında devlet kuvvetleri güçlükler ile karşılaşmaktaydılar⁸². 20 Cemaziye'l-âhir 982/7 Ekim 1574 tarihli hükümde; Alaiyye sancağında yaşanan olayda Mehmet adındaki başbuğ elli-altmış civarındaki suhteye elebaşılık etmektedir. Fakat yapılan şikâyetler üzerine bölgeye gönderilen askeri

⁸¹ Selanik Bey'ine ve Siroz Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 1216.

⁸² BOA. MD 7, h. 333; 14 Sevvâl 975/ 12 Nisan 1568 tarihli Kastamonu Beyi'ne ve Boyabad Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1277.

görevliler ile onların yaptığı tahkikatlar sonunda Mehmet kaçmak zorunda kalmıştır. Mehmet saç, sakal ve bıyıklarını tıraş etmek suretiyle şekil değiştirip babası ile birlikte Bursa civarına kaçmıştır. Müslümanların evlerini basıp mallarına el koyan elli altmış civarı suhteye elebaşılık yapmış olan Mehmet'in peşini devlet bırakmayıp suçluyu suç işlemiş olduğu bölge dışında da takip etmiştir⁸³.

Kendi aralarında sürekli dayanışma içinde olan suhteler, levent denilen iş gücü sahibi olmayan silahlı kişiler ile birleşerek de çeşitli suçlar işliyorlardı. 23 Temmuz 1571/23 Safer 979 tarihli hükümde; Akşehir'e bağlı Yalvaç kazasında yaşayan ve zengin bir kişi olan Hacı lakaplı kişinin evi Hacı'nın dışarıda olduğu bir gece Hızır isimli suhtenin elebaşılık ettiği yaklaşık otuz kadar silahlı suhte ve levent tarafından basıldı. Olay hakkında yapılan kovuşturmada Hızır yakalanarak tutuklandı. Hızır'ın akıbetini belirleyecek olan hükm-i şerif gönderildiğinde Manisa'da hapsedilmiş olan Hızır olayın cereyan etmiş olduğu bölgeye yani Akşehir'e sevk edildi. Ancak Hızır onu Akşehir'e götüren kişiler tarafından yolda salıverildi. Hakkında çıkan ölüm kararı bile eşkıya serdarını korkutmadı ve intikam almak amacıyla topladığı, elebaşılık ettiği suhte ve leventler ile yeniden Hacı'nın evini basarak büyük miktarda parasını gasp etti⁸⁴. Yine bir suhte levent dayanışması da Rodoscuk'da görülmektedir. Kırım'ın güney doğusunda bulunan Kefe limanı Karadeniz ve İstanbul ticareti için son derece önem arz etmekteydi⁸⁵. Kefe limanından İstanbul zahiresi için gönderilen yağ gemileri hava muhalefeti dolayısıyla parçalanmış ve içindeki zahire yağma edilmiştir. Yaşanan bu hadise sonucunda çalınan malların götürülebileceği limanlarda inceleme yapmak üzere ferman ile bir çavuş görevlendirilmiştir. Rodoscuk'a (Tekirdağ) giden çavuş giysi ve yağları çalanları delilleri ile beraber tespit edip yakalatmıştır. Çavuş suçluları İstanbul'a sevk etmek isterken otuzdan fazla suhte toplanıp çavuş ile çarpışmış ve suçluların kaçmasına yardımcı olmuşlardır⁸⁶. Aynı konuyla ilgili olarak Kastamonu Beyi'ne ve Sinop kadısına gönderilen 15 Şevvâl 975/13 Nisan 1568 tarihli hükümde; parçalanmış

⁸³ BOA. MD 26, h. 715, s. 249.

⁸⁴ 18 Zi'l-hicce 978/ 13 Mayıs 1571 tarihli Akşehir ve Yalvaç kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 10, h. 487, s. 301; 23 Safer 979/17 Temmuz 1571 Lalaya ve Akşehir ve Yalvaç kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 925.

⁸⁵ Ayşe Pul, "Kefe Sancağı'nın I. Selim'in Taht Mücadelesinde Oynadığı Role Dair Bazı Değerlendirmeler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S.27, s. 470.

⁸⁶ 6 Şevvâl 975/4 Nisan 1568 tarihli Vezir Piyale Paşa'ya, olaya karışmış suhte taifesi ve hariçten olanların tamamının yakalanması hakkında gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h.1200.

gemiden çıkan yağ tulumlarının Karadeniz sahillerinin değişik kısımlarında toplandığı ve şehirlerde satışa sunulduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden takibi bırakmayan devlet suhtelerin ele geçirdiği yirmi yedi kantar⁸⁷ altmış lodra⁸⁸ yani yaklaşık olarak bir buçuk ton yağı toplamayı başarmıştır. Elebaşlarından Divane Hızır yakalanırken Dede Fermanlı ve Deli Bayram ele geçirilememiştir. Durumu haber alan otuz kadar suhte yeniden toplanıp birçok suç işleyerek teftişin yarıda kalmasına neden oldu⁸⁹. Aslında belgeye bir bütün olarak bakmakta fayda vardır. Denizde hava muhalefeti dolayısıyla parçalanıp batan gemiden sahillere vuran yağ tulumlarının toplanıp pazarlara sevk edilmesi ile bu işle bağlantısı olanların hepsinin suçlu olarak gösterilmesi doğru mu dur? Ticari olarak bu alış verişin içinde bulunanların hepsine devlet aynı şekilde suçlu olarak bakmıştır. Suçlu kabul edilenlerin İstanbul'a sevki esnasında kaçmalarının da bununla yakından alakası olduğu kanaati uyanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin savaşlarda kullanmış olduğu temel harp aletleri olan kılıç, ok ve yay suhteler tarafından güvenliği sağlamak isteyen görevlilerin hayatlarına kast amaçlı kullanılmıştır. Devlet barış zamanlarında halkın savaş aleti taşımaya müsaade etmemekteydi. Dolayısıyla harp aleti ile dolaşan suhteler ve leventler potansiyel tehlike olarak görüldüklerinden olaya karışsın veya karışmasın silahlı olarak dolaşanların tamamının yakalanmaları için hükümler gönderilmiştir. Zaten harp aletleri ile yolları kesen evleri basan suhtelerin bu aletleri iyi niyetle taşıdıklarını düşünmek mümkün değildir. Birçok yerde bu aletler ile yaralamalı ve ölümlü vukuat işlemişlerdir. Bu konu ile ilgili olarak 20 Şevvâl 979/6 Mart 1572 tarihli Zagrâ-i Atik kadısına gönderilen hükümde; bölgedeki suhtelerin ellerinde "alât-ı harb ü kıtal" ile dolaştıkları hatta ölümle sonuçlanan olaylara karıştıkları bildirilmiştir. Bölgedeki suhteler ellerindeki bu aletlerin de yardımıyla halkın mal ve eşyaları çalıp halka zulm etmişlerdir. Bu olayların merkeze bildirilmesi üzerine, silahla gezip eşkıyalık eden suhte taifesinin yakalanarak harp aletlerinin ellerinden

⁸⁷ Kantar: Hem Selçuklularda hem de Osmanlılarda kantar her biri 176 dirhem olan 100 lodraya eşittir. Bu güne kadar hala 56,443 kg'dır. Walther Hinz, İslam'da Ölçü Sistemleri, (Çev. Acar Sevim), Edebiyat Fakültesi Basım Evi, İstanbul 1990, s. 33.

⁸⁸ Lodra: 176 Osmanlı dirhemi yani 564,432 gramdır. Osmanlıların kullandığı vezne lodrası ise 120 dirhem yani 384,9 gramdır. 30 vezne lodrası 1 vezne ederdi bu da 360 dirhem demektir. Walther Hinz, İslam'da Ölçü Sistemleri, (Çev. Acar Sevim), Edebiyat Fakültesi Basım Evi, İstanbul 1990, s.18.

⁸⁹ Kastamonu Beyi'ne ve Sinop Kadısı'na gönderilen hükümde BOA. MD 7, h. 1259.

alınması için hüküm gönderilmiştir⁹⁰. Aynı konuda 8 Şaban 983/12 Kasım 1575 tarihli Babaeski kadısına yollanan hükümde, bölgede Tatar lakabıyla anılan ve bu şekilde ünlenen suhtenin çok geniş bir coğrafi alanda faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Bölgede silah gücü ile halkın yollarını kestiği, halkın genç oğlanlarını istediği buna karşı çıkanların evlerini yaktığı ve Edirne şehrinde Taşlık mahallesi mescidi imamını dahi öldürdüğü bildirilmiştir⁹¹.

Suhteler peşlerine düşen devlet görevlilerinden korunmak amacıyla kendileri gibi hareket eden diğer kişilerle kader birliği edip ortak hareket etmeğe başlamışlardır. Bu durum onların sayılarının giderek artmasına ve buldukları bölgede önemli bir güç haline gelmelerinde etkili olmuştur. Bu gruplar silahlandıkları takdirde bölge halkı başta olmak üzere devlet otoritesini temsil eden görevliler içinde önemli bir güç ve tehlike olmuşlardır. 27 Zi'l-hicce 966/30 Eylül 1559 tarihli hükümde; Hamid sancağında bulunan suhtelerin sayılarının arttığı, hatta leventlerle birleşerek yol kesip adam katledip evler basıp bölgede huzursuzluğa sebep oldukları bildirilmiştir. Gönderilen hüküm Hamid-ili dâhilindeki bütün kadıları kapsamaktadır. Hüküm çok geniş bir kitleyi ve bölgeyi içine alacak şekilde hazırlanmıştır. Yasaklı silah ile toplu halde dolaşan harami, hırsız, levent ve suhte taifesinden hangisi olursa olsun yakalanması istenmiştir. Tespit edilenlerin kaldıkları yerleri, kalma imkânı sağlayanları, akraba ve dâhil oldukları halka müracaat ederek buldurulmaları istenmektedir. Özellikle yasak silahlı olarak toplu halde dolaşanlarla ilgili “haklarından gelüp”⁹² ifadesi ile öldürülebilecekleri de emredilmektedir. Hırsız ve haramiler hakkında ise silahlı suhte ve leventlerden ayrılarak davacı olanlar var ise şeri yolla davalarının gördürülmesi ve cezaların mahallinde uygulanması istenmiştir. Kısacası bölgede olan bütün grupların üzerine gidilerek bu tip topluluklardan temizlenmesi kadılara görev olarak yüklenmiştir. Metinde ilginç bir noktada fesad ehlinin akçelerinin alınıp korunmaması hususunun yazılmasıdır⁹³. 4 Zi'l-ka'de 967/27 Temmuz 1560 tarihli hükümde; Aydın livasında on beş civarı

⁹⁰ Zagrâ-i Atik Kadısı'na ve Zagrâ-i mezbure zaimi Mehmet'e gönderilen hükümde alat-ı harp ü kıtal ile gezen suhte taifesinin yakalanarak silahlarının ellerinden alınmasına dair detaylı bilgi için bkz. MD 10, h. 218, s. 142.

⁹¹ MD 27, h. 199, s. 81.

⁹² Haklarından Gelme: Suhtelerin işlediği suçlar neticesinde gönderilen hükümlerde yer alan bu ifadenin hangi ceza karşılığında söylendiği belli değildir.

⁹³ Hamid-ili kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 348; Zi'l-hicce 966/ 30 Eylül 1559 tarihli Hamid-ili kadılarına gönderilen hüküm için BOA. MD 3, h. 363.

silahlı suhtenin yol kesip ev bastıkları etrafa korku saldıkları hususu divana kadar iletilmiştir⁹⁴. Suhteler kullandıkları silahlarla ölüme sebebiyet verilerse görülen davalarda siyaset cezası da uygulanmakta idi. 23 Rebi‘u’l-âhir 972/28 Kasım 1564 tarihli Edirne kadısına gönderilen hükümde, Nebi isimli suhtenin bir kişiyi silahla arkasından vurup yaraladığı ve bir başka kişiyi de okla vurup ölümüne sebep olduğu bildirilmiştir. Yakalanan Nebi'nin siyaset edilmesi için merkezden kadılığa hüküm gönderilmiştir⁹⁵. Alaiyye bölgesi dağlık yapısı dolayısıyla birçok hırsızlık ve yol kesme hadiselerine sahne olmuştur. Suhtelerin yasaklı silahlarla dolaştıkları halkın evlerine baskınlar düzenleyip zulm ettiklerine dair merkeze şikâyetler ulaşmıştır⁹⁶. Kocaili kadısına gönderilen hükümde gruplar halindeki suhtelerin ateşli silah kullandıkları ve silahlı bir şekilde gezerek etrafı rahatsız ettikleri şikâyet edilmiştir⁹⁷. Suhteler mahkemelere yansıyan ve mahkeme huzuruna çıkarıldıklarında bazıları taşımış oldukları silahlarını kabul etmişlerdir. 9 Receb 967/5 Nisan 1560 tarihli hükümde; Silivri'de ölümle sonuçlanan hadiseden sonra yakalanan suhteler mahkemede "*Ok ve yay ve kılıç bizümdür?*" diyerek silah taşıdıklarını kabul etmişlerdir⁹⁸. Edirne'de altı suhte kendileri ile aralarında problem çıkan üç kişiden birini gece vakti öldürüp diğerlerini yaralamışlardır. Suhteler yakalanıp ellerindeki silahlar alınmıştır⁹⁹. Burada problemin ne olduğu belirtilmediği gibi suhteler için uygulanan cezanın ne olduğuna dair bilgi de verilmemiştir.

⁹⁴ Bir sureti Teke-ili kadılarına ve Aydın Beyi'ne hüküm gönderilmiştir. Tire Kazasına bağlı Ezine nahiyesinde on beş kadar silahlı suhtenin Tercemlü adındaki karyede bir Müslimanın evini dair geniş bilgi için BOA. MD 3, h. 1371.

⁹⁵ BOA. MD 6, h. 494.

⁹⁶ 18 Şaban 972/ 25 Mart 1562 tarihli Alaiyye Beyi'ne gönderilen hükümde, başka yerlerden gelen Arap taifesinin Müslümanların koyun keçilerini çaldıkları, yollarda adam soydukları ve takip edildiklerinde dağlara kaçıp ancak çarpışma ile yakalandıkları bildirilmektedir. "*bundan mâ-adâ suhtevât tâyîfesi yarağ u yasakla gezüp müslimânların cebren evlerine konup tavarların boğazlayup ve ba'zı kimesnenün oğlın çeküp fesâd ü senâ'at iderler.*" ... her mahalde bulunur ise yataklandırurup kifâyet kadar sübasılar ve sipâhîler ile üzerlerine varup hüsn-i tedbîr ü tedârükle ele getirüp der-zencîr idüp toprak kâdîlarıyla bi-hasebi's-ser' tefîs idüp âyende vü revendenün yoluna inüp esbâb ü emvâllerin gâret idenlerden ve sâyir fesâd ü senâ'ati sâbit ü zâhir olanlardan ashâb-ı hukûka şer'le müteveccih olan haklarını hükmidüp alıvirdükden sonra sipâhî olanları habs idüp isimleri ve resimleriyle yazup bildüresin" bilgi için bkz. BOA. MD 6, h. 870.

⁹⁷ 28 Rebi‘u’l-âhir 976/20 Ekim 1568 tarihli Kocaeli Sancağı kadılarına hükümde "*Livâ-i mezbûre Alaybegisi Sâlih Dergâh-ı Mu'allâm'a mektûb gönderüp; "livâ-i mezbûrda ba'zı sûhte tâyîfesi tüfen katup ve yarağ dakınup anun gibi ehl-i fesâd ü şenâ'atün ma'rifet-i kâdî ile haklarından gelinmek fermân olunup ammâ; İznik kazâsı fukarâsı şekvâidüp ehl-i fesâd sûhteler elinden âciz kalup ve el-ân ba'zımın evlerin basup katl idüp te'addî eyledüklerinde; "Niçün bu veçhile ehl-i fesâd ü şenâ'ate tüfenk kullandurursın?"* geniş bilgi için bkz. BOA. MD 7, h. 2318.

⁹⁸ Kavala Kadısı'na ve Kavala Kapudanına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 904.

⁹⁹ 7 Receb 979/ 25 Kasım 1571 tarihli Edirne Kadısı'na yollanan hüküm için bkz. BOA. MD. 16, h. 29, s.16.

4 Zi'l-ka'de 966/8 Ağustos 1559 tarihli hükümde; Malkara'da toplanan yetmiş seksen kişilik silahlı suhte grubu baskın ve cinayet gibi daha birçok suç işleyip Malkara'da sosyal düzeni alt üst etmiştir. Bu suhteler ile kadı yanında bulunan görevliler arasında çatışma çıkmış fakat suhteleri yakalamak mümkün olmamış ve ele geçirilmek istenen suhtelerin bir kısmı İpsala ve Koğrı dağına firar etmiştir¹⁰⁰. Yine benzer bir olay da 25 Muharrem 980/7 Haziran 1572 tarihli hükümde; Kocaeli'nde cereyan etmiştir. Bölgede ortaya çıkan suhte taifesi halkın evlerini basıp halktan birçok kişiyi katletmiştir¹⁰¹.

2.Hırsızlık ve Gasp

Suhtelerin düzenlemiş olduğu saldırılar devletin otoritesini yıkmaya karşı yapılan düzenli isyanlar değildi. 1558 ve 1576 tarihleri arasındaki suhte isyanları daha çok hırsızlık ve gaspa dayalı, fakat bunun yanında hayata kasttan adi suçlara kadar birçok cürmün işlendiği faaliyetlerdir. Çünkü sayıları diğer bazı eşkıya gruplarının da katılımı ile gündün güne artan suhtelerin eylemlerinde birçok kişinin evleri, dükkânları, çarşı ve pazar yerleri basılıp yağmalandı. 23 Muharrem 967/25 Ekim 1559 tarihinde Şile Kadısına gönderilen hükümde Akova'dan Köse İbrahim isimli suhtenin Kandıra kazasına mensup sûhtelerle Akyazı kazasından Hacı Veli isimli kişinin evini bastığı, mallarını aldığı ve ne tür olduğu belirtilmemekle beraber çeşitli işkenceler yaptığı bildirilmiştir¹⁰². 10 Şaban 967/6 Mayıs 1560 tarihli Aydın Beyi'ne gönderilen hüküm ise her ne kadar liva genelindeki suhteleri ilgilendiren bir husus gibi kaleme alındıysa da ülke geneline şamil bir hükümdür. Suhte veya suhte namıyla şeklinde yazılan hükümde aslında suhte olarak bildirilenlerin tamamının suhte olmayıp, suhte adı altında faaliyetlerini gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Suhtelerin bir yerde toplanmalarına müsaade edilmemesi ve çarşı pazarlara girerek "cerr"¹⁰³ adı altında para toplamalarının engellenmesi istenmektedir. Suhtelerin işledikleri suçlar ise "*bir yire cem'iyet eyleyüp yarağla bâzâra girüp cerr adına*

¹⁰⁰ Sabık Prizren Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 192,193.

¹⁰¹ Kocaeli Beyi'nin gönderdiği mektup üzerine kendisine cevap olarak, bölgede problem çıkaran suhtelerin kılıç ve silah kullanılarak yakalanması hususunda gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 84.

¹⁰² BOA MD 3, h. 454.

¹⁰³ Cerre çıkmak: Medrese talebesinin mübarek üç aylarda köylere dağılıp halka dini öğütlerde bulunmak, namaz kıldırmak veya müezzinlik etmek suretiyle para ve erzak toplamasına denir. Bkz. Ferit Develioğlu; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 2005, s. 135-136.

Müslimânların mâlların ve cebren oğlanların ve gasben koyunların alup ve ba'zı mütemevviladına olanların evlerin basup kendülerin katl ü mecrûh eyleyüp mâlların garet itdükleri..." şeklinde sıralanmaktadır¹⁰⁴. 17 Ramazan 967/ 11 Haziran 1560 tarihli Hamid-ili Beyi'ne gönderilen hükümde suhteler toplanıp hac yolcularının dahi konakladıkları odaları basıp, nakit para, altın, kıyafet ve silahlarına el koymuşlardır. Hac yolcularının hizmetkârlarını da alı koymuşlardır¹⁰⁵. Aydos'ta oturan suhtelerin emanet bırakılan harar içindeki elbiseleri çaldıkları ve daha sonrasında satış işlemi yer aldıkları görülmektedir¹⁰⁶. Suhteler Kastamonu'da halka ve devlet görevlisi olan Yeniçerilere dahi zulüm edip halktan altın ve akçe almışlardır. Sinop halkı kadı huzuruna gelip suhtelerden şikâyetçi olmuşlardır. Merkeze yazılan mektuba verilen cevaptan olay hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Olay; *"Sûhte sûretinde yüz elli dahi ziyâde levend cem' olup âlet-i harble karye-be-karye gezüp evler ve yollar basup müslimânların oglancıkların ve kızların ve avretlerin çeküp; "Nezr ü kurbânınız vardır." diyü altın u akça vü esbâbların gâret idüp cebren ve karhan müslimânları elinden ve ayagından asup ziyâde tecâvüz idüp ve Gerze nâm karyeyi Yakup evlerin yıkup Dergâh-ı Mu'allâ yeniçerilerinden iki yeniçeriyi döğüp bir gün bir gece habs idüp ziyâde altın u akçaların alup ve Hoca Velî nâm kimesnenün kolundan asup cebren ve karhan iki yüz altın ile bir pastav çukasın alup ve Kostandin nâm re'îsün gemisini basup gemi yoldasların soyup sermâye akçaların ve esbâbların gâret idüp gündün güne fesâdları ziyâdedür."* diye olay ayrıntılarıyla

¹⁰⁴ BOA. MD 3, h. 1074.

¹⁰⁵ Hamid-ili Beyi'ne ve Uluborlu Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 1233.

¹⁰⁶ 25 Cemaziye'l-evvel 972/29 Aralık 1564 tarihli hükümde *"Rus kasrı ve Aydos kâdîlarına hüküm ki: "Mûsâ; "Ben bey' itdüm." Diyü kendü dahi i'tirâf idüp; "Sinân Yeniçeri'nün dükkânında Bâzergân Yorgi'nün esbâbı sirkat olunan garârdur. Nefs-i Aydos'dan Arnavud Alî bin Hamza ve Osmân Çelebi'nün kulu Akcân ve Memi Çelebioglu Arık ve Anatollî İbrâhîm ve Hasan nâm suhteler ile mezbûr esbâbı sirkat itmeğe ittifâk itmişdük. Gice olıcak benüm evüme gelüp; "Bile gidelim." didüklerinde; "Benüm bu gece müsâfirüm vardır; varmazın." diyüp anlar varup sirkat idüp Aydos kurbinde olan makâbir içinde garârla gizleyüp andan çıkarup İskender nâm sipâhinün bir yıkuk tamı içinde gizleyüp andan dahi çıkarup Osmân nâm kimesnenün samanlığında gizleyüp andan dahi çıkarup Aydos'dan taşra dere içinde olan kavaklar altına varup cümlemüz bir yire gelüp sirka olan esbâbı mâ-beynimizde taksîm idüp herkes birer mikdâr esbâb alup bana dahi zikr olunan garârı ve bir mikdâr biz ve bir kırmızı takya ve bir siyâh zibun virüp mâ-adâyı Hammâl karısı zevci dimekle ma'rûf Mustafâ bin Abdî ve Himmet nâm kimesneler, -ki bu makûle sirkat itdüğümüz esbâbları dâyimâ etrâfda anlar satagelmışlerdür- yine eskiden idegeldükleri üzre satup bana da hissa ne olursa virecek olup ben dahi râzî oldum. Andan her birimiz evli evimize müteferrik olup ben garârı mezbûr Şükür'e sekiz akçaya ve bir pâre biz yine karye-i mezbûreden Bahtiyâr nâm kimesneye bey' itdüm."* Bilgi için bkz. BOA. MD 6, h. 576.

bildirilmiştir¹⁰⁷. Yine 22 Ramazan 972 tarihli Kastamonu ve Sinop kadısına gönderilen hükümde “*kazâ-i mezbûrda mütemekkin Ganî Fakîh oğlu Şemseddîn nâm sûhte ehl-i fesâd ü şenâ‘at olup niçe sûhteler ile kazâ-i Kargu'ya tâbi‘ Yalman nâm karyede Hamza nâm kimesnenün evin basup ayağından asup üç bin akçasın alup evinde ve anbârında olan esbâbın gâret itdügin*” şeklinde olay anlatılmıştır. Suhtelerin isimleri elebaşı ve yaptıkları olaylar net olarak verilmiştir¹⁰⁸.

Canik sancağındaki suhteler ve bazı eşkıyalar topladıkları adamlar ile Müslümanların evlerini basmışlar, mallarını çalmışlar ailelerine kötülükte bulunmuşlar halka “salgun salıp” türlü fesat ile zulmetmişlerdir. Bu konuda beylere ve kadılara hüküm gönderilmiş ve neticesinde yirmi beş nefer sipahi göndermişlerdir. Bir önceki sene de sancağın muhafazası için yüz elli nefer sipahi göndermişler ve bir süre sancak halkının korunmasını sağlamışlardır. Gerektiğinde il erleri¹⁰⁹ ve vilayet halkından yardım alınmıştır. Ayrıca Kastamonu Sancağında Söylemez adında hırsız bir suhte ortaya çıkmış yanına topladığı adamları ile birçok kişiyi öldürüp bazılarının kol ve bacaklarından asarak mallarına el koymuştur. Çeşitli köylerde baskın yapan bu eşkıya Boyabad eminlerinden akçe almıştır. Sancak beyi yakalamak istemişse de vilayet coğrafi açıdan sarp olduğu için ele geçirememiştir. Küre Kadısının mektubu üzerine gönderilen bu hüküm doğrultusunda sefer için çağırılmış, sipahiler vilayeti korumaları için seferden alıkonulmuştur. Gönderilen hükümde sipahiler ve gerektiğinde il erleri de kullanılarak suhtelerin yakalanarak şer‘ ile gerekli cezanın mahallerinde icra edilmesi ve arza muhtaç olanın bildirilmesi istenmiştir. Asla iki silahlı suhtenin yan yana gezdirilmemesi bundan sonra suhte ve leventlere yiyecek yardımı yapılmaması emredilmiştir. Azgınlık edip cenge başvuranların kanlarının heder olduğu ve öldürenlerden sual edilmeyeceği de bildirilmiştir¹¹⁰.

1 Zi'l-ka‘de 975/ 28 Nisan 1568 tarihli hükümde; Kütahya Sancağı Tavşanlı Nahiyesinde bir kişinin evi basılmış ve kendisi öldürülmüştür. Dört bin altının ve şahsa ait elbiselerin çalındığı olayda zanlı olan suhteler Vardiyan Mahmud, Hacı

¹⁰⁷ 14 Ramazan 972/ 15 Nisan 1565 tarihli Kastamonu Beyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 1036.

¹⁰⁸ BOA. MD 6, h. 1062.

¹⁰⁹ İl Erleri: Osmanlı Devleti’nde ihtiyaç duyulduğunda köy ve şehir gençlerinden oluşturulan milis güçlerdir. Bkz. Mücteba İlgürel, “İl Erleri”, *DİA*, XXII, s. 59-61

¹¹⁰ 11 Safer 975/21 Ağustos 1566 tarihli Küre Kadısı’na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 73.

Halife, Emir, İbrahim ve iki suhte hakkında merkeze bilgi verilmiştir. Olayın incelenmesi için Bursa beyi ve kadısı görevlendirilmiştir¹¹¹. Hem devleti hem de halkı yaptıkları baskınlar ile çok zor duruma düşüren suhteler yaptıkları bu saldırılarda birçok sancak, kaza, nahiye ve köyü viran etti. 26 Muharrem 967/28 Ekim1559 tarihinde Çorum beyine gönderilen hükümde Merzifon, Lâdik, Gümüş kasabalarında ve nahiyelerinde üç yıldır hırsızlık ve gasp gibi suhte faaliyetlerinin devam ettiği bildirildi¹¹². Yine 1560 tarihinde gerçekleşen başka bir olayda ise Aydın'a bağlı Ezine nahiyesinin Tercümenlü köyü silahlı suhteler tarafından basılarak hırsızlık ve gasp olayları gerçekleşti¹¹³. Alaiyye, Hamid-ili ve Karesi gibi daha birçok sancak suhte taifeleri tarafından basıldı ve halkın malı ve parası gasp edildi¹¹⁴.

3.Halktan Para Toplamak

XVI. yüzyılda artan ekonomik sorunlar ve ortaya çıkan merkezi yönetim zaaflarından dolayı beylerbeyi, sancak beyi ve kadı gibi yüksek idareci zümre geçinebilmek ve sayıları artan adamlarının (kapı halkı) ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sık sık devre çıkıp “salgun” adı altında çeşitli vergiler toplamışlardır. İlerleyen dönemlerde subaşlar, naibler, mülk ve vakıf köylerin zâbitleri, emin, âmil gibi resmî görevlilerde işin içine girmiştir. Söz konusu bu idareciler yanlarına aldıkları on on beş atlı ile “il üzerine” çıkmışlar ve uğradıkları köylerden bedava para, yiyecek, yem toplamışlardır¹¹⁵. İncelenen belgeler ışığında tıpkı bu idareciler gibi suhtelerin de halka salgun saldıkları tespit edilmiştir. 1559 yılında Kandıra'daki suhteler olağanüstü zamanlarda devletin aldığı avarız¹¹⁶ türünden vergileri toplamaya

¹¹¹Hudâvendigâr Sancağı Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1334.

¹¹² BOA. MD 3. h. 452.

¹¹³ 4 Zi'l-ka'de 967/ 27 Temmuz 1560 tarihli Aydın Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 1371.

¹¹⁴ 22 Ramazan 967/16 Haziran 1560 tarihli Alaiyye Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 3, h. 933; 27 Safer 976/ 21 Ağustos 1568 tarihli Hamid-ili Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1932; 14 Ramazan 980/ 18 Ocak 1573 tarihli Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 460; 20 Cemaziye'l-âhir 982/ 7 Ekim 1574 tarihli Bursa Kadısı'na yollanan hüküm için bkz. MD 26, h. 715, s. 249.

¹¹⁵ Feridun Emecen, “Devre Çıkma”, *DİA*, IX, s. 250-251.

¹¹⁶ Avâriz veya avâriz-ı divaniye, Tanzimatın ilanına kadar, olağanüstü durumlarda ve özellikle harp masraflarını karşılamak üzere hükümdarın emri ile halkın doğrudan doğruya devlete vermeğe mecbur tutulduğu her türlü hizmet, eşya ve para şeklindeki düzenli olmayan vergidir. Bkz. Ömer Lütfi Barkan, “Avâriz“, *İA*, II, s. 13.

başlamıştır¹¹⁷. 12 Rebi‘u’l-âhir 975/ 16 Ekim 1567 tarihinde Kastamonu Beyine ve kadısına gönderilen emirde de İnebolu kazasındaki Demürçi-oğlu, Kara Kemal ve Parmaksız adındaki suhtelerin halktan avarız adı altında para topladıkları tespit edilmiştir¹¹⁸. 10 Şevvâl 975/ 8 Nisan 1568 tarihli hükümde; Bolu civarında ortaya çıkan suhtelerin teşkilatlanarak halka hane başına otuzar akçe “salgun” saldıkları bildirilmiş ve bu suçu işleyen suhtelerin yakalanması için söz konusu livanın sipahilerinden yirmi kişi görevlendirilmiştir¹¹⁹.

26 Muharrem 967/28 Ekim 1559 tarihli Çorum Sancağı Beyi’ne, Çorum ve civarında suhte namında dolaşan leventlerin iki üç yıldan beri halkın elinden zorla zekâtlarını¹²⁰ aldıklarına dair merkeze gönderilen mektup üzerine hüküm gönderilmiştir. İki bölüğe ulaşan sayıları ile oldukça güçlü hale gelen suhteler, Amasya kazasına bağlı Osmancık, Merzifon, Ladik ve Gümüş kasabalarında toplanarak halktan zorla zekât adı altında para toplamışlardır¹²¹. Suhteler tarafından toplanan zekâtlar sadece para ile sınırlı değildir. Suhteler halktan nakit akçe topladıkları gibi yine zekât karşılığı olarak halkın elindeki küçük ve büyükbaş hayvanlara da el koymuşlardır. Kastamonu Beyi Süleyman Bey’e gönderilen hükümde Kastamonu’ya bağlı Sinop, Boyabad ve Tozgan kazalarında bulunan suhtelerin halktan sadaka ve zekât adı altında zorla para aldıkları gibi koyun ve sığır gibi hayvanlara da el koydukları bildirilmiştir¹²². Suhte ve suhte adı altında Batı Karadeniz bölgesinde faaliyet gösterenler bölgede kendi otoritelerini kurup yerel yönetime rağmen zekât adı altında vergi toplamışlardır. Merkeze gönderilen şikâyet

¹¹⁷ 22 Şevvâl 966/28 Temmuz 1559 Sâbık Hatvan Beyi olan Mehmet Bey’e ve Kandıra Kadısı’na gönderilen hüküm ki: “...*Ve ba‘zı sùhteler var, ev basup âdem katl idüp fesâddan hâlî olmazlar ve tenhâ yirlerde Müslimânlara avâriz salup dâ‘imâ bu asl fiiller iderler ve bu diyârda kapu halkından ve yeniçeriden ve yeniçerilerden olan kimesneler bize mu‘âvenet itmekde emr-i şerifim virilmesin bildürmişsin.*” detaylı bilgi için bkz. BOA. MD 3, h. 157.

¹¹⁸ BOA. MD 7, h. 333.

¹¹⁹ Vezâret’den tekâ‘ud iden Mustafâ Pasa’ya gönderilen hükümde devlet kendi otoritesine muhalif hareket edenleri ortadan kaldırmak için çok sıkı tedbirler alınması yönünde emir göndermiştir. Konu hakkında geniş bilgi için bkz. BOA. MD 7, h. 1201.

¹²⁰ Zekât: Kur‘an’da belirtilen sınıflara verilmek üzere zengin sayılan Müslüman’ların malından alınan belli bir paydır. Toprak ürünlerinden 1/10 oranında alınır. Bkz. Mehmet Erkal, “Zekât”, *DİA*, XLIV, s.197-207.

¹²¹ 26 Muharrem 967/28 Ekim 1559 tarihli Çorum Sancak Beyi’ne gönderilen hükümde; suhtelerin Ladik yakınlarında Çopî adındaki hâssa Kürtlerinin obalarını basıp üç kişi katlettikleri ve suhtelerin sâ‘ir silâhlarından başka tüfekleri olduğu için giderek kuvvetlendikleri de bildirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA. MD 3, h. 452.

¹²² 10 Şevvâl 967/ 4 Temmuz 1560 tarihli Kastamonu Beyi Süleyman Bey’e gönderilen hükümde; kendisinin merkeze göndermiş olduğu mektupta suhtelerin faaliyetleri hakkında bilgi verip siyaset uygulamasını hak eden kişiler olduğunu da bildirmiştir. Geniş bilgi için bkz. BOA. MD 3, h. 1300.

mektuplarından dolayı Suhtelerin halktan zorla para toplama olaylarına Kastamonu merkez ve kazalarında ve Canik sancağında sıkça rastlanıldığı görülmektedir¹²³. Nitekim 11 Safer 975/17 Ağustos 1567 tarihli hükümde; Canik sancağında suhteler ve onlara katılan bazı eşkıya, gurbet¹²⁴ ve gayriden kişiler halka salgun salmışlar ve baskın, hırsızlık gibi birçok suç işleyerek halka türlü zulüm etmişlerdir¹²⁵. Canik Sancağına bağlı Kavak kazasının Beğdemür Köyünde yaşanan başka bir olayda da silahlı suhte ve levent grupları zekât adı altında halka salgun salmışlardır. Suhtelerin bu faaliyetlerinden haberdar olan kadılar üzerlerine adam gönderdiklerinde gelen sipahi ve il erleri ile çarpışmaktan çekinmeyen suhtelerden iki kişi yapılan çarpışma sonucunda yakalanmıştır¹²⁶. Yine Kastamonu'da yaşanan başka bir olayda da yakalanan İbrahim isimli suhtenin İstanbul'a divana gönderildiği anlaşılmaktadır. İbrahim sorgusunda köylere kimler ile ne şekilde salgun saldıklarını ayrıntıları ile anlatmıştır. Hatta köye saldıkları salgunu iki yeniçerinin getirdiğini ve yeniçerileri bağladıklarını ikrar etmiştir. İbrahim, Gerze köyünde gerçekleşen olayda kendisine Tataylı Arık Hamza, İbrahim, Kuloğlu Mustafa, Bafralı Musluhiddin ile Boyabad'dan İbrahim ile Musluhiddin, Lâdik'ten Kerim ile Hamza isimli suhtelerin yardımcı olduğunu beyan etmiştir¹²⁷. Rum vilayetinde ortaya çıkan ve cemiyetler halinde dolaşan suhtelerin işlemiş olduğu suçların oldukça artması ve işlenen suçlarla ilgili merkeze çok fazla şikâyet gitmesi üzerine devlet, Rum Beylerbeyine beylerbeylik sınırlarının tamamını kapsayacak şekilde suhteler ile mücadele

¹²³8 Ramazan 972/9 Nisan 1565 tarihli Kastamonu Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 1000; 14 Ramazan 972/ 15 Nisan 1565 tarihli Kastamonu Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 1036; 3 Safer 973/ 30 Ağustos 1565 tarihli Anadolu Beylerbeyi'ne ve Ankara kadılarına yollanan hüküm için bkz. BOA. MD 5, h.185.

¹²⁴ Gurbet Taifesi: Yersiz yurtsuz anlamına gelmek ile birlikte bazı kaynaklarda "levendat" olarak da geçmektedir. Bkz. Mücteba İlgürel, "Eşkîya", *DİA*, XI, s. 466-469.

¹²⁵ Küre Kadısı'na gönderilen hükümde; vilayetin ehl-i vukufi olan yirmi altı nefer sipahinin muhafaza için tayin edildiği ve hatta bir önceki yılda da kazada yaşanan olaylar nedeniyle yüz elli nefer adam gönderildiği bilgisi verilmiştir. Geniş bilgi için bkz. BOA. MD 7, h. 73.

¹²⁶ 3 Safer 967/4 Kasım 1559 tarihli Canik Beyi Ali Bey'e gönderilen hükümde salgun salanların çarpışma sonunda yakalandıkları bu esnada köyden iki kişinin de yaralandığı bildirilmiştir. Yakalananların mahkemede suçlarını ikrara etmeleri üzerine Samsun kalesine haps edildikleri metinde kaydedilmiştir. Geniş bilgi için bkz. BOA. MD 3, h. 487.

¹²⁷ 5 Zi'l-ka'de 972/ 4 Haziran 1565 tarihli Kastamonu Beyi'ne gönderilen hükümde köyden dört altın getiren yeniçerilerin bağlandığını ve isimleri geçenler için Kastamonu Beyi'nin yapması gerekenler sıralanmıştır. Geniş bilgi için bkz. BOA. MD 6, h. 1234.

konusunda yapılması gerekenlerin bildirildiği genel içerikli bir hüküm göndermiştir¹²⁸.

4.Oğlan Çekme ve Ailelere Saldırı

Suhte faaliyetlerinde gerçekleştirilen ve hükümlerde oldukça sık karşılaşılan suç unsurlarının bir diğeri de “oğlan çekme” olarak adlandırılan eylemlerdir. Suhteler daha çok kendilerine hizmet edecek ve kendi yanlarında yandaş olarak görev alabilecek kişiler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda oğlan çeken suhteler toplumsal normları çiğneyerek sosyal düzeni alt üst etmişlerdir. 14 Ramazan sene 966/20 Haziran 1559 tarihli hükümde; Edirne’de bir oğlan suhteler tarafından kaçırılmış, fakat kaçırılan kişi Pınar kasabasında kadı Mehmet ve adamları tarafından suhtelerin elinden alınmıştır. Kadının kaçırılan oğlanı ailesine teslim etmemesi ve kendi yanına alarak görevlendirmesi üzerine haberi alan suhteler kasabanın etrafında toplanmış ve kasabayı basmaya kast etmişlerdir¹²⁹. 10 Şaban 967/ 6 Mayıs 1560 tarihli hükümde; Aydın’da silahlı gruplar halinde dolaşan suhteler ve suhte adına suç işleyen kişiler pazar yerlerini basmışlar ve cerr adı altında halkın mallarına el koymuşlardır. Zorla oğlan kaçırıldığının bildirildiği hükümde işlenen tek suç oğlan kaçırma olmayıp hırsızlık, gasp ve yaralama gibi olaylar da yaşanmıştır¹³⁰. 17 Ramazan sene 967/ 11 Haziran 1560 tarihli Hamîdili Bey’ine ve Uluborlu kadısına gönderilen hüküm oldukça dikkat çekicidir. Uluborlu kasabasında bulunan

¹²⁸ 14 Muharrem 976/9 Temmuz 1568 tarihli; “*Rûm beğlerbeğisine hüküm ki: Bundan akdem ba’zı sûhte tâyifesi cem’iyyet ile kurâ vü kasabâtda gezüp oğlan çeküp ve salgun salup fesâd ü şenâ’at üzre olup Amasya beğininin dahı âdemisin katleyleyüp ol asıl ehl-i fesâdı elegetürüp haklarından gelmek bâbında mu’âvenet lâzım oldukda her vechile muzâheret olunmasın emridüp buyurdum ki: Vusûl buldukda, ehl-i fesâd sûhte zuhûr idüp ele getirilmekte ikdâm u ihtimâm idüp sancak beğlerine mu’âvenet idüp sipâh tâyifesiyle ve il eriyle ehl-i fesâdı ele getürüp fesâd ü şenâ’atleri sâbit olanların şer’le cezâların virüp şerr u ifsâdların def’ u ref’ eyleyesin. Husûs-ı mezbûrda mücidd [ü] sâ’î olup ehl-i fesâd sûhtelerden ol vilâyeti pâk ü tathîr eylemek ardınca olasın. Bu bâbda mukayyed olup ihmâl ü müsâheleden ihtiyât üzre olasın*” bkz. BOA. MD 7, h. 1704.

¹²⁹ “*Mihal-oğlı Hızır Beğ’e hüküm ki: Mektûb gönderüp bu bendeye fermân olunan kadılıkaların hıfz u hurâsetine alâ-mâ huve’l-me’mûr şürû’ olındukda sâ’ir memleket emn ü emân üzre olup lâkin mahmiyye-i Edirne kurbinden birkaç nefer sûhtevât tâ’ifesi bir kimesnenün oğlanı cebren çeküp firâr iderler iken kasaba-i Pınar kurbinde sülûk ideriken kadısı olan Mehmed Pınar zikr olunan oğlanı ellerinden alup atasına dahı virmezüp, kendü yanında hizmetlendürmekle mezkûrün sûhte tâ’ifesi kasaba-i mezbûrun etrâfında gezüp kasabayı basmak kasdın eyerler imis diyü istimâ’ olup, Kadı Mehmed, mezbûr oğlanı atasına virmemekle bir fesâda bâ’is olmak fehm olunur diyü bildürmissin. imdi, buyurdum ki: Vardukda, zikr olunan sûhteleri her ne tarîkla olursa ele getürüp, dahı anun gibi oğlan çekdikleri sâbit olursa habs idüp arz idesin ve oğlan husûsında dahı emr-i şer’ neyse görüp, eğer babasına teslîm itmekdür ve eğer kendü murâd itdüğü yirde durmakdur, ol bâbda dahı şer’ile lâzım geleni icrâ itdürüp hıfz u hurâsetde dakka fevt itmeyesin*” 14 Ramazan 966/20 Haziran 1559 tarihli hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 17.

¹³⁰ Aydın Beyi’ne hüküm gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 3, h. 1074.

medresede toplanan on beş kişilik suhte grubu farklı yerlerden gelen hac yolcularının odalarını basarak onların eşyalarını gasp etmişler bunun dışında da yolcuların yanında bulunan küçük kardeşlerini ve hizmetlilerini kaçırmışlardır. Daha sonra suhte hapsinden kaçanlardan bazıları kadiya giderek şikâyetle bulunmuşlardır. Yapılan şikâyetin neticesinde suhteler kadının yolladığı resmi mektup ile mahkemeye davet edilmiştir. Fakat suhteler yapılan çağrıyı dikkate almadıkları gibi haber getiren kadının adamlarına da şer‘e layık olmayan sözler sarf etmişler ve isyan hazırlığı ile medrese kapısında toplanmışlardır. Suhteler ile yapılan ve öğleye kadar süren çatışmada kadının adamlarından biri ölmüş sekizi yaralanmıştır. Suhtelerden birinin öldüğü ve diğerlerinin tamamının yakalandığı olayın sonunda soruşturma başlamış ve suhtelerin işledikleri suçların yalnızca bunlardan ibaret olmadığı tespit edilmiştir. Suhtelerin yapmış olduğu itiraf neticesinde daha önce de bir hamamı bastıkları ve zorla oğlan kaçırdıkları anlaşılmıştır. Beyşehir’nde türlü fesat işleyen suhteler zorla bir oğlanı alıkoymuşlar ve Müslümanları ya oğullarınızı verin ya da şu miktar paranızı diyerek tehdit etmişlerdir¹³¹. 7 Muharrem 973/ 4 Ağustos 1565 tarihli hüküm 1562 senesinde Manisa sancak beyliğine getirilen ve tahta geçinceye kadar burada görev yapan Şehzade Murad’ın¹³² lalasına gönderilmiştir. Hükümde Balat¹³³ kazası civarındaki Akköy’ün düşman gemileri tarafından yağmalandığı bildirilmiş ve ortaya çıkan birkaç suhtenin etrafına topladığı yetmiş seksen kadar suhte ile köyleri basarak halkın eşya ve mallarını gasp ettikleri ve oğlan çektikleri haber verilmiştir. Söz konusu suhte taifesi ile mücadele için bu tarihte Kütahya sancak beyi olan Sultan Selim’in¹³⁴ Lalası ve eski Avlonya beyi Hüseyin’e de hükm-i şerif gönderilmiş ve suhtelerin Aydın ve Saruhan’a yakın yerlere gelmesi halinde Sultan Murat’ın lalasının da Murat emrindeki bölüklerden birini suhtelerin üzerine yollaması emredilmiştir¹³⁵. 3 Safer 973/ 30 Ağustos 1565 tarihinde Kastamonu Beyi olan Yusuf Kastamonu’da suhtelerin işlemiş olduğu suçları merkeze bildirmesi üzerine Anadolu

¹³¹ BOA. MD 3, h. 1233.

¹³² Bekir Kütükoğlu, “Murad III”, *DİA*, XXXI, s. 172-176.

¹³³ Balat: Bugün Aydın sınırlarında olup Aydın Söke ilçesine yakındır. Yüzyıllarca ticari bir lima olarak önemini koruyan Balat kazası Büyük Menderes deltasının dolması ile içerilerde kalmış ve yavaş yavaş ticari önemini kaybetmekle birlikte ticari varlığını XVIII. yüzyıla kadar sürdürmüş ve bu yüzyıldan sonra oluşan bataklıklar neticesinde önemini kaybetmiştir. Bkz. Feridun Emecen, “Balat”, *DİA*, V, s. 4-7.

¹³⁴ Feridun Emecen, “Selim II”, *DİA*, XXXVI, s. 414-418.

¹³⁵ 7 Muharrem 973/ 4 Ağustos 1565 tarihli Şehzade Murat’ın Lalasına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h. 38; 7 Muharrem 973/ 4 Ağustos 1565 tarihli Sultan Selim’in lalasına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h. 39.

Beylerbeyine ve Ankara sancağı kadılarına hüküm gönderilmiştir. Kastamonu'da ortaya çıkan suhte taifesi ve hırsızlar halkın evlerini basmışlar bazılarını işkence yapmak suretiyle halkın mallarını, rızıklarını, esbaplarını, para ve altmıştan fazla altınlarını almışlardır. Ailelere karşı saldırıların yapıldığının bildirildiği hükümde suhtelerin yakalanmak istenildiğinde Bolu sancağına kaçtıklarına ve bu yüzden yakalanamadıklarına da değinilmiştir. Anadolu Beylerbeyliğine bağlı olan diğer sancaklara suhtelerin kaçması halinde de suhtelerin üzerine gidilerek yakalanmaları ve işledikleri suç mahalline gönderilerek burada diğerlerine örnek olacak şekilde haklarından gelinmeleri emredilmiştir¹³⁶. Dikkati çeken bir başka olay da 17 Şaban 973/9 Mart 1566 tarihli hükümde Filibe'de yaşandığı alaşılmaktadır. Seyyid Abdi adındaki bir suhte Filibe'de bir hamamı basıp oğlan çekmeye kastettiği sırada olay mahalline merkeze bağlı çavuşlarından Mehmet ve adamları gelmiştir. Suhteyi yakalamak istediklerinde direnen suhte çavuşun adamlarından bir tanesinin elini yaralamıştır. Sonrasında ele geçirilen suhte hapis edilmiş ve hakkında güvenilir kişiler ile merkeze gönderilmesi konusunda karar çıkmıştır¹³⁷. 17 Safer 980/29 Haziran 1572 tarihli hükümde; Sonisa ve Samsun taraflarından olan suhteler bir oğlanı kaçırmışlardır. Sayılarının belirtilmediği suhte taifesinin elinden oğlan alınmış ve yapılan tahkikatta oğlanın Samsun'dan kaçırıldığı tespit edilmiştir. Yasakçı Mustafa ve Yeniçeri İshak oğlanı yanlarına almışlar fakat iki gün sonra toplanan otuza yakın silahlı suhte yeniçerilerin odasını basarak yeniçerileri yaralamış ve oğlanı da alıp tekrar kayıplara karışmışlardır. Yasakçı Mustafa'nın aldığı yaradan kısa bir süre sonra ölmesinin ardından olayın detaylı bir şekilde araştırılması ve suçluların yakalanarak oğlanın kurtarılması için Rum Beylerbeyliğine hüküm gönderilmiştir¹³⁸. Benzer olaylar Karesi Sancağı, Yalvaç, Babaeski ve Manavgat'ta da yaşandı¹³⁹.

¹³⁶ Anadolu Beylerbeyi'ne ve Ankara kadılarına yollanan hüküm için bkz. MD 5, h.185.

¹³⁷ Filibe kadılarına gönderilen hüküm için bkz. MD 5, h. 1098, s. 414.

¹³⁸ Rum Beylerbeyi'ne gönderilen hükmün detayları için bkz. MD 19, h. 339, s. 160.

¹³⁹ 23 Safer 979/ 17 Temmuz 1571 tarihli Lalaya ve Akşehir ve Yalvaç kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 925; 6 Zi'l-hicce 979/ 20 Nisan 1572 tarihli Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 1190; 22 Safer 975/28 Ağustos 1567 tarihli Lalaya, Akşehir ve Yalvaç Kadılarına gönderilen hüküm için bkz. MD 14, h. 273, s. 201; 8 Şaban 983/12 Kasım 1575 tarihli Babaeski Kadısı'na yollanan hüküm için bkz. MD 27, h. 199, s. 81; 19 Cemaziye'l-evvel 982/6 Eylül 1574 tarihli Alaiyye Beyi'ne, Alaiyye ve Manavgat kadılarına gönderilen hüküm için bkz. MD 26, h. 544, s. 197.

Suhte baskınlarında oğlanların yanı sıra kadın ve kızlara karşı da saldırılar gerçekleşmiştir. 23 Muharrem 967/25 Ekim 1559 tarihli Göynük kadısına gönderilen hükümde Alan Karyesinden Mengen-oğulları Ahmet ve Mahmut isimli suhtelerin kız ve oğlan kaçırdıkları bildirilmiştir¹⁴⁰. Alaiyye’de yaşanan olayda ise sayıları onu geçen suhte grubu bir zımmînin evini basmış söz konusu zımmîyi öldürdükleri gibi karısına karşı da saldırıda bulunmuşlardır. Belgelerde saldırı hakkında bilgi verilmeyip genel bir ifade olarak salduru tabiri geçmektedir. Müslümanların oğullarının kaçırıldığı Alaiyye’deki suhte faaliyetlerinde aynı zamanda halka karşı da türlü saldırı ve tecavüzde bulunulmuştur¹⁴¹. 14 Ramazan 972/15 Nisan 1565 tarihli hükümde; Kastamonu sancağına bağlı Sinop kazası ahalisinden büyük bir kalabalık Sinop kadısına gelip suhtelerin yapmış oldukları haksızlıkları dile getirmişlerdir. Toplanan yüz elliden fazla suhte suretindeki levent harp aletleri ile köy köy dolaşp “*nezr-ü kurbanınız vardır*” diyerek halkın altın, akçe ve giyeceklerini zor kullanarak aldıkları ve türlü suçlar işledikleri gibi aynı zamanda da kaza halkının kadınlarını, kızlarını ve oğlanlarını kaçırmışlardır¹⁴². 9 Zi'l-hicce 972/ 8 Temmuz 1565 tarihli hükümde; Amasya’da yaşanan olayda Bali isimli sipahi derya seferinde iken sipahinin evi suhte Haydar ve yanına aldığı birkaç kişi tarafından basılmıştır. Sipahinin iki eşinin dövüldüğü ve kızının atın çarpması sonucu yaralandığı olayın sonucunda Haydar isimli suhte yakalanarak mahkemeye çıkarılmıştır. Mahkemede yapılan yüzleşmede suhte Haydar, sipahinin iki eşini dövdüğünü itiraf etmiş ise de söz konusu kızı yaraladığı şahitler tarafından sabit olmuştur. Kefili olmayan suhte hakkında işlemiş olduğu söz konusu suçların dışında Mudurnu kadısı tarafından sicil olunan suçlarının da olduğu tespit edilmiştir¹⁴³. 8 Zi'l-ka‘de 975/5 Mayıs 1568

¹⁴⁰ Göynük Kadısı’na gönderilen hükümde; Yürükler karyesinden Kara Boyacı-oğlu Mustafa adındaki levent ve yanına aldığı birkaç leventin Şaban adındaki kişinin evini basıp eşini kaçırmaları ve Kaya-dili’nden Yağlı Kayış denilen Kara Mehmet bin Tursun’un bir kişinin kolunu kesmesine dair de bilgi bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA. MD 3, h.455.

¹⁴¹ Ramazan 967/16 Haziran 1560 tarihli Alaiyye Beyi’ne gönderilen hüküm ki: “*Alâ’iyye kadısı mektûb gönderüp kazâ’-i mezbûreden Mandras nâm karyeyi on neferden ziyâde sûhte basup bir zımmîyi katleyüp on binden ziyâde mâlların alup avretlerine ziyâde te’addiler idüp ve nevâhî-i Alâ’iyye’den ba’zı Müslimânların oğlanların çeküp re’âyâya te’addî vü tecâvüz iderler diyü bildürmüşsin*” ayrıntılı bilgi için bkz. BOA. MD. 3, h. 933.

¹⁴² Kastamonu Beyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 1036

¹⁴³ Amasya Beyi’ne ve Mudurnu Kadısı’na gönderilen hüküm ki: “*Mezbûre avretleri döğdüğün ikrâr idüp ve kızı mecrûh itdüğü şühûd-ı udülle sâbit olup kefil taleb olundukda kimesne kefil olmadı.*” diyü sicill olmuş imiş. *Mezbûre hâtûnlara itdüğü te’addiden gayri bir kimesnenün samanluğın yakduğı ve bir kimesneyi dahi tarlada okla urduğı Mudurnu kâdısı meclisinde sicill olduğın*” ayrıntılı bilgi için bkz. BOA. MD 6, h. 1360.

tarihinde Zaim Mümin, Bafra kazasına yağ teftişi için hüküm gönderilmiştir. Zaim'in adamlarından Hüseyin ve onun yoldaşı olan Hevayi yolda giderlerken suhte serdarı olan Çeleng-oğlu ile karşılaşmışlar ve Hüseyin'in "*Çeleng-oğlu budur.*" söylemi üzerine söz konusu suhte Hüseyin'i ve onun atını yaralamış ve Hevayi'yi de katletmiştir. Zaim Mümin'in suhtelerin arkasından gitmesi üzerine kaçan suhteler sonrasında Hüseyin'den intikam almak için başları serdarları olmakla birlikte otuz üç kişilik bir grupla Hüseyin'in evini basmışlardır. Her ne kadar söz konusu Hüseyin kaçıp kurtulmuş olsa da yapılan saldırıda evindeki eşyaları çalınmış, karısı ve beşikteki oğlu yaralanmıştır¹⁴⁴. 25 Muharrem 979/19 Haziran 1571 tarihli hükümde Balıkesir kazasında Meryem adındaki kişinin bakire olan kızı Emine Nurullah adlı kişi ile nikâhlanmış, Karagöz adındaki suhte ve yanındaki leventler düğün gecesini düğün evini basmışlardır. Bakire olduğu belirtilen Emine, para ve esbaplarıyla birlikte suhteler tarafından kaçırılmıştır. Yaşanan bu olay üzerine Emine'nin annesi Meryem mahkemeye gelmiş, Karagöz adındaki suhte lideri ve yanındakilerden şikâyetçi olmuştur. Meryem'in verdiği ifade doğrultusunda Karagöz adındaki suhtenin daha önce de Meryem'in çocuklarını kaçırdığı tespit edilmiştir. Bu çocuklardan bir tanesi belgede Meryem'in "emred oğlum" diye belirttiği küçük yaşta oğlu Mustafa'dır ki kendisi kayıplara karışmıştır. Diğer oğlu olan Ömer ise Karagöz suhte tarafından bir sonraki gelişinde kaçırılmış ve kendisine de zulüm edilmiştir. Müslümanların da şahitlik ettiği olay neticesinde çavuş suhteleri yakalamak için görevlendirilmiş ve yardıma ihtiyaç olması halinde il erlerinden faydalanabileceği konusunda çavuşa yetki verilmiştir. Suhtelerin ele geçirilmesinin emredildiği hükümde olayın teftiş edilmesi istenmiş eğer olay anlatıldığı gibi hazırlanan sicilin merkeze gönderilmesi ve suçluların mahallinde cezalandırılmaları emredilmiştir¹⁴⁵.

5.Suhteler Tarafından Yapılan İşkence

Hırsızlık, gasp, yol kesme ve cinayet gibi türlü suçlar işleyen suhteler yapmış oldukları kimi baskınlarda evlerine girdikleri ve yakaladıkları insanları kol ve bacaklarından asarak işkence etmiş ve bu yolla para ve mallarına el koymuşlardır. 14

¹⁴⁴ Amasya ve Canik sancakları beylerine ve Zaim Mü'min'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1366.

¹⁴⁵ Balıkesir Kadısı'na ve Bostan Çavuş'a gönderilen hükmün detayları için bkz. MD 10, h. 103, s. 69.

Ramazan 972/15 Nisan 1565 tarihli hükümde; Sinop kazasında suhtelerin işlemiş olduğu suçlardan dolayı canından bezen halk kalabalık bir grup halinde Sinop kadısına şikâyete gitmiştir. Suhte suretindeki sayıları yüz elliden fazla olan silahlı grup Sinop ve Sinop'a bağlı köylerde türlü fesat işlemişlerdir. Halkın canına ve malına göz diken suhteler onların para ve mallarını almak ile kalmayıp bir de Müslüman halkı elinden ve ayağından asarak türlü eziyet etmişlerdir. Suhteler Dergâh-ı Mu'allâm yeniçerilerinden iki yeniçerinin para ve altınlarını almışlar ayrıca dövdükleri yeniçerileri bir gün bir gecede hapsetmişlerdir. Yine kaza halkından olan Hâcî Velî isimli kişi suhteler tarafından kollarından asılmış ve şahsa ait olan iki yüz altın ve bir pastav çukaya el konulmuştur. Suhtelerin işledikleri suçların günden güne arttığı bildirildiği hükümde her ne yolla olursa olsun suhtelerin yakalanması ve kanun gereği cezalarının verilmesi emredilmiştir. Eşkîyalık yapıp halka bu yolla zulüm eden suhtelerin yakalanması için sancağın sübaşları, sipâhîleri ve il eri görevlendirilmiştir¹⁴⁶. Kastamonu Beyi'nin görevlendirildiği bir olayda 22 Ramazan 972/ 23 Nisan 1565 tarihli gönderilmiş hükümden Kargu kazasında yaşandığı anlaşılmaktadır. Kazaya yerleşmiş olan Gani Fakihoğlu Şemseddin adındaki suhte ve yanına topladığı birçok suhte Gani Fakihoğlu Şemseddin'in liderliğinde Kargu kazasına bağlı Yalman köyünde yaşayan Hamza adındaki bir kişinin evini basmıştır. Suhteler ayağından asmak suretiyle işkence yaptıkları Hamza'nın üç bin akçesine, evinde ve anbârında olan mallarına el koymuşlardır. Yaşanan bu olay üzerine suhtelerin yakalanarak çaldıkları para ve malların sahibine geri verilmesi emredilmiştir. Suhtelerin teftiş edilen suçlarının sabit olması halinde ise gelecek olan emir doğrultusunda cezalarının verilmesi bildirilmiştir¹⁴⁷. 11 Safer 975/17 Ağustos 1567 tarihli hükümde; Canik sancağında ortaya çıkan suhte, gurbet ve eşkıya taifeleri halka karşı birçok suç işlemişler ve bu durum beylerbeyliğine ve sancak kadılığına bildirildiğinde bölge muhafazası için yirmi altı kişiden oluşan sipahi grubu tayin edilmiştir. Kastamonu, Canik ve Sinop bölgesi suhte ve eşkıya faaliyetlerinin yoğun olarak yaşandığı yerlerdendir. Bu tür eşkıyalık faaliyetlerini önlemek isteyen devlet, Canik sancağında yaşanan olaylardan dolayı bir yıl öncesinde de bölgenin muhafazası ve halkın güvenliği için bölgeye yüz elli kişilik bir bölük tayin etmiştir. Kastamonu'nda Söylemez adındaki suhte lideri etrafına topladığı adamları ile birçok

¹⁴⁶ Kastamonu Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 1036

¹⁴⁷ Kastamonu Beyi'ne ve Sinop Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 1062.

köyü basmış birçok kişinin ayaklarından ve kollarından asarak mallarını almış ve birçoğunu da katletmiştir. Bir türlü ele geçirilemeyen Söylemez bölüğünün Kastamonu'da çıkarttığı olaylar neticesinde söz konusu sipahiler seferden alıkonulmuş ve suhtelerin yakalanması için il erlerinden de faydalanılması konusunda emir verilmiştir¹⁴⁸.

6.Yol Kesmek

Belgelerde sıkça karşılaşılan bir başka suç unsuru da suhtelerin yol kesme eylemleridir. 20 Receb 967/16 Nisan 1560 tarihli hükümde; Durak isimli suhte yanına aldığı sekiz yoldaşı ile birlikte Hasan Adlı sipahinin derbende yolunu kesmiştir. Tüfek, ok ve yay gibi yasak olan silahlara sahip olan suhteler Hamza sipahinin yanında bulunan eşya ve mallarına el koymuşlardır¹⁴⁹. 15 Muharrem 976/10 Temmuz 1568 tarihli hükümde; Ladik ile Sonisa arasında bulunan Sepetli derbendine toplanan iki yüz kadar suhte, geçidi kullanan yolcuları rahatsız etmişlerdir. Yaşanan bu olay üzerine Rum Beylerbeyine hüküm gönderilmiştir. Konu ile niçin gereği gibi ilgilenilmediğinin sorulduğu hükümde vakit kaybedilmeden suhtelerin ele geçirilmesi ve haklarından gelinerek vilayetin suhte fesadından temizlenmesi emredilmiştir¹⁵⁰. 26 Muharrem 967/28 Ekim 1559 tarihli hükümde; Akyazı Kazasına bağlı Karacaoğlu köyünden Abdioğlu Yusuf ve Sarı, Hendek'den Resul ve Davudoğlu Yusuf adındaki suhteler beldeleri tutarak buradan geçen yolcuların neyi var neyi yoksa ellerinden aldıkları gibi bazı yolcuları da öldürmüşlerdir. Kazada yaşanan bu olaylar üzerine kazada adli soruşturma yapmak için bölgede olan Mevlana Hüsam merkeze durumu bildiren bir mektup göndermiştir¹⁵¹.

Silahlı gruplar halinde dolaşan suhteler yollarda ve beldelerde yolcuların yolunu kesmişler, para ve eşyalarını aldıkları yolcuların birçoğunu da katlederek halk üzerinde büyük bir korkuya sebep olmuşlardır. 18 Zi'l-hicce 978/13 Mayıs 1571 tarihli hükümde; Mihaliç'e bağlı Kirmastı Kasabası yakınlarında giden Mehmet ve

¹⁴⁸ Küre Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 73.

¹⁴⁹ Osmancık Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 969.

¹⁵⁰ Rum Beylerbeyi'ne gönderilen hükümde sipahi ve yeniçeriler harici hiç kimsede silah bulundurulmaması, tüfek ile yakalananların ve emre aykırı davrananların merkeze gönderilmesi konusunda daha önce de birçok kez ferman gönderildiğine dair bilgi bulunmaktadır. Geniş bilgi için bkz. BOA. MD 7, h. 1709.

¹⁵¹ Akyazı Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 453.

Hayrıca isimli kişilerin yolu Mihaliç'te yaşayan sağ-ulufecilerden sipahi Hasan ve yanına aldığı tüfekli ve silahlı on beş kişi tarafından kesilmiştir. Yolculardan biri kılıç darbesi ile yaralanırken diğeri Nesimi adındaki suhtenin kılıç ve oku ile yaralanmıştır. Mehmet ve Hayrıca isimli yolcuların gelip mahkemeye şikâyette bulunması üzerine sipahi Hasan yakalanırken Nesimi suhte kayıplara karışmıştır. Nesimi suhtenin bulunmasında yardımcı olabilecek kişilerden de faydalanarak muhakkak yakalanması ve on beş yılı geçmemiş davalarının da teftiş edilerek sicilinin hazırlanması ve her iki suçlunun da sicilleri ile birlikte merkeze gönderilmesi emredilmiştir¹⁵². Muhafaza ile görevlendirilmiş Silistre sancak beyi Sinan Bey ve Canik sancak beyi Ali Bey Amasya'da muhafaza görevindeyken ortaya çıkan harp aletlerine sahip suhte ve levent grubu yolcuların yollarını kesmişlerdir. Kasaba halkının para ve mallarına el koyan ve evlatlarına karşı saldırılarda bulunan suhte ve levent grubu yakalanmak istendi ise de ele geçirilememiş, suhte ve leventler Canik sancağına kaçmışlardır¹⁵³. Kastamonu¹⁵⁴, Canik¹⁵⁵ ve Çorum¹⁵⁶ suhte faaliyetlerinin yoğun olarak yaşandığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgeler dağlık alanlar olduğu için yolcuların yollarını basan onların para, eşya ve mallarını gasp eden suhteler yakalanmak için üzerlerine adam gönderildiğinde bu bölgenin dağlık olmasının avantajından yararlanarak dağlara ve sarp yerlere kaçmışlar ve bu nedenle yakalanmaları güçleşmiştir. Suhtelerin yol basma eylemlerinin gerçekleştiği diğer sancak ve kazaları şu şekilde sıralanabilir: Saruhan¹⁵⁷, Bolu¹⁵⁸, Karesi¹⁵⁹, Karahisar¹⁶⁰, Sivas¹⁶¹, Kandıra¹⁶², Kastamonu¹⁶³, Kocaeli¹⁶⁴, Alaiyye¹⁶⁵, Hüdavendigâr¹⁶⁶, Sultanönü¹⁶⁷, Menteşe ve Yalvaç¹⁶⁸'tir.

¹⁵² Mihaliç Aydıncık kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 556.

¹⁵³ 3 Sefer 967/4 Kasım 1559 tarihli Amasya Beyi'ne ve bir suretinin de Çorum Beyi'ne gönderildiği hükmün detayları için bkz. BOA. MD 3, h. 485.

¹⁵⁴ 14 Sevvâl, sene: 975/ 12 Nisan 1568 tarihli Kastamonu Beyi'ne ve Boyabad Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1277.

¹⁵⁵ 3 Sefer 967/4 Kasım 1559 tarihli Canik Beyi Ali Bey'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 487; 3 Sefer 967/4 Kasım 1559 tarihli Canik Beyi Ali Bey'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 487; 1 Muharrem 978/5 Haziran 1570 tarihli Canik Beyi Memiş'e gönderilen hüküm için bkz. MD 9, h. 253, s. 99.

¹⁵⁶ 21 Rebi'ü'l-evvel 976/ 13 Eylül 1568 tarihli Çorum Beyi Gülabi'ye gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 2059.

¹⁵⁷ 17 Safer 983/ 28 Mayıs 1575 tarihli Saruhan Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 28, h. 623, s. 256; 19 Receb 984/7 Ekim 1576 tarihli Saruhan Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 28, h. 637, s. 261.

¹⁵⁸ 17 Receb 984/7 Ekim 1576 tarihli Bolu Beyi ve kadılarına yollanan hüküm için bkz. BOA. MD 28, h. 627, s. 258.

7.Devlet Görevlilerine Saldırı

Osmanlı Devleti'nde kadı; mülkî, beledî, malî, askerî ve adlî olmak üzere çok geniş yetkilere sahip olan bir devlet adamıydı. İlmiye sınıfına mensup olmakla birlikte aynı zamanda da askeri sınıfın bir üyesiydi¹⁶⁹. Fakat suhte isyanlarını bastırmaya memur olan kadılar da suhtelerden dolayı zarar görmüştür. 4 Zi'l-ka'de 966/8 Ağustos 1559 tarihli hükümde; Malkara'da toplanan seksene yakın suhte kadının yolunu kesmiş, çıkan çatışmada suhtelerden üçü yakalanarak öldürülmüş ve diğer suhteler ise Koğrı ve İpsala'ya firar etmiştir¹⁷⁰. 14 Şevvâl 975/ 12 Nisan 1568 tarihinde Kastamonu'nda Demirci-oğlu, Parmaksız, Kara Kemal adındaki suhteler hakkında emir gönderilmiştir. Söz konusu suhtelerden başka Boyabad'da yirmi beş ile kırk arasında değişen bölüğe sahip olan Söylemez ve Kara Hüseyin adında suhte liderleri ortaya çıkmıştır. Bu bölüklerden Söylemez ile Demirci-oğlu tائفesi Araç Kazasına gelip birçok suç işlemiştir. Mîr-livânın sürekli peşlerinde olduğu suhteler ele geçirememiş ve suhtelerin isyanları daha da artmıştır. Öyle ki söz konusu suhtelerden birkaçı Sinop kadısının yolunu kesmiş kadının adamlarından bazıları yaralanmış ve biri öldürülmüştür. Suhtelerden de birinin öldürüldüğü olayın sonucunda suhteler dağılmışlardır¹⁷¹. Adaleti sağlamak ve kanunları uygulamak ile

¹⁵⁹ 6 Zi'l-hicce 979/ 20 Nisan 1572 tarihli Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 1190;14 Ramazan 980/ 18 Ocak 1573 tarihli Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. MD 19, h. 460, s. 222.

¹⁶⁰ 10 Receb 983/ 5 Ekim 1575 tarihli Karasu Yenicesi kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 67, s. 24.

¹⁶¹ 1 Muharrem 978/5 Haziran 1570 tarihli Canik Beyi Memiş'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 9, h. 253, s. 99.

¹⁶² 8 Rebi'u'l-evvel 979/ 31 Temmuz 1571 tarihli Sol-Ulûfeciler Ağası Ramazan Ağa'ya gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 986; 25 Receb 984/18 Ekim 157 tarihli Kangırı Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 28, h. 624, s. 257.

¹⁶³ 14 Sevvâl 975/ 12 Nisan 1568 tarihli Kastamonu Beyi'ne ve Boyabad Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1277.

¹⁶⁴ 18 Muharrem 980/ 31 Mayıs 1572 tarihli Kocaeli Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 84, s. 34.

¹⁶⁵ 11 Cemaziye'l-âhir 982/ 28 Eylül 1574 tarihli Alaiyye Beyi'ne Alaiyye ve Manavgat kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 646, s. 226.

¹⁶⁶ 5 Cemaziyel-âhir 984/30 Ağustos 1576 tarihli Hüdavendigâr Beyi'ne gönderilen hükmün ayrıntıları için bkz. BOA. MD 28, h. 161, s. 67.

¹⁶⁷ 17 Receb 983/22 Ekim 1575 tarihli Sultanönü Beyi Rasim Bey'e yollanan hüküm için bkz. BOA. MD 28, h. 626, s. 257.

¹⁶⁸ 23 Zi'l-ka'de 981/16 Mart 1574 tarihli Yalvaç Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 23, h. 736, s. 331.

¹⁶⁹ İlber Ortaylı, "Kadı", *DİA*, XXIV, s. 66-73.

¹⁷⁰ Malkara Kadısı'na gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 3, h. 192; Sabık Prizren Beyi Hızır Bey'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 193.

¹⁷¹ Kastamonu Beyi'ne ve Boyabad Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1277.

görevli olan kadıların da güvenliği tehdit altındaydı ve suhte fesadından onlar da korkuyordu. 19 Receb 983/ 24 Ekim 1575 tarihli hükümde; Kangırı Beyi'ne gönderilen hükümde İskilip'de toplanan suhtelerin kadının evini basma fikrinde oldukları bunun üzerine korkan kadının halktan üç yüz kadar genci görevlendirerek evini beklettiği duyulduğu bildirilmiştir. Beye konunun önemli olduğu bildirilerek sancağındaki sipahiler ile bölgeye gitmesi ve bölge halkı ile birlikte ehl-i fesad suhteleri yakalaması ve haklarından gelmesi emredilmiştir¹⁷².

Kadıların şer'î vazifeleri yerine getirmek için kendi adına görevlendirdiği memurlara naib deniliyordu¹⁷³. 20 Receb 967/16 Nisan 1560 tarihli hükümde; Önce Osmancık kadısı merkeze mektup yollamış ve mektubunda Durak isimli suhte ile sekiz adet yoldaşının silahlı olup hırsızlık ve haydutluk ettiğini ayrıca Hacı Hamza'nın da yol kesip kasaba halkına altın saldığını ve kasabanın naibini hapsedtiğini bildirmiştir. Kaçırılan naib yedi yüz akçe ve elli bir altın verilerek serbest bırakılmıştır. Asiler yakalanmak istenmiş fakat Kastamonu sancağında sarp yerlere kaçtıkları için ele geçirilememiştir. Asilerin yakalanması için merkezden gönderilen emir doğrultusunda Çorum'dan başlayan kovuşturma Karadeniz yalısına kadar devam etmiş ve söz konusu asiler Bafra kazasına bağlı Alaçam'da yakalanmıştır. Biri hapsedilip sekizi katledilen asiler Osmancık'a getirilmiş ve tamamı katledilen asilerin başları diğer asilere ibret olması bakımından kesilerek asalara takılmış ve bu durum merkeze bildirilmiştir. Aynı konu ile ilgili olarak hükmün bir sureti de Çorum beyine gönderilmiştir¹⁷⁴. Suhte isyanlarının bastırılmasında askeri ve adli görevler ile donatılmış kadı ve kadıya bağlı memurlar görev alıyordu. Bu yüzden tüm kovuşturmalarda onların zarar görmemesi mümkün değildi. Kimi zaman bir belde kadının yolu kesiliyor kimi zaman bir naib kaçırılıyor kimi zaman ise çıkan çatışmalarda kadının adamları yaralanıyor ya da öldürülüyordu. 15 Haziran 1560/ 17 Ramazan 967 tarihli hükümde; Hamid-ili'ne bağlı Uluborlu kasabasında on beşe yakın suhte toplanıp sosyal düzeni alt üst etmesi üzerine isyanı bastırmak isteyen kadı ve adamları ile suhteler arasında çatışma çıkmıştır. Öğlene kadar süren bu çatışmada kadının adamlarından biri ölmüş sekizi ise yaralanmıştır. Birinin öldürüldüğü ve sekizinin yakalandığı suhteler ise Eğridir

¹⁷² BOA. MD 28, h. 642, s. 263.

¹⁷³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 117.

¹⁷⁴ Osmancık Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 969.

Kale'sine hapsedilmiştir¹⁷⁵. Kadının emrinde çalışan miri subaşları asayıştan sorumlu askeri bir memurdu. Aynı zamanda sorumlu olduğu kaza yahut köyün belediye, zabıta ve asaiş işleri ile de ilgilenmekle görevliydi¹⁷⁶. Aydın kazasında Nurullah subaşı kazada mâl-ı miri tahsili yapılırken suhte taifesi baskın düzenlemiş ve yapılan bu baskında Nurullah Subaşı, Selim Şeref ve bir kızı öldürülerek tahsil edilen altmış üç bin yedi yüz akçe çalınmıştır¹⁷⁷. Devletin suhte isyanlarında görevlendirdiği yaya başı, piyade ve yaya müsellimi, yeniçeri ve sipahi gibi askeri zümreler de çeşitli saldırılara maruz kalmıştır. Nitekim Karahisar sancağında yaya beyi olan Hüseyin, Bilal ve Hamza adındaki suhtelere görev teklifinde bulunmuş fakat daha sonra bu suhteler yanlarına topladığı adamlar ile yaya başının evini basıp yaya başını katletmek istemişlerdir¹⁷⁸. 2 Zi'l-ka'de 979/ 17 Mart 1572 tarihli hükümde; Suhteler tarafından bir saldırı da İzmir'de gerçekleştirilmiştir. Piyade ve müsellemler mültezimi olan Mehmet, Dereyüce Köyü'nde seksen kadar suhtenin saldırısına uğramıştır. Yelken bezi için gelen Mehmet Çavuş, Muhzırbaşı Hızır ve vilayet halkı ile suhteler yakalanmak istenmiş lakin Mehmet ve yedi adamı suhteler tarafından katledilmiştir. Suhteler beş bin altın ve yüz bin akçeden fazla para ele geçirdiği gibi mültezimin evine girerek sandığın içindeki defter ve malları ele geçirilerek tüm değerli eşyalarını da almışlardır¹⁷⁹. Mültezimin adamları ile birlikte öldürüp mallarının çalınması ile

¹⁷⁵ Hamîdîli Beyi'ne ve Uluborlu Kadısı'na gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 3, h. 1233.

¹⁷⁶ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 1998, s. 225.

¹⁷⁷ 21 Zi'l-hicce 978/16 Mayıs 1571 tarihli Aydın Sancağı kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 10, h. 501, s. 311.

¹⁷⁸ 10 Zi'l-ka'de 978/5 Nisan 1571 tarihli Bolavadin ve Sühûd ve Sanduklu ve Şeyhlü ve Ussâk ve Barçınlu kadılarına gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 12, h. 437.

¹⁷⁹ İzmir Kadısı Abdülcabbar'a ulaştırılmak üzere verilen hüküm: "*Hâliyâ sen ki İzmir kâdisısın, Dergâh-ı Mu'allâm'a mektûb gönderüp; "Şevvâl'ün on yedinci günü piyâde vü müsellemler mültezimi olan Mehmed'i Dereyüce nâm karyede yetmiş-seksen nefer mikdârı sühte tâyifesi basup katl ve esbâb ü emvâlîn gâret itdükleri haber olundukda yelken bizi için varan Mehmed Çavus ile ve Muhzırbaşı Hızır ile ve a'yân-ı vilâyet ile üzerine varılup kendüsi karye-i mezbûre kurbinde bir nice yirde mecrûhan maktûl bulunup ve yanında olan altı nefer kuli ve bir acem-oğlanı mecrûhan maktûl bulunup anlar ve sâyir yoldaşları cem' olunup mâl-ı mîrîden istifsâr olundukda hazînedârı olan Ca'fer nâm kuli; "Maktûlden isidürdüm ki; "On bir bin akça dahi olsa yanumda olan mâl-ı mîrî yüz bin akça olurdu." ve kesr-i mîzândan bir kîse içinde yigirmi beş bin mikdârı akçası varıdı. Urgan için ihzâr eylemiş idi ve kendünün yigirmi beş bin akçası varıdı. Andan mâ'adâ bir kîse içinde beş bin mikdârı altını varıdı. Bu cümlesin zikrolunan levend tâyifesi seped [ve] sandûkı ile alup evden taşra çıkarup kilidin pâreleyüp emvâlîn ve defterleri ile dîvâ[r]da asılu turan bir altın kaplı ve dört gümüş kaplı kılıçları ve gümüş rahtın bi'l-küllîyye alup götürdiler." diyü haber virdüklerinde bâkî esbâbı ol meclisde defter olunup sûret-i defteri ile Nâzır-ı Emvâl olan Abdülcebbâr ma'rifetiyle Kâbız-ı Emvâl olan Hüsvrev Çavuş'a teslim olunduğın" bildürüp ve sen ki Abdülcebbâr'sın, senün tarafundan arzla gelen âdemün; "Yirlüden ba'zı ehl-i fesâd bu vechile mezbûrun üzerine levendâtı getürdüp fesâda sebeb olmışlardır." diyü bildürdi. İmdi; bundan evvel merkûm Mehmed'ün ba'zı şikâyetçileri Tire*

ilgili bir hükümde Aydın Beyi'ne gönderilmiş ve konu ile gereği gibi ilgilenmesi emredilmiştir¹⁸⁰.

Çeşitli vilayet ve kazalardan suhte saldırılarına dair merkeze sürekli mektuplar gönderiliyordu. Bursa beyi merkeze gönderdiği mektubunda Bursa'da bulunan danişmend ve suhte taifesinin şehir askerleriyle çatıştıklarını Süleyman isminde bir yeniçeriye bıçakla yaraladıklarını bildirmiştir¹⁸¹. 17 Safer 980/29 Haziran 1572 tarihli hükümde; Samsun'dan kaçırılan bir oğlanı Tokat'ta suhtelerin elinden alan ve evlerinde himaye eden yasakçı Mustafa ve yeniçeri İshak'ın evi sayıları otuzu aşan silahlı suhte taifesi tarafından basılmış oğlanı kaçıran suhteler yasakçı Mustafa ve yeniçeri İshak yaralamıştır. Yasakçı Mustafa iki gün sonra aldığı yaralardan dolayı hayatını kaybetmiştir¹⁸².

Suhteler arasında öylesine bir dayanışma vardı ki arkadaşları yakalandığında ya da öldürüldüğünde bunun intikamını almak için kovuşturmada ya da yakalanmalarında görev alan kişilere karşı da saldırıda bulunuyorlardı. 8 Şaban 981/3 Aralık 1573 tarihli hükümde; Yaka kazasında bir sipahi suç işleyen suhteleri yakalamış ve o bölgenin güvenliğini sağlamıştı. Fakat daha sonra toplanan otuz kırk kadar tüfekli suhte İstanbul'dan Sarı Sinan ve Kadri isimli ölen arkadaşların ölümünden sorumlu tuttıkları sipahinin evini intikam almak için basmışlar kendisini öldürmek isteyerek bütün malını ve evini ateşe vermişlerdir. Sipahinin bütün esbabı ve emlağı yandığı gibi birçok Müslüman'ın evi de çıkarılan bu yangında yok olmuştur. Yaşanan bu durumun Adana müderrisi tarafından merkeze bildirilmesi üzerine Rum Beylerbeyi'ne suhtelerin yakalanması için emir gönderilmiştir¹⁸³. Benzer bir olayda 23 Ramazan 981/16 Ocak 1574 tarihli hükümde; Bafra kazasında yaşanmıştır. Kazada ortaya çıkan suhte grubu bir sipahinin evini basmışlar sipahiye

kâdîsının arzını getürmeyüp mazmûnunda; "merkûm Mehmed üç yüz atlu ile gezdüğü" arzolanup hâliyâ muhalefâtı defterinde; "âdemleri ve kulları on üç nefer ve at u bârgîrleri ve katırları on dört re'is ve bir katâr katırları olduğı" mukayyed olup arz u defter birbirine muhâlif olmağın bu husûs tamâm dikkat ü ihtimâm ile görölüp maktûl-i mezbûrun sepedinden alınan beş bin altun ile akçası ve defterleri ve kılıçları ve sâyir esbâbları zuhûra getürilmesin emridüp..." Geniş bilgi için bkz. BOA. MD 12, h. 1059.

¹⁸⁰ 2 Zi'l-ka'de 979/ 17 Mart 1572 tarihli Aydın Beyi'ne yollanan hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 1060.

¹⁸¹ 15 Muharrem 980/ 28 Mayıs 1572 tarihli Bursa Beyi'ne ve Bursa Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h.89

¹⁸² Rum Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 339, s. 160.

¹⁸³ Rum Beylerbeyi'ne gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 23, h. 384, s. 181.

ait olan malları alarak evini de ateşe vermişlerdir. Sipahin canına da kast eden suhteler sipahiye on yedi yerinden¹⁸⁴.

8.Suhte Adıyla Suç İşleyenler

XVI. Yüzyılın ikinci yarısında suhte isyanları öylesine tehlikeli bir hal almıştı ki halk suhte faaliyetleri nedeniyle büyük bir ızdırap içindeydi. Silahlı ve tehlikeli olan bu eşkıya bölükleri birçok sancak ve kazada düzenlediği baskınlar ile halkın canını, malını ve namusunu hiçe sayıyordu. Mağdur olan halk bireysel ya da toplu halde şikâyet için kadılara gidiyor kadılar ise halkın feryadını yolladıkları arzlar ile merkeze iletliyordu. Suhtelerin kendi aralarında birleşmesi ve bu bölüklere levent denilen işsizlerin katılması suhtelerin sayılarını giderek arttırıyor ve onları daha da güçlü hale getiriyordu. Gerek sayılarının giderek artması ve silahlı olmaları gerek ise kendilerine karşı yapılanların intikamını almaları nedeni ile halkta suhte korkusu büsbütün arttı. Bu nedenle halkın korkusunu ve çaresizliğini fırsata çeviren bir eşkıya grubu daha ortaya çıktı. Belgelerde “sûhte nâmına” olarak belirtilen ve esasında suhte olmayan bu kişiler de suhte adını kullanarak çeşitli unsurlarına karıştı. Çine kadısının merkeze yolladığı mektubu üzerine 4 Şaban 967/30 Nisan 1560 tarihinde Züemadan Hamza Çelebi ile kendisine emr-i şerif gönderilmiştir. Çine’de bulunan suhte ve suhte adına suç işleyenler hakkında gönderilen yazı kadıya ulaşmadan önce suhte ve suhte adıyla suç işleyen gruplar dağılmış ve yakalanmaları söz konusu olmamıştır¹⁸⁵. 10 Şaban 967/ 6 Mayıs 1560 tarihli hükümde; Aydın’da suhte ve suhte adına bazı gruplar ortaya çıkmıştır. Suhteler ve suhte adına suç işleyen bu kişiler silahlı bir şekilde Pazar yerlerine girmişler halktan cerr adına mallarını almışlar koyunlarını gassetmişler ve halkın oğlanlarını kaçırmışlardır. Zengin kişilerin evlerine girmişler ve bazılarını yaralamış ve bazılarını da katletmişlerdir¹⁸⁶. 25 Şevvâl 975/23 Nisan 1568 tarihli hükümde; Kastamonu halkı merkeze adam gönderip on beş yirmi kişilik ve çok fazla silaha sahip suhte adına kişilerin ortaya çıktığını bildirmiştir. Halktan parasını, mallarını ve hayvanlarını almışlar ve halkın evlerinde yerleşerek saklanmışlardır¹⁸⁷. 5 Ramazan 980/9 Ocak 1573 tarihinde

¹⁸⁴ Bafra Kadısı’na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 23, h. 545, s. 260.

¹⁸⁵ Züamâdan Hamza Çelebi’ye gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 3, h.1029.

¹⁸⁶ Aydın Beyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 1074.

¹⁸⁷ Kastamonu Beyi’ne ve Hoşalay Kadısı’na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 7, h.1241.

Bigadiç kadısına gönderilen hükümde Karesi ve Germiyan suhtelerinin birbiriyle savaştığını bu yüzden taraflar arasında birçok kişinin katledildiğini ve halktan ve Yörüklerden bazı kişilerin ise suhte adını kullanarak fesada başladığını bildirmiştir. Suhteler ve ehl-i fesad olan bu kişiler yolları kesip insanları katletmişler halkın eşya ve mallarını çalarak oğlanlarını yanlarına almışlardır¹⁸⁸.

¹⁸⁸ BOA. MD 19, h. 666, s. 329.

BÖLÜM II

OSMANLI DEVLETİ'NİN İSYANLARINA KARŞI ALDIĞI ÖNLEMLER VE VERDİĞİ CEZALAR

1. Alınan Önlemler:

Hükümlerde genel olarak suhte ve suhte namıyla faaliyet yürütenlere karşı onları yakalamak ile görevlendirilen sancak beyi, beylerbeyi kadı gibi görevlilerden suçluları yakalayıp mahkemeye çıkarması ve suçluların cezalandırılması istenmektedir. Fakat suhtelerin ferdi olmaktan çok topluluklar halinde hareket ederek bir güç oluşturmaları bu gücü de kullanmış oldukları silahlar ile devlet görevlileri ve halk üzerinde tehdit unsuru olarak kullanmaları suhte olaylarını daha vahim bir hale getirmiştir. Devlet göndermiş olduğu hükümlerde bu kitlelerin faal oldukları bölgeler üzerindeki etkilerini kırmak için farklı yöntemler uygulamıştır. 10 Şaban 967/ 6 Mayıs 1560 tarihli Aydın Beyi'ne gönderilen hüküm beylikten çok ülke geneli için ve suhtelerin ülke genelindeki faaliyetleri bakımından oldukça önemlidir. Aynı şekilde bu kayıt alınan tedbirler bakımından da ülke genelini ilgilendiren hükümler ile doludur. Beylerbeyleri için *“her memlekete sancak beyliği nasb olunmaktan murad taht-ı livasından olan ehl-i fesad ü şena'ati def' eyleyüp reaya ve memleketi hıfz-ı hırasat eylemekdür.”* demektedir. Devamında *“Vusûl buldukda, bu husûsa dikkat ü ihtimâm ile mukayyed olup anun gibi sûhte tâ'ifesinden ve sûhte nâmına olan ehl-i şenâ'atden ol vechile fesâd ü şakavet üzre olup cem'iyyetle yarağ u yasağla gezüp kendü hâlinde olmayanları eger il eri sürmekle ve eger gayrı tarıkladur, mecâl virmeyüp ele getirüp dahı da'vâ-yı hakk ider kimesne var ise berâber idüp şer'ile tefîş eyleyüp sâbit olan hukukı ashâbına alıvirdükden sonra anun gibi cem'iyyet üzre ele gelenleri haklarından gelüp memleket ü vilâyet mazarratlarından halâs idesin. Bu bâbda ihmâl ü müsâheleden hazer idesin. Ammâ bu bahâne ile kendü hâllerinde olanlara ta'arruz olup hilâf-ı şer'-i şerîf te'addi olınmaktan ihtiyat eylesin. Anun gibi cem'iyyet üzre yarağ u yasağla fesâd üzre ele getirilenlerden ne mikdâr ehl-i fesâdun haklarından gelindüğün ve fesâd şenâ'atleri ne idüğün mufassal yazup arz idesin. Memleket ü vilâyetde cem'iyyet üzre*

olup il eriyle ele getirilenler muhârebe vü mukatele iderlerse ol asl ceng hîninde katl olanlarun kanları katillerinden sü'âl olunmaz. Ana göre ilerine tenbîh idüp ellerine dahı temessük virüp memleket ü vilâyeti ol asl ehl-i fesâdlarun serr u sûrlarından halâs itmekde dakİka fevt itmeyesin. Ammâ, tamâm basîret üzre olup bu bahâne ile hilâf-ı emr vaz' sudûrından ihtiyât eyleyesin” denilerek yapılması gerekenlerin tamamı bildirilmiştir¹⁸⁹.

Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Selim Konya'da sancak beyliği yaptığı dönemde Burdur'da Bostan adı ile meşhur olan şakinin faaliyetleri üzerine teftiş yaptırdığı anlaşılmaktadır. Suçlu bulunan şakinin bölgede güvenli bir yer durumundaki Eğridir kalesine hapsedildiği merkeze bildirilmiştir. Eşkîyalık yapanlar ile ilgili merkeze gönderilme hususunda takip edilen prosedürün “*Yolda izde gicede ve gündüzde gaflet ile gaybet ittirmekten ziyade hazer eyleyeler.*” şeklinde tanımlandığı görülmektedir¹⁹⁰. Tehlikeli görülen suhtelerin merkeze sevkinde aynı hususlara riayet edilmesine dair örnekler oldukça fazladır¹⁹¹.

Lokal olarak yapılan uygulamalarda suhtelerin elindeki silahlar toplanmış, suhteler kefile bağlanmış suhtelerin tanıdık ve akrabalarından onların bulunulması hususunda faydalanılmış ve ayrıca suhte kovuşturması için sancak ve kazalara araştırma yapmaları için merkezden müfettişler gönderilmiştir. Fakat devletin aldığı bu önlemleri zayıflatan durumlarda yaşanmıştır. Suhtelerin halk tarafından yardım görmesi ve suhtelere yataklık edilmesi suhtelerin ele geçirilmesini güçleştirmiştir. Bu yardımların önüne geçmek onları durdurmak isteyen devlet ise bey ve kadılara gizli araştırmalar yapıp suçluları yakalamaları için hükümler göndermiştir. 9 Şevvâl 966/ 15 Temmuz 1559 tarihinde Biga Beyi'ne ve Edremit kadısına Karesi ve Biga sancaklarında olan suhte taifesinin yakalanması ve kaçanların bulunarak siyaset edilmeleri için emr-i şerif gönderilmiştir. Gelen bu emir doğrultusunda da bizzat Balıkesir'e gidilmiştir. Edremit kadısı Mevlana Kemal daha önce merkeze yolladığı arzında burada Yörüklerden Çırpan-oğlu denilen meşhur bir suhte liderinin olduğunu ve Çırpan-oğlunun kasabanın zengin Yörüklerinden olan Ahmet Fakih bin

¹⁸⁹ BOA. MD 3, h. 1074.

¹⁹⁰ Bu konuda geniş bilgi için bkz. BOA. MD 6, h. 130.

¹⁹¹ 26 Muharrem 967/ 28 Ekim 1559 tarihli Akyazı Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 453; 23 Rebi'ü'l-âhir 972/ 28 Kasım 1564 tarihli Edirne Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 494; 12 Ramazan 978/7 Şubat 1571 tarihli Gelibolu Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 14, h. 459, s. 324.

Eldelik'in? oğlu İbrahim'in arkadaşı olduğunu bildirmiştir. Beş altı ay Rumeli'nde kalan Çırpan-oğlu ve yirmi nefer yoldaşı, Edremit'e döndüklerinde Ahmet Fakih'in evinde kalmış ve bunun karşılığında da Ahmet Fakih'e yirmi bin akçe vermiştir. Suhtelere yataklık eden Ahmet Fakih'in oğlu olan İbrahim'in de suhteler ile birlikte yol kesmek, ev basmak, hırsızlık ve cinayet gibi birçok suç işlediği bildirilmiştir. Ahmet Fakih yakalanmış oğlu İbrahim ve suç ortağı olan suhte lideri Çırpan-oğlu yakalanmak istenmiş ise de sefer için ferman gönderilmiş ve bu yüzden Ahmet Fakih güvenilir kefillere verilmiştir¹⁹².

10 Şevvâl 967/ 4 Temmuz 1560 tarihli hükümde Kastamonu'ya bağlı Boyabad, Tozgan ve Sinop kazalarında suhte ve farklı eşkıya grupları zekât ve sadaka adı altında halkın zorla paralarını, koyunlarını ve sığırlarını almışlardır. Söz konusu kadıliklarda suçları sabit görülüp idam edilmesi gereken kişiler olduğundan adam gönderilmiş orada olan bazı amiller "*mâl-ı mîrîye noksânınız vardır*" diyerek kovuşturmayı setteye uğratmışlardır¹⁹³. Anadolu beylerbeyi gönderdiği mektubunda ehl-i fesad ve suhte taifesinin serbest tımarlara kaçtıkları için yakalanamadıkları ve bu sebepten haklarından gelinemediği bildirmiştir. Bunun üzerine yollanan hükmün buyrultusunda ehl-i fesad ve suhte taifesinin serbest tımarlara kaçmaları halinde hüccet-i şer'î ulaştıktan sonra haklarından gelinmesi ve bedel-i siyaset alınmaması istenmiştir. Ehl-i fesadın yakalanması ve haklarından gelinmesinde tımarları serbest olanların yardım etmeyip muhalefet etmeleri halinde bu kişilerin tımarlarının azledilip başkalarına verilmesi için isimlerinin bildirilmesi buyrulmuştur. Beylerbeyinin bu konu ile gereği gibi ilgilenererek halktan birinin beylerbeyliğine gelip alaybeyi, sancak beyi, sipahi dergâh-ı mu'allâm kulları gibi kişilerden şikâyet etmesi ve şer' ile sabit olan hakkını istemesi halinde bu kişilerin haklarının alınarak kendilerine iade edilmesi istenmiştir¹⁹⁴.

16 Muharrem 968 /07 Ekim 1560 tarihinde Bolu'da faal olan suhtelerin teftişi için Zaim Süleyman'a hüküm gönderilmiştir. Zaim Süleyman yaptığı araştırmada Kıbrıs'ın Kırık köyünde Ali adlı kişinin hırsız olduğu ve hırsızlara yataklık edip saklanmalarına yardımcı olmuştur. Merkezden Bolu kadısına gönderilen yazıda

¹⁹² BOA. MD 3, h. 107.

¹⁹³ Kastamonu Beyi Süleyman Bey'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 1300.

¹⁹⁴ 7 Receb 979/25 Kasım 1571 tarihli Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 16, h. 286, s.146.

Ali'nin ve suç ortaklarının bulunması talep edilmiştir¹⁹⁵. 20 Şevvâl 977/28 Mart 1570 tarihli hükümde Beyşehir'nde ortaya çıkan Arap, gurbet ve suhte taifeleri Müslümanların evlerini basmış, yollarını kesmiş ve halkın katır, deve gibi mallarını ve eşyalarını çalmışlardır. Şehirden uzak dağlardaki köy ahalisinden bazı kişilerin suçlulara yardım ve yataklık ettiği tespit edilmiştir. Suçlulara yardım ve yataklık edenlerden Salih adındaki kişi yakalanmış suç ortaklarını ve çaldıkları eşyaları sattıklarını itiraf etmiştir. Salih'in ortağı olan İbrahim isimli hırsız yakalanarak kürek cezası için gönderilmek istenmiş fakat zinciri kırarak kaçan İbrahim yakalanamamıştır¹⁹⁶. Burada ilginç olan durum ceza alan kişilerin cezalarının çekmek üzere götürülürken üstelik zinciri kırarak kaçmasıdır. 10 Şevvâl 977/18 Mart 1570 tarihinde Sofya kadısına gönderilen hükümde bazı levent ve suhte taifesinin suç işledikleri ve sonrasında serbest tımarlara kaçtıkları bildirilmiştir. Suçlular serbest tımarların zabitlerinden istenildiğinde bu zabitler bu "*karyemiz serbestdir*" diye suçluları teslim etmemiş ve bu davranışları ile fesada ruhsat vermişlerdir¹⁹⁷. 11 Cemaziye'l-âhir 982/28 Eylül 1574 tarihli hükümde; Alaiyye kazasında ortaya çıkan suhte taifesi ile mücadele için muhafaza görevinde olan bey suhtelerin olduğu bölgeye gitmiş fakat bey geldiğinde suhteler dağıldığı için herhangi bir müdahale yapılamamıştır. Suhte ve suhte adına suç işleyen kişilerin Manavgat'ta baskından cinayete birçok suç işlemesinin ardından suhteler yakalanmak istenmiş ise de kaçıp kayıplara karışmışlardır. Suhteleri yakalamak için araştırma yapıldığında ise bazı kişilerin suhteleri ele vermek istemediği tespit edilmiştir¹⁹⁸. 1 Ramazan 982/15 Aralık 1574 tarihli hükümde; Menteşe sancağında olan Kara Sadık ve Şemseddin adındaki suhte serdarları hırsızlık ve cinayet gibi suçlar işlemişlerdir. Bu suhte liderlerinin yakalanması için Dergâh-ı Muallâm çavuşlarından Tahir Çavuş, silahlı il erleri ve Kalburcu taifesi görevlendirilmiştir. Suhtelere halktan bazı kişilerin azık yardımında bulunduğu tespit edilmiştir.

¹⁹⁵ Bolu Kadısı'na ve zeamet tasarruf eden Zaim Süleyman'a gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 1594.

¹⁹⁶ Beyşehir Sancak Beyi Mehmet'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 9, h. 183, s. 68.

¹⁹⁷ Sofya Kadısı'na gönderilen hükümde Sofya'da bazı leventlerin yol ve sokaklarda tambur ve kopuz çalmaları ve bu şekilde halkı rahatsız etmeleri, Sofya'ya dışarıdan içki getirilmesi, Müslümanların üzümelerini şıra yapıp kâfirlere ve Müslümanlara satması gibi konulardan da bahsedilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. BOA. MD 9, h. 212, s. 81.

¹⁹⁸ Alaiyye Beyi'ne Alaiyye ve Manavgat kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 646, s. 226.

Suhtelerin yiyecek için gelmesi halinde yakalanarak teslim edilmesi emredilmiştir¹⁹⁹.

Suhtelere yapılan yardımların bir kısmı gönüllü yardımlarken bir kısmı ise suhteler tarafından korkutulan ve sindirilen halkın mecbur kalmasından dolayı gerçekleşmiş yardımlardır. 25 Şevvâl 975/23 Nisan 1568 tarihli hükümde; Kastamonu'da ortaya çıkan yirmiye yakın silahlı suhte grubu zekât adı altında halktan para, koyun, kuzu ve tavuk almışlardır. Aynı zamanda halkın evinde bir iki gece kalan suhteler "*gicede ve gündüzde gâfil iken birine zarar iriştirürsenüz sonra onların emsâli levendler gelüp; "Sâbıkâ sühteliği rencide itmissiz"* diyerek halkın muhalefet etmesinin önüne geçmişler ve halkı evlerini ve ambarlarını yakmakla, ailelerine zarar vermekle tehdit etmişlerdir. Hükümde bahsi geçen bir diğer konu da halkın suhtelere yiyecek yardımında bulunmasıdır. Sancak beyi halkın suhtelere yiyecek yardımında bulunmasından dolayı "*Bu makûle levendlere zahîre virür imişsiz"* diyerek iki ateş arasında kalan halktan mal almıştır²⁰⁰.

26 Rebi'ü'l-âhir 979/17 Eylül 1571 tarihli hükümde Edirne muhafazası için yeniçerilerden Mehmet'in görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Yeniçeri Mehmet'in adamlarından bir tanesi gece muhafaza için dolaşırken komşularından bir topçu ve iki şehirliye denk gelmiş daha sonra söz konusu bu şahıslar aynı gece At Pazarı'nda yürürlerken altı tane silahlı suhtenin saldırısına uğramıştır. Topçunun ve söz konusu şehirlinin bir tanesinin katledildiği ve diğerinin kılıç darbesi ile parmaklarını kaybettiği olayın ertesi gününde İpsalalı Osman ve Manastırlı Kara Abdi adındaki suhteler yakalanarak mahkemeye çıkarılmıştır. Suçlarını itiraf etmeyen suhteler hapse atılmış fakat suhtelerin bazı tanıdık ve akrabaları suhteleri hapisten kurtarmaya çalışmıştır. Yaşanan bu olay üzerine yeniçeri Mehmet durumu merkeze bildiren bir arz yollamıştır²⁰¹.

1.1 Silah Toplama

Osmanlı Devleti'nde tüfek kullanımı XV. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. XVI. yüzyıla gelindiğinde ise devletin tekelinde olan tüfek halkın eline geçmiş ve isyancı gruplar tarafından yaptıkları baskınlarda kullanılmıştır. Halkın

¹⁹⁹ Menteşe Sancağı kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 120, s. 45.

²⁰⁰ Kastamonu Beyi'ne ve Hoşalay Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 7, h.1241.

²⁰¹ Edirne Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 881.

tüfek kullanımını arttıran bir diğer neden de Şehzade Selim ve Bayezid arasında yaşanan saltanat mücadelesidir. Şehzade Bayezid etrafında topladığı adamlarına tüfek temin etmiş bu gelişmeye kayıtsız kalmayan Şehzade Selim de aynı yola müracaat etmiştir. İlk zamanlardan beri asker dışında tüfek kullanımının yasak olmasına karşın yaygın bir şekilde halkın eline geçmiş olması isyancı grupları güçlendirirken merkezi otoriteyi zayıflatmıştır. Tehlikenin farkında olan Osmanlı Devleti ortaya çıkan bu zaafı yok etmek için halkın elindeki tüfeklerin toplanması için fermanlar yayınlamış ve bu konuda teftiş yaptırmıştır²⁰². Suhtelerin de bu dönemde silahlandıkları belgelerden açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Suhtelerin diğer sancak ve kazalardaki suhteler ile haberleşip bir araya gelmesi onların sayılarını arttırıp suhte faaliyetlerini daha da şiddetli hale getirdiği gibi onlara yapılacak olan müdahaleyi de oldukça güçleştirmiştir. Suhteler arasındaki iletişim ve dayanışmaya silahlanmanın da eklenmesi suhteleri devlet ve halk için daha da tehlikeli hale getirmiştir. Tüfek, ok, yay ve kılıç gibi harp aletleri ile kendilerini donatan suhtelerin gücünün kırılması gerekiyordu ve nitekim bunu amaçlayan devlet, söz konusu bölgenin muhafazası için tayin ettiği bey, kadı ve zaim gibi memurlarına asker hariç her kimde silah bulunuyorsa toplatılması konusunda yazılan hükm-i şerifler ile emir gönderdi. 7 Safer 975/13 Ağustos 1567 tarihli hükümde; Çorum'a bağlı kasaba ve köylerde bazı kişiler ve suhteler yasak olduğu halde tüfek ve silah kullanarak çeşitli fesatlar işlemişlerdir. Sancak beyinin olayı mektupla merkeze bildirmesinin ardından gönderilen hükümde *"Bu bâbda vârid olan emr-i şerîf mücebince amel eyleyüp min-ba'd suhte namına olan ehl-i fesâdun ikisi ve üçü yarağla bir yirde gezdürmeyesin ve merkeze bağlı yeniçerilerden gayri her kimde tüfenk bulunursa alasin..."* denilerek halkın silahsızlandırılması emredilmiştir²⁰³. 28 Rebi'ü'l-âhir 976/20 Ekim 1568 tarihli hükümde; İznik'te olan suhtelerin işledikleri suçlardan dolayı aciz kalan halk şikâyette bulunmuştur. Daha önce de Kocaeli'ndeki suhtelerin hakkından gelinmesi için ferman gönderildiğinin bildirildiği hükümde; *"Niçün bu vechile ehl-i fesâd ü senâ'ate tüfenk kullandurursın?" diyü teftîş olunmak teklîf olundukda kâdî olan kimesne; "Dahl*

²⁰² Mücteba İlgürel, "Osmanlı İmparatorluğunda Ateşli Silâhların Yayılışı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 32, İstanbul 1979, s. 301-318.

²⁰³ Çorum Beyi ve Çorum kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 53.

itdürmezsin." diyü emr-i serîfe itâ'at itmedi diyü inâd itdüğün" bildürüp imdi; bir vilâyete hâkim nasb itmekden murâd-ı serîfüm re'âyâ vü berâyâ üzerinden zalemenün zulmi ve ehl-i fesâd ü senâ'atün sekâveti def' olunmakdur. Niçün bu vechile ihmâl idüp ehl-i fesâd ü senâ'ati görüp haklarından gelmeyesiz? Fi'l-vâkı' re'âyâ tüfenk kullanup neyler; sipâhî vü yeniçeri olmayanlar yarağ kullanmak câyiz degildir. **Buyurdum ki:** Vusûl buldukda, göresiz; kazıyye arzolunduğı gibi olup emr-i serîfe muhâlif re'âyâ tâyifesi tüfenk ve sâyir yarağ kullandukları vâkı' ise men' u def' idüp min-ba'd yeniçeri vü sipahî olmayanlara hulâf-ı emr-i serîf tüfenk ve sâyir âlât-ı harb kullandurmayup gereğı gibi men' u def' eyleyesiz; men'le memnû' olmayanları isimleri ile yazup bildüresiz" denilerek gerekenin yapılması emredilmiştir²⁰⁴. 11 Safer 975/17 Ağustos 1567 tarihli hükümde; Canik sancağındaki suhte, gurbet ve bazı eşkıya grupları yanlarına topladıkları adamlar ile sancakta türlü fesat işlemişler bu durum kadı ve beylere bildirildiğinde sancağın muhafazası için yirmi beş kişilik sipahi gönderilmiştir. Canik ve Kastamonu'nda çıkan suhte fesadı neticesinde Küre kadısına gönderilen hüküm ile silahlı iki suhtenin bile yan yana getirilmemesi ve kurallara uymayarak silahlı olarak bir yere gelen suhtelerin yakalanarak teslim edilmesi emredilmiştir²⁰⁵. Yine suhtelerin Zagrâ-i Atik ve Kastamonu'da silahlı bir şekilde ortaya çıkıp halka zarar vermesi üzerine suhtelerin ve halkın silahsızlandırılması ve toplanan tüfek ve silahların merkeze gönderilmesi onusunda emir gönderilmiştir²⁰⁶. Silahlı suhtelerin devam eden faaliyetlerinden ve halkın sürekli mağdur edilmesinden dolayı 15 Muharrem 976/10 Temmuz 1568 tarihinde Rum Beyleylerbeyi'ne gönderilen hükümde olay şu şekilde ele alınmıştır: "...Bundan akdem nice def'a hüküm-i serîfüm gönderilüp; "Sipâhî vü yeniçeriden gayrikimesne tüfenk kullanmaya. Şöyle ki; bunlardan gayri eğer sùhte tâyifesinde tüfenk buluna, girift idüp alup Südde-i Sa'âdetüm'e gönderesin." diyü fermân-ı serîfüm olmuş idi. Hâlâ re'âyâ vü sùhte tâyifesi girü emrüme muhâlif tüfenk kullandukları istimâ' olunmağın buyurdum ki: Vusûl buldukda, yeniçeri vü sipâhîlerden gayri eger re'âyâ ve eger sùhte tâyifesidür ve eger gayridür; her kimde tüfenk bulunursa girift idüp alup Südde-i Sa'âdetüm'e gönderesin ve Ladik ile Sonisa

²⁰⁴ Kocaeli Sancağı kadılarına hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 2318.

²⁰⁵ Küre Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 73.

²⁰⁶ 20 Şevvâl 979/ 6 Mart 1572 tarihli Zagrâ-i Atik Kadısı'na ve Zagrâ-i mezbure zaimi Mehmet'e gönderilen hüküm için bkz. MD 10, h. 218, s. 142; 15 Safer 980/ 27 Haziran 1572 tarihli Kastamonu Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 311, s. 147.

mâbeyninde vâkı ‘ Sepetli nâm derbendde iki yüz mikdârı sûhte cem ‘ olup âyende vü revendeyi rencîde vü remîde eylemekden hâlî degiller imis. Beğlerbeğilikde bu makûle cem ‘iyyet olup re ‘âyâ vü berâyâyı rencîde vü remîde eyleyeler, mukayyed olmayup müsâhele olunmaga sebep nedür? Husûsan sûhte tâyifesinün bundan akdem nice def‘a tugyân u fesâdı olup; "Anun gibilerün hakkından geline." Diyü buyurulmuşken ihmâl ü tekâsül eylemegün vechi nedür? Bu def‘a aslâ tevakkuf itmeyüp sipâh tâyifesiyle ve lâzım olursa il eriyle vech-i mesfûr üzre tugyân idüp fesâd ü senâ‘at üzre olan sûhte tâyifesin ele getürüp haklarından geliniüp taht-ı hükûmetüni erbâb-ı fesâd ü şenâ‘atden pâk ü tathîr eylemek bâbında mücidd ü sâ‘î olasın. Anun gibi fesâd idenlerden –ki, bi-hasebi’s-ser‘ ve’l-kânûn siyâset lâzım ola – Südde-i Sa‘âdetüm'e gönderesin ki, küreğe konıla. Bu bâbda bi’z-zât mukayyed olasın ve bi’l-cümle âlât-ı harble gezen sûhtevâtı elegetürüp muhkem haklarından geldüresin. Hâliyâ Amâsiyye beginün birkaç âdemin katleylemişler; yanlarına konılmak fesâda ruhsat virmekdür. Bu makûlelerde gafletün aslı yokdur; her ne zamânda lâzım ise hâzır u müheyâ olup ale’l-gafle anun gibi harâm-zâde fesâd itdükde hakkından geldüresin”²⁰⁷.

1.2. Suhtelerin Kefile Bağlanması

Suhte faaliyetlerini önlemeye yönelik alınan tedbirlerden bir diğeri de suhtelerin kefile bağlanmasıydı. Aranılan kişiyi bulup getirmeyi vaat eden ve onun alacağı cezayı kendi adına kadı huzurunda kabul eden kişiye “kefil” kadı tarafından onaylanan bu uygulamaya da “kefile bağlama” denmiştir²⁰⁸. Osmanlı Devleti divanda yayınlamış olduğu hükümlerde suhte olayları ile ilgili tedbir amaçlı uygulamalarından biri de geneli ifade ederek imaretlerde kalan suhtelerin kefilsiz olarak burada kalmalarına veya buralara kayıt olmalarına müsaade etmiyordu. Kefil uygulaması sadece suhteler için geçerli değildi. Ticaretle uğraşan esnafta da kefillik sistemi vardı. Şehirlerde aynı mahallede yaşayan mahalle halkı da birbirine kefil oluyordu. Devlet asayiş ve yolsuzluk olaylarına karışanları ve toplumun huzurunu bozmaya yönelik faaliyetleri bu şekilde kontrol altına alabiliyordu. Kişiler sadece kendilerinden sorumlu olmayıp birbirlerine kefil olmak suretiyle yaşadığı topluma

²⁰⁷ BOA. MD 7, h. 1709.

²⁰⁸ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası “Celali İsyancıları”*, s. 212, 213; H. Yunus Apaydın, “Kefalet”, *DİA*, XXV, s.168-177.

karşıda bir nevi sorumluluk duygusunu belge ile onaylıyordu. Böylece suça karışmış bir suhte onu tanıyan ve nerede olabileceğini bilen bir kişinin sayesinde ele geçirilebiliyordu. Bütün bu hükümlere rağmen her kesin kefilinin olması da söz konusu değildi. 17 Şaban 973/9 Mart 1566 tarihli hükümde; Filibe’de Seyit Abdi adındaki suhte bir hamamı basıp oğlan kaçırmaya kalktığında merkez çavuşlarından Mehmet tarafından yakalanarak hapsedilmiş ve yapılan araştırmada söz konusu suhteye hiç kimsenin kefil olmadığı tespit edilmiştir²⁰⁹. Devlet ekseriyetle yolladığı hükümlerin sonunda suhtelerin kefillerine buldurulması konusunda uyarılarda bulunuyordu. 14 Şevvâl 975/12 Nisan 1568 tarihli hükümde; Demürçi-oğlu ve Parmaksuz ve Kara Kemâl, Boyabad kazâsından Söylemez ve Kara Hüseyin adındaki suhte liderlerinin başbuğluk yaptığı suhte taifesi Kastamonu kazasında birçok suç işlemiştir. Söz konusu suhtelerin yakalanması için gönderilen hükümde *“Mezbûrları her ne tarikle mümkün ise ele getirüp gaybet iderlerse akvâm u akribâsına ve kefillerine bi'l-cümle ser’le buldurması lâzım olanlara buldurup...”* yazılmış ve suçluların yakalanması için kefile bağlama uygulamasından yararlanma yoluna gidilmiştir²¹⁰. 12 Cemaziye’l-evvel 976/2 Kasım 1568 tarihli hükümde; Amasya Beyi İlyas, Amasya’da yaşanan suhte faaliyetlerini ve civarda suhte namına kimseyi bırakmadığını ayrılmak üzere olan suhteleri dahi kefile bağlayarak tezkere almadıktan sonra kimseyi şehre kabul etmediğini bildirmiştir²¹¹. Devlet suhte kovuşturması için memur ettiği bey, kadı ve zaim gibi kişilere yolladığı birçok hükümde suhtelerin kefile bağlanması ve kaçtıkları takdirde kefillerine buldurulması konusunda uyarılarda bulunmuştur²¹². 15 Muharrem 980/28 Mayıs 1572 tarihli hükümde; Bursa Beyi, danişmend ve suhte taifesinin asayişini bozarak şehirde birçok suça iştirak ettiklerini merkeze bildirilmiştir. Divan-ı Hümayûn’dan Bursa’daki müderrislerin ve ilim ahalinin münasip bir yerde toplanarak suhte taifesinden medreselerde kalan kefilsiz ve temessüksüz silahlı ehl-i fesad suhteleri hapsetmeleri, kefilsiz olup silahla dolaşan ve fesat işleme ihtimali olanları da şehir dışına def etmeleri istenmiştir. Ehl-i fesad olan suhteleri şehir dışına sürdükten sonra kavgaya karışan suhtelerin sabit olan ahvallerinin yazılıp bildirilmesi emredilmiştir. Ayrıca

²⁰⁹ Filibe kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h.1098, s.414.

²¹⁰ Kastamonu Beyi’ne ve Boyabad Kadısı’na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1277.

²¹¹ Amasya Beyi İlyas Bey’e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 2422.

²¹² Bu konuda merkezden gönderilen hükümlerde suça karıştıkları sabit olan fakat ele geçirilemeyen suhtelerin yakalanması hususunda hemen hemen tamamında bu örnekleri görmek mümkündür.

dışarıdan gelen suhtelerin medreselerdeki suhteler ile kalmayacakları bildirilmiş suhtelerin bu konuda yardımcı olarak fesad işlemleri halinde müderrislerin sorumlu olacağını kendilerine bildirilmesi emredilmiştir²¹³. 10 Ramazan 980/14 Ocak 1573 tarihli hükümde; Hırsova kadılığına bağlı Baba kasabası halkı Sultan Bayezid Han Medresesi'nde kalan suhtelerin çıkarttıkları olaylar üzerine rahatsızlığını beyan etmek için toplu halde kadıya giderek şikâyetinde bulunmuştur. Kadının durumu bir mektup ile merkeze bildirmesi üzerine divandan gönderilen hükümde suhtelerin bölgede asayiş bozan faaliyetlerinin önüne geçebilmek için eğitimle alakası olmayan suhte tairesinin medreseye alınmaması ve ayrıca kasabada kefilsiz suhte bırakılmayarak şehir dışına çıkarılması istenmiştir. Bu belgede kefil uygulamasının dışında farklı bir uygulamanın medreselerde eğitim gören suhteler tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Suhteler yanlarına "hemşehri" diyerek suhte aldıkları tespit edildiğinden bu uygulamaya da yasak getirilmiştir²¹⁴. Nitekim aynı uygulamanın ülkenin değişik yerlerinde bulunan medreselerde de uygulamaya konulduğu görülmektedir. 14 Ramazan 980/18 Ocak 1573 tarihinde Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hükümde Anadolu'daki şehirlerin tamamını kapsayacak genel kurallar bildirilmiştir²¹⁵. Şehirler bazında da suhteler için kefil istenen ve medreselerde kefilsiz suhte bırakılmaması kefilsiz olanların şehir dışına sürülmesine dair hüküm gönderilen bazı şehirler şunlardır; Manisa²¹⁶, Kastamonu²¹⁷, Edirne²¹⁸, Kocaeli²¹⁹, İstanbul²²⁰, Alaiye²²¹, Tokat ve Amasya'dır²²².

²¹³Bursa Beyi'ne ve Bursa Kadısı'na gönderilen hükümde Bursa'da bulunan danişmend ve suhte tairesinin şehir askerleriyle çatıştıklarını Süleyman isiminde bir yeniçeriye bıçakla yaraladıklarını ve mahkemeye çıkarıldığında mahkeme naibi tarafından himaye edilerek yeniçerinin suçlu çıkarıldığını bildirmiştir. Ayrıca bey yazdığı mektubunda şehir dışından gelen suhtelerin de Bursa'daki suhtelere dâhil olup başkaldırmak üzere olduklarını da bildirilmiştir. Geniş bilgi için bkz. BOA. MD 19, h.89.

²¹⁴Hırsova Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 441.

²¹⁵Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 460.

²¹⁶28 Safer 967/29 Kasım 1559 tarihli Manisa Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 554.

²¹⁷9 Şevvâl 975/ 7 Nisan 1568 tarihli Kastamonu Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1223.

²¹⁸16 Şevvâl 975/4 Nisan 1568 tarihli Edirne Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1291.

²¹⁹18 Muharrem 980/ 31 Mayıs 1572 tarihli Kocaeli Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 84, s. 34.

²²⁰21 Zi'l-ka'de 980/25 Mart 1573 tarihli İstanbul Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 21, h. 475.

²²¹18 Zi'l-hicce 980/21 Nisan 1573 tarihli Alaiyye kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 21, h. 668 s. 282.

1.3. Suhtelerin Yakalanması İçin Tanıdık ve Akrabalardan Faydalanma

Çeşitli suçlar işleyen suhteleri bulmak ve yakalamak önemli bir sorundu. Haklarında kovuşturma başlayan suhteler ya farklı sancak ve kazalara sığınır ya da dağ ve sarp yerlere kaçarlardı. Onlara yardım ve yataklık edenlerin olması nedeni ile de isyanların sonlandırılması oldukça güçleşiyordu. Bu nedenle devlet kaçan suhteleri yakalamak için kefile bağlama yolunun dışında suhtelerin akraba ve tanıdıklarından da faydalandı. 25 Receb 967/21 Nisan 1560 tarihli hükümde; Eğridir kadısı merkeze yolladığı mektubunda bölgede toplanan suhtelerin halka türlü kötülükte bulunduğunu ve suhtelerin büyük bir grup olmasından dolayı ahalinin karşılık vermediğini bildirmiştir. Bunun üzerine Hamid-ili Beyi'ne hüküm gönderilmiş ve suhtelerin ele geçirilmesi kaçan ve kayıplara karışanların *“yataklarına ve duraklarına ve akvâm ü akribâlarına bi'l-cümle şer‘ile ve kanûnla buldurması lâzım olanlara teklîf eyleyüp, buldurup”* denilerek bulunması emredilmiştir²²³. 25 Receb 984/18 Ekim 1576 tarihinde Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hükümde beylerbeyliğine bağlı tüm şehirleri kapsayan ve suhteler ile ilgili alınması gereken genel önlemleri içeren bir hüküm gönderilmiştir. Yollanan hükümde vilayette bazı suhte taifesinin kılıç, ok ve yay gibi harp aletleri ile fesat işlediklerinin haber alındığı bildirilmiştir. Ehl-i fesad olup harp aletleri ile dolaşan yol kesen, ev basan, halkın eşya ve mallarını çalan, oğullarını ve kızlarını kaçıran suhte taifesinin her neredeler ise o bölgenin züema, sipahi ve il erleri ile üzerlerine gidilmesi öncelikle mahkemeye davet edilerek kabul etmeyip harbe başvurdukları takdirde öldürülmeleri emredilmiştir. Halkın huzurunu kaçıran ve yasak olduğu halde harp aletleri ile dolaşan suhteleri gizlendikleri takdirde akvam ve akrabalarına buldurtulması davaları görülenlerden katli icap edenlerin diğerlerine ibret olması bakımından katledilmesi, diğerlerinin ise küreğe konulmak üzere merkeze gönderilmesi istenmiştir. Ehl-i fesadla mücadelede yardımcı olan züema, sipahi ve il erlerine tımar verileceğinin duyurulması istenmiş fakat yardımda ihmal ettikleri takdirde de dirliği olanların dirliklerinin ellerinden alınacağı olmayanların ise küreğe gönderileceği bildirilmiştir. Bütün bunları bilerek davranmaları ve kendi halinde olan

²²² 25 Receb 984/18 Ekim 1576 tarihli Amasya Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 28, h. 309, s. 132.

²²³ Hamid-ili Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 930.

suhtelere zarar vermekten kaçınmaları emredilmiştir²²⁴. Suhtelerinde tanıdık ve akrabalarına buldurulması konusunda hüküm gönderilen diğer iller şunlardır: Akşehir ve Yalvaç²²⁵, Kangırı²²⁶,Kandıra²²⁷, Kocaeli²²⁸ Alaiyye'dir²²⁹.

1.4. Müfettiş Atanması ve Yapılan Gizli Araştırmalar

XVI. yüzyılın ikinci yarısında devletin birçok sancak ve kazasından suhteler ile ilgili kadılardan ve beylerden yaşanan olayların anlatıldığı ve yardım istenildiği arzlar geliyordu. Gelen haberler divanda görüşülüp karara bağlanıyor ve olayların teftiş edilmesi için sancak ve kazalara müfettişler gönderiliyordu. 23 Safer 979/17 Temmuz 1571 tarihli hükümde; Göynük kazasına bağlı Alan karyesinde Mengen-oğulları Ahmet ve Mahmut adındaki suhteler kız ve oğlan çekmişlerdir. Ayrıca Yörükler köyünden Kara Boyacı-oğlu Mustafa ve yanına aldığı leventler bir kişinin evini basıp karısını kaçırmış ve Kaya-dili'nden Yağlı Kayış olarak bilinen Kara Mehmet bin Tursun adındaki levent de bir kişi yaralamıştır. Yapılan teftişte söz konusu suçlular ele geçirilememiştir. Yaşanan bu olaylar üzerine Göynük kadısına hüküm gönderilmiş ve yapılacak olan gizli teftiş ile suçluların yakalanması ve merkeze gönderilmesi emredilmiştir²³⁰. 23 Ramazan 975/ 22 Mart 1568 tarihli hükümde; Sofya'da Dubrovnik tacirlerinden Tolarda'nın evine girilip eşyalarının çalınmış ve bu olayla ilgili aseslerden ve suhtelerden bazı kişiler yakalanmıştır. Olayı teftiş için Köstendil sancak beyi Ahmet görevlendirilmiş ve bey Sofya'ya geldiğinde yakalanan kişilerin beye teslim edilmesi ve suçluların isimlerinin yazdığı mühürlü bir temessük hazırlanması emredilmiştir²³¹.

²²⁴ BOA. MD 28, h. 436, s. 187.

²²⁵ 23 Safer 979/ 17 Temmuz 1571 tarihli Lala'ya ve Akşehir ve Yalvaç kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 925; 22 Safer 975/28 Ağustos 1567 tarihli Lalaya, Akşehir ve Yalvaç kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 14, h. 273, s. 201.

²²⁶ 14 Cemaziye'l-evvel 984/ 9 Ağustos 1576 tarihli Kangırı Beyi'ne ve Kangırı Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 28, h. 423, s. 182.

²²⁷ 8 Rebi'u'l-evvel 979/ 31 Temmuz 1571 tarihli Sol-Ulûfeciler Ağası Ramazan Ağa'ya gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 986.

²²⁸ 15 Rebi'u'l-evvel 979/ 7 Ağustos 1571 tarihli Kocaili kadılarına ve Göynük Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 964.

²²⁹ 11 Cemaziye'l-âhir 982/ 28 Eylül 1574 tarihli Alaiyye Beyi'ne Alaiyye ve Manavgat kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 646, s. 226.

²³⁰ Göynük Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h.455.

²³¹ Sofya'da teftiş hizmetinde bulunan Derviş Çavuş'a gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 7, h. 1119, s. 390.

Araştırma yapması için gönderilen müfettiş ve adamlarının suhte saldırılarına maruz kaldığı durumlarda tespit edilmiştir. 8 Zi'l-ka'de 975/5 Mayıs 1568 tarihli hükümde; Bafra kazasına yağ teftişi için gidilmiştir. Zaîm Mümin giderlerken Çeleng-oğlu adındaki suhteye rast gelmişler ve suhtenin saldırısına uğramışlardır. Yapılan bu saldırı da Hüseyin yaralanırken yoldaşı Hevayi öldürülmüştür. Zaim Mümin'in olay yerine gelmesi ile birlikte Çelen-oğlu kaçmış ve daha sonra yanına otuz üç suhte ile Hüseyin'in evini basmış karısını ve beşikteki oğlunu yaralamıştır. Kadının evini de basan suhteler ile cenk edilmiş suhtelerden birçoğu yaralanırken bazıları da katledilmiştir. Yaşanan bu olayda Bafra halkı devlet görevlilerine yardım etmemiş ve halktan yardım etmeyen kişilere kürek cezası verilmesine karar verilmiştir²³². Bu hüküm Kütahya ve Mihalcik kadısına gönderilmiştir. Anadolu Beylerbeyine gönderilen mektupta Seferihisar'da müderris olan Resul'un ve iki suhtenin ehl-i fesad olduğu bildirilmiştir. Şer' ile teftiş edilmeleri için kazaya adam gönderilmiş bu adamlardan birkaçı yaralanırken Behram isimindeki kişi katledilmiştir. Suhteler yakalanmasında rağmen yakalanamayan müderris firar etmiştir. Müderrisin yakalanması için Mustafa Çavuş görevlendirilmiştir. Mustafa Çavuş müderrisi yakalamak için o bölgeye gitmiştir. Söz konusu müderris Mihaliç'te bir kişiyi daha öldürmüştür. Hükümde Kütahya kadısından müderris her nerede ise bulup yakalanması ve merkeze çavuşlarından Mehmet Çavuş ile göndermesi istenmiştir. Müderrisin ahvalini Mihalcik kadıları ile bizzat şer' ile teftiş ederek yakalanan iki suhtenin ise haklarından gelinmesi emredilmiştir. Bu konuda gereken önemin gösterilmesi istenmiş ve yapılan teftiş sonucunda müderrisin adam katlettiği ve diğer suçları sabit olması halinde ayrıntılı olarak yazılıp bildirilmesi ve müderrisin hapsedilmesi istenmiştir. Daha sonra ise gelecek olan emir doğrultusunda cezasının verilerek emrin yerine geldiğinin bildirilmesi buyrulmuştur²³³.

8 Şaban 981/3 Aralık 1573 tarihli hükümde; Seferihisar'da müderris olan Resul ve iki suhte hakkında teftiş yapılması için kazaya adam gönderilmiştir. Fakat teftişe memur olarak gelen kişiler ayrıntılı bilgi verilmemesine rağmen bir kaçının yaralandığı bildirilmiştir. Büyük ihtimalle şüphelilerden biri olan Behram isimli şahıs

²³² Amasya ve Canik sancakları beylerine ve Zaim Mü'min'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1366.

²³³ 8 Şaban 981/3 Aralık 1573 tarihli Kütahya ve Mihalcik Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 23, h. 455, s. 215.

ise öldürülmüştür. Şüpheli olarak görülen ve hakkında araştırma için adam yollanan müderris Resul kaçmayı başarırken diğer zannılar olan iki suhte yakalanmıştır. İddiaya göre kaçan müderris Resul Mihaliç tarafında bir öldürme olayına daha karışmıştır. Olayı incelemek ve Müderris Resul'ü yakalamak üzere merkezden Mustafa Çavuş görevlendirilmiştir²³⁴. 8 Şaban 983/12 Kasım 1575 tarihli Balıkesir ve İvrindi kadısına ve Bostan Çavuş'a hüküm gönderilmiş ve suhte taifesinin yol kestiği, oğlan kaçırdığı ve ev bastığı yönünde halktan merkeze şikâyette bulunulduğu bildirilmiştir. Öncesinde de suhtelerin yakalanması konusunda emir gönderilmiş ise de yakalan suhtelerden bir kısmı kadınlar korktuğu için ya da salıvermeleri konusunda baskı gördükleri için serbest bırakılmıştır. Konunun doğruluğunun araştırılması için Bostan Çavuş müfettiş tayin edilmiş, konunun tetkik edileceği gizli ve ayrıntılı bir araştırma yapması emredilmiştir. Araştırma sonucunda suçluluğu tespit edilen suhtelerin çavuşa teslim edilmesi ve merkeze gönderilmeleri bildirilmiştir²³⁵. 18 Zi'l-ka'de 983/18 Şubat 1576 tarihinde Rum beylerbeyine hüküm gönderilmiş ve yollanan hükümde bölgede ortaya çıkan bazı levent ve suhte taifesinin silahlarla dolaşıp vilayet halkına zulüm ettiğinin haber alındığı bildirilmiş ve zaman kaybedilmeden detaylı bir araştırma yapılması istenmiştir²³⁶. Suhte faaliyetlerinin birçok sancak, kaza ve köylerde devam etmesinden dolayı devlet suçluların yakalanması konusunda müfettiş tayin ederek etraflı araştırma yapması için Kocaeli ve İznik²³⁷, Karesi²³⁸, Edirne²³⁹, Kastamonu²⁴⁰, Homa Şeyhlü ve Sandıklı²⁴¹, Filibe²⁴², Tokat, Samsun ve Sonisa²⁴³, Akşehir²⁴⁴ kadı ve beylerine hüküm göndermiştir.

²³⁴ Kütahya ve Mihalcik Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 23, h. 455, s. 215.

²³⁵ BOA. MD 27, h.126, s. 49.

²³⁶ BOA. MD 27, h. 639, s. 270.

²³⁷ 19 Receb 973/ 9 Şubat 1566 tarihli Kocaeli Beyi'ne ve İznik Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h. 936, s. 355.

²³⁸ 20 Şaban 973/12 Mart 1566 tarihli Karesi Sancağı kadınlarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h. 1182.

²³⁹29 Safer 972/ 6 Ekim 1564 tarihli Edirne Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 203.

²⁴⁰ 5 Zi'l-ka'de 972/ 4 Haziran 1565 tarihli Kastamonu Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 1234.

²⁴¹ 15 Zi'l-hicce 972/14 Temmuz 1565 tarihli Lala'ya gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 1395.

²⁴² 11 Safer 975/17 Ağustos 1567 tarihli Filibe Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 82, s.27.

1.5. .Devlet Görevlilerine Yapılan Uyarılar

Suhtelerin çıkartmış olduğu ayaklanmalar devletin kanayan bir yarası oldu. Gerek kendi otoritesi gerek ise halkın can ve mal güvenliği için devlet suhte isyanlarına son vermek istiyordu. Suhtelerin işlemiş olduğu suçlardan dolayı yapılması gerekenlerin ve haklarında çıkan kararların bildirildiği hükümlerin büyük bir kısmında masum olan suhtelere çeşitli bahaneler ile zarar verilmemesi konusunda uyarılar da yer alıyordu. Devlet suçu sabit olmadıkça suhteleri suçlu olarak addetmek istemiyordu. Hisareri ve yeniçeri gibi askeri güçlerin kullanılması ve ne yolla olursa olsun fesat işleyen suhtelerin ele geçirilmesi konusunda teftişe memur olan kişilere hükümler gönderildi. Suhteler ile ilgili teftişe memur görevliler ile suhteler arasında zaman zaman silahlı mücadeleler de yaşanıyordu. Yalnızca suhtelerin değil memur edilen kolluk kuvvetlerinin de yaralanıp hayatını kaybettiği böylesi durumlarla karşılaşıldığında devletin almış olduğu tavırda git gide sertleşiyordu. Bu türden olayların yaşanması üzerine kadı ve beylere gönderilen hükümlerde suhtelerin cenge başvurmaları halinde kanlarının heder olduğu ve onları öldürenlerden sual sorulmayacağı ibareleri yer aldı. Hükümlerde yer alan bu türden ibareler suhteleri art niyetli insanların tehdidine ve suistimale açık bir hale getirdi. Kendi otoritesini ve halkı korumakla görevli olan devlet, ilmiye teşkilatının ilk basamağını oluşturan suhteleri korumak ile de sorumluydu. Bu nedendir ki devlet, haksız yere suhtelerin cezalandırılmasının önüne geçmek istedi ve yolladığı hükümlerin birçoğunda çeşitli bahaneler ile kendi halinde olan suhtelere dokunulmaması konusunda ciddi uyarılara yer verdi. 4 Zi'l-ka'de 966/8 Ağustos 1559 tarihli hükümde; Malkara'da suhteler birçok suç işlemiştir. Olayların araştırılması ve suçluların yakalanması için Prizren Beyi Hızır görevlendirilmiştir. Suhtelerin ele geçirilmesi esnasında cenge yani silahlı mücadeleye başvurmaları halinde ise öldürülmesi emredilmiştir. Fakat bu bahane ile kendi halinde olanlara zarar verilmemesi konusunda da kesin bir uyarıda bulunulmuştur²⁴³. Yine aynı şekilde suhte faaliyetlerinin devam ettiği Hamid-ili²⁴⁴,

²⁴³16 Safer 976/ 10 Ağustos 1568 tarihli Rum Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1840; 17 Safer 980/29 Haziran 1572 tarihli Rum Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 339, s. 160.

²⁴⁴ 18 Zi'l-hicce 978/ 13 Mayıs 1571 tarihli Akşehir ve Yalvaç kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 10, h. 487, s. 301; 28 Receb 981/23 Kasım 1573 tarihli Akşehir Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 23, h. 336, s. 161.

²⁴⁵Malkara Kadısı'na gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 3, h. 192; 4 Zi'l-ka'de 966/8 Ağustos 1559 tarihli Sabık Prizren Beyi Hızır Bey'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 193.

Amasya²⁴⁷, Aydın²⁴⁸, Canik²⁴⁹, Teke ve Alaiyye²⁵⁰ kadı ve beylerine yollanan hükümlerde de kendi halinde olan suhtelere zarar verilmemesi ve yapılan kovuşturmalarda dikkatli olunması konusunda uyarılarda bulunulmuştur.

Suhte isyanları neticesinde verilecek olan cezalar, alınması gereken önlemler ve yapılacak olan işlemler gönderilen hükümler ile muhafazaya memur edilen kişilere bildirildi. Fakat bir türlü önü alınamayan suhte isyanları devam etti ve bunun üzerine aynı bölge ile ilgili olarak gerek kadı ve beylerden gerek ise halktan suhtelerin işledikleri suçlara dair merkeze arzlar gönderildi. Tekrarlanan olaylar ile karşı karşıya kalındığında devletin memurlarına karşı tavrı da sert oldu. Yollanan hükümler ile teftişe memur edilen görevliler, ihmal ve gevşeklik göstermemeleri konusunda ciddi uyarılara maruz kaldıkları gibi azledilmek ile karşı karşıya kaldı. 3 Sefer 967/4 Kasım 1559 tarihinde Amasya sancak beyine hüküm gönderilmiştir. Silistre sancak beyi Sinan Bey ve Canik sancak beyi olan Ali Bey Amasya muhafazası için görevlendirilmiş ve Amasya'da gerçekleşen suhte faaliyetlerine son vermek için bölgeye giden beyler söz konusu silahlı suhteleri ele geçirememiştir. Firar eden suhteler Canik taraflarına kaçmışlardır. Kendilerine defalarca ahkâm-ı şerîf gönderilip tenbih edilmişken niçin hala suhte fesadının önüne geçilmediğinin sorulduğu hükmün buyruldu kısmında: *“Bu bâbda bi'z-zât mukayyed olup zikr olunan elh-i fesâd eger sûhte tâ'ifesidür, eger gayrı levenddür, her ne tarîkla mümkin ise ele getirüp anun gibi yarağ u yasağ ile fesâd üzre ele gelenleri mecâl virmeyüp mahallinde haklarından gelüp ol cevânibi anlarun fitne vü fesâdlarından emîn ü âzâd eylesin. Şöyle ki, bu def'a dahı zikr olunan ehl-i fesâdun haklarından girü sancaginuzda kimesneye te'addî itdükleri istimâ' olına, aslâ özrinüz makbûl olmak ihtimâli olmayup mes'ûl olmanız mukarrer bilüp ana göre basîret üzre olup hıfz u hırâsetde dakika fevt itmeyüp ehl-i fesâdı ele getirüp şer'u kanûn ile haklarından*

²⁴⁶ 28 Zi'l-hicce 966/ 30 Eylül 1559 tarihli Hamid-ili Sancak kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 363.

²⁴⁷ 26 Muharrem 967/28 Ekim 1559 tarihli Çorum Sancak Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3. 452; 12 Cemaziye'l-evvel 976/ 2 Kasım 1568 tarihli Amasya Beyi İlayas Bey'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 2422.

²⁴⁸ 10 Şaban 967/ 6 Mayıs 1560 tarihli Aydın Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 1074.

²⁴⁹ 1 Muharrem 978/5 Haziran 1570 tarihli Canik Beyi Memiş'e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 9, h. 253, s. 99.

²⁵⁰ 27 Ramazan 975/ 26 Mart 1568 tarihli Teke-ili Beyi'ne ve Alaiyye Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1140.

gelesin. Bu bâbda ehl-i fesâd olanlar kimler ise Canik Sancagı Begi Ali dâme ulüvvuhû tezkire idüp göndermegin, sûreti ihrâc olunup bile irsâl olmuştur. Her kandeyse bulup ehl-i fesâdun hakkından gelesin.” denilerek kesin bir dille uyarıda bulunulmuştur²⁵¹. Aynı tarihte söz konusu olay ile ilgili olarak bir başka hüküm de Canik sancak beyine gönderilmiş ve ona da; “*Şöyle ki, ehl-i fesâdun hakkından gelinmeyüp sancagunda kimesneye te‘addî itdükleri istimâ‘ olına, asla özrün makbûl olmaz.*” denilerek uyarıda bulunulmuştur²⁵². Yine aynı şekilde bir uyarı da 25 Receb 967/21 Nisan 1560 tarihinde Eğridir’de yaşanan suhte ayaklanmaları nedeni ile Hamid-ili sancak beyine yapılmıştır²⁵³. Alaiyye²⁵⁴ Kastamonu²⁵⁵, Karesi²⁵⁶, Çorum²⁵⁷, Amasya ve Canik²⁵⁸, Saruhan²⁵⁹ ve Menteşe²⁶⁰ bölgelerinde çıkan suhte olayları nedeni ile bey ve kadılara gönderilen hükümlerde de benzer uyarılar yapılmıştır.

Suhtelerin yakalanmasında görev alan livanın tımar erbabı, yeniçeriler ve bölük halkı da devlet tarafından uyarılmıştır. Suhte kovuşturmasında görev alan bu kişilerin yardıma yanaşmaması ya da gereken şekilde davranmamaları halinde tımarlarının alınarak başkalarına devredileceği bildirilmiştir. 17 Ramazan 980/21 Ocak 1573 tarihli hükümde; Hamid-ili’nde ortaya çıkan suhtelerin hala ev basıp halkın mal ve eşyalarını çalmaları ve fesatlarının devam etmesi üzerine Hamid-ili Beyi’ne hüküm gönderilmiş ve beyin toprak kadılarıyla birlikte hareket ederek suhtelerin “yatak ve duraklarını” teftiş etmesi istenmiştir. Suhtelerin yakalanmasında il erleri, söz konusu livanın tımar erbabı, yeniçeri askerleri ve bölük halkı da

²⁵¹ BOA. MD 3, h. 485

²⁵² 3 Sefer 967/4 Kasım 1559 tarihli Canik Beyi Ali Bey’e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 487.

²⁵³ Hamid-ili Beyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 930.

²⁵⁴ 22 Ramazan 967/16 Haziran 1560 tarihli Alaiye Beyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 3, h. 933; 18 Şaban 972/ 25 Mart 1562 tarihli Alaiyye Beyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 870.

²⁵⁵ 1 Safer 973/28 Ağustos 1565 tarihli Kastamonu Sancağı etrafında bulunan beylere gönderilen hüküm için bkz. MD 5, h.176, s. 75; 8 Şaban 973/ 28 Şubat 1566 tarihli Kastamonu Beyi’ne, kadılarına ve dizdarlarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h. 1090.

²⁵⁶ 20 Şaban 973/12 Mart 1566 tarihli Karesi Sancağı kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h. 1182.

²⁵⁷ 7 Safer 975/ 13 Ağustos 1567 tarihli Çorum Beyi ve Çorum kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 53.

²⁵⁸ 8 Zi'l-ka‘de 975/5 Mayıs 1568 tarihli Amasya ve Canik sancağı beylerine ve ZaimMü’min’e gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1366.

²⁵⁹ 10 Zi'l-ka‘de 977/ 16 Nisan 1570 tarihli Lala’ya gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 5.

²⁶⁰ 1 Ramazan 982/15 Aralık 1574 tarihli Menteşe Sancağı kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 120, s. 45.

görevlendirilmiş ve bu kişilerden yardıma yanaşmayanların tımarlarının ellerinden alınması için isimlerinin bildirilmesi emredilmiştir²⁶¹. 20 Şevvâl 980/23 Şubat 1573 tarihinde Üsküdar, İzmit, Kandıra, Ada, Akyazı, Akhisar, İznik ve Yalakabad kazalarında ortaya çıkan suhte taifesinin gruplar halinde gezip oğlan ve avrat kaçırdıklarının ve halka karşı türlü fesat ettiklerinin haber alındığı bildirilmiş ve buna istinaden ilgili kadılara hüküm gönderilmiştir. Suhtelerin yakalanmasında kadılara yardımcı olmaları için sipahi, yeniçeri ve il erleri görevlendirilmiştir. Suhtelerin bir kazadan diğer bir kazaya geçmeleri halinde ise kadıların birbirlerini haberdar ederek il erleri ve diğer askerler ile suhtelerin etrafını çevirmeleri ve onları yakalamaları istenmiştir. Suhteler ile mücadelede sipahi yeniçeri ve diğer dirlik sahiplerinin yardıma yanaşmayıp bahane bulması halinde bu kişilerden dirlikleri olanların dirliklerinin başkalarına verileceği dirlik sahibi olmayanların ise küreğe gönderileceği bildirilerek böyle bir durum olması halinde bu kişilerin merkeze bildirilmesi emredilmiştir²⁶². 7 Receb 979/25 Kasım 1571 tarihinde Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm, Beylerbeyi'nin öncesinde merkeze mektup yollayarak suhte taifesinin serbest tımarlara kaçtıkları için yakalanamadıklarını ve bu sebepten haklarından gelinemediğini bildirmesi üzerine gönderilmiştir. Şuç işleyen suhte taifesinin ve diğer grupların serbest tımarlara kaçmaları halinde hüccet-i şer'î ulaştıktan sonra haklarından gelinmesi ve bedel-i siyaset alınmaması emredilmiştir. Serbest tımar erbabının yardım etmeyip muhalefet etmeleri halinde bu kişilerin tımarlarının azledilip başkalarına verilmesi için isimlerinin bildirilmesi istenmiştir²⁶³. Bafra²⁶⁴, Hüdavendigar²⁶⁵, Karasu Yenicesi²⁶⁶, Menteşe²⁶⁷ ve Canik²⁶⁸ bey ve

²⁶¹ Hamid-ili Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 485, s. 236.

²⁶² Üsküdar, İzmit, Kandıra, Ada, Akyazı, Geyve, Akhisar, İznik ve Yakabad kadılarına gönderilen hükümde suhtelerin yakalanmasında yardım edenlerden dirlikleri olmayanlara dirlik verileceği dirlikleri olanların ise dirliklerinin arttırılacağına ve kadıların dirlikler ile ilgili olan kısmı kazalarında duyurmaları hakkında da bilgi bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BOA. MD 21, h. 267.

²⁶³ BOA. MD. 16, h. 286, s.146.

²⁶⁴ 23 Ramazan 981/16 Ocak 1574 tarihli Bafra Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 23, h. 545, s. 260.

²⁶⁵ 5 Cemaziye'l-âhir 984/30 Ağustos 1576 tarihli Hüdavendigar Beyi'ne gönderilen hükmün ayrıntıları için bkz. BOA. MD 28, h. 161, s. 67.

²⁶⁶ 10 Receb 983/ 5 Ekim 1575 tarihli Karasu Yenicesi kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 67, s. 24.

²⁶⁷ 1 Ramazan 982/15 Aralık 1574 tarihli Menteşe Sancağı kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 120, s. 45; 18 Ramazan 977/24 Şubat 1570 tarihli Menteşe Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 9, h. 9.

²⁶⁸ 23 Ramazan 973/13 Nisan 1566 tarihli Canik Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h. 1438, s. 525.

kadınlarına gönderilen hükümlerde de suhte isyanlarını bastırmada yardımcı olmayan kişilerden tımara sahip olanların tımarlarının elinden alınacağına tımarı olmayanların ise küreğe gönderileceğine dair bilgi bulunmaktadır.

Suhteler ile mücadele de görev alan bir diğer grup ise bölge halkıdır ki gerekli uyarılar onlara da yapılmıştır. 19 Receb 983/24 Ekim 1575 tarihinde Kangırı'da gerçekleşen suhte faaliyetlerinde Kangırı beyine hüküm gönderilmiş ve suhteler ile mücadelede bölge halkının yardım etmemesi halinde ahalinin aileleri ile birlikte Kıbrıs'a sürüleceği bildirilmiştir²⁶⁹. 1 Ramazan 982/15 Aralık 1574 tarihli hükümde; Mentеше sancağında yaşanan başka bir olayda ise suhtelerin yakalanması için Tahir Çavuş, silahlı il erleri ve bölgede yaşayan Kalburcu taifesi görevlendirilmiş, bu konuda kesinlikle ihmal edilmemesi söz konusu Kalburcu taifesinin ihmal göstermesi halinde Kıbrıs'a sürülecekleri belki de katliam olunacakları bildirilmiştir²⁷⁰. 25 Muharrem 979/19 Haziran 1571 tarihli hükümde; Balıkesir'de yaşanan Meryem'in nikâhlı kızı ve iki oğlunun suhteler tarafından kaçırılması üzerine olayı araştırıp suçluları yakalaması için Bostan Çavuş görevlendirilmiş ve halk arasından seçilerek oluşturulan il erlerinin çavuşa yardım etmemesi ya da ihmal göstermeleri halinde gerekli tembihin yapılması bildirilmiştir²⁷¹.

Devlet görevlilerine yapılan uyarılardan bir diğeri ise siyaset bedeli ve cerime²⁷² konusunda olmuştur. Verginin yahut mükellefiyetin adıyla birlikte kullanılan "bedel"²⁷³ kelimesi Osmanlı devletinde bir şey karşılığında alınan vergiyi ifade emektedir. Serbest ya da serbest olmayan tımarlarda bedel-i siyaset ya da cürm ü cinayet resmi serbest tımarlarda bütünüyle tımar sahibi tarafından alınırken serbest olmayan tımarlarda sancak subaşı ile tımar sahibine verilmiştir. Bu kural devletin her yerinde aynı şekilde uygulanmamak ile birlikte daha sonra çıkarılan fermanlar ile yasaklanmıştır²⁷⁴. 20 Şevvâl 979/6 Mart 1572 tarihinde Zagrâ-i Atik kadısına ve Zagrâ-i mezbure zaimi Mehmet'e silahla dolaşıp suç işleyen suhte ve levent

²⁶⁹ Kangırı Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 28, h.642, s. 263.

²⁷⁰ Mentеше Sancağı kadınlarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 120, s. 45.

²⁷¹ Balıkesir Kadısı'na ve Bostan Çavuş'a gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 10, h. 103, s. 69.

²⁷² Cerime: Cürm ve cerime kelimesi fıkıhta günah, suç ve haksız eylemleri ifade etmektedir. Mehmet Boynukalın, "Suç", *DİA*, XXXVII, s. 453-457.

²⁷³ Feridun Emecen, "Bedel", *DİA*, V, s. 301.

²⁷⁴ Ahmet akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri 1. Kitap Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri*, İstanbul 1990, s. 128; Yusuf Hallaçoğlu, "Cürüm ü Cinayet Resmi", *DİA*, VIII, s. 138-139.

taifesinin halka yapmış olduğu zulümden dolayı hüküm gönderilmiştir. Suhte ve levent taifesinin silahla dolaştırılmayıp ellerinden silahlarını alınması ve suçluların küreğe konulmak üzere suret-i sicillerinin merkeze gönderilmesi bildirilmiş ve subaşların suçlulardan “bedel-i siyâset” ve “cerime” almamaları emredilmiştir²⁷⁵. Yine Teke-ili kadılarına yollanan başka bir hükümde de kadıların konu ile ilgili gerekli özeni göstermesi ve suhtelerden bedel almaması bildirildi²⁷⁶. 7 Receb 979/25 Kasım 1571 tarihli hükümde; Anadolu beylerbeyi gönderdiği mektubunda ehl-i fesad ve suhte taifesinin serbest tımarlara kaçtıkları için yakalanamadıklarını ve bu sebepten haklarından gelinemediğini bildirmiştir. Bunun üzerine yollanan hükmün buyrultusunda ehl-i fesad ve suhte taifesinin serbest tımarlara kaçmaları halinde hüccet-i şer‘i ulaştıktan sonra haklarından gelinmesi ve bedel-i siyaset alınmaması emredilmiştir²⁷⁷.

Sürgün cezasının suçlulara verildiği gibi görevini yerine getirmeyen görevliler içinde bir tehdit unsuru olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. 1 Ramazan 982/15 Aralık 1574 tarihinde Menteşe sancağında suhte taifesinin serdarı olan Şemseddin ve Kara Sadık isimindeki kişilerin adam öldürüp hırsızlık yaptıkları bildirilmiş bu kişilerin ve suhte taifesinin Dergâh-ı Muallâm çavuşlarından Tahir Çavuş, silahlı il erleri ve Kalburcu taifesiyle yakalanması ve suçu sabit olanların haklarından gelinmesi istenmiştir. Kalburcu taifesinin ve il erlerinin ihmal göstermesi halinde Kıbrıs’a sürülecekleri belki de Kalburcu taifesinin katliam olunacağı bildirilmiştir²⁷⁸. 18 Zi'l-ka‘de 983/18 Şubat 1576 tarihinde Rum beylerbeyine gönderilen bu hükümde o bölgede bazı levent suhte taifesinin silahla dolaştığının ve vilayet halkına zulüm ettiğinin haber alındığı bildirilmiş ve beyden asla zaman kaybetmeden detaylı bir araştırma yapması istenmiştir. Suhte ve leventlerin yakalanması konusunda ihmal gösterenlerin Kıbrıs’a sürülecekleri bildirilmiştir²⁷⁹.

Ölümlü ve yaralamalı suçları olmayanları ve bunlara yataklık edenlerin de sürgüne gönderildikleri anlaşılmaktadır. Sürgünlerde genelde yeni fethedilmiş olan

²⁷⁵ BOA. MD 10, h. 218, s. 142.

²⁷⁶ 7 Ramazan 980/ 11 Ocak 1573 tarihli Teke-ili kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 609, s. 300.

²⁷⁷ Anadolu Beylerbeyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD. 16, h. 286, s.146.

²⁷⁸ 1 Ramazan 982/15 Aralık 1574 tarihli Menteşe Sancağı kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 120, s. 45.

²⁷⁹ 18 Zi'l-ka‘de 983/18 Şubat 1576 tarihli Rum Beylerbeyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 27, h. 639, s. 270.

Kıbrıs'ın oraya Müslim ahali göndermek için seçildiği belgelerden ortaya çıkmaktadır. 19 Cemaziye'l-evvel 982/6 Eylül 1574 tarihinde Manavgat kazasının Morgil? Köyünde yaşayan Mehmet ve Memi adındaki kardeşlerin suç işledikleri ve Mehmet'in oğlu olan suhte Şakir'in de bu kişilerin ortağı olduğu bildirilmiştir. Şakir, suhte taifesi ile gezerek birçok kişinin evini basmış halkın kadın ve çocuklarına saldırmış ve amcasının karısını rencide ederek amcasını bıçakla yaralamıştır. Devlet söz konusu kardeşlerin ve Mehmet'in oğlu Şakir'in suhte namına suç işledikleri, suhtelere yardım ve yataklık ederek onlara azık ve içki verdikleri, suhteler ile birlikte ev basıp halkın kadın ve çocuklarına saldırdıkları ve halka ait olan malları çaldıkları konusunda yapılan şikâyetin araştırılmasını istemiştir. Memi ve Mehmet adındaki kardeşler ile suhte Şakir'in suçlarının sabit olması halinde ise suçluların vilayet ile ilişkisinin kesilerek aileleri ile birlikte Kıbrıs'a sürülmelerini ve orada olduklarından emin olunarak Südde-i Sa'âdet'e bildirilmesini emretmiştir²⁸⁰.

2.Devletin Suhtelere Uyguladığı Cezalar

2.1. Ölüm Cezası

9 Receb 967/5 Nisan 1560 tarihli hükümde; Esadullah bin Seyyid Ali, Yusuf bin Mahmut, Ahmet bin Mansur ve Mehmet bin Veli isimdeki suhteler Silivri çarşısında Hıristiyan ve Yahudilerin eşyalarını gasp edip İstanbul Mezarlığı yanındaki Ayazma'da Sarandaloz? adındaki bir zımmîyi soyup katletmek istediler. Zımmînin bağırması üzerine kasaba halkı olaya müdahale etmiştir. Bu esnada kasaba cabisi Veli'nin kölesi Ali ok ve bıçak ile vurulup ölmüştür. Veli'nin davacı olup kısas talebi üzerine yakalanıp mahkemeye getirilen suhteler *“ok ve yay ve kılıç bizümdür? Amma bir kimesne katl eylemedük”* diye savunma yapmışlardır. Olaya şahit olan Müslümanların *“Mezburu mezkurun suhteler katleyelemişdür ehli fesadlardır. Ale'l-husus mezbur emir Esedullah ehl-i fesadın reisüdür. Bir nice def'a mezbur Yusuf ile ba'zı suhteler ile ahşâma karib etrafa gidüp kuşluk zamanında yine imarete gelip ehl-i fesad bedbahtlardır”* diye şahadetleri üzerine siyaseten katl olunmasına karar verilmiş ve siyasetin icrası için merkeze durum bildirilmiştir²⁸¹.

²⁸⁰ 19 Cemaziye'l-evvel 982/6 Eylül 1574 tarihli Alaiyye Beyi'ne, Alaiyye ve Manavgat kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 544, s. 197.

²⁸¹ Kavala Kadısı'na ve Kavala Kapudanına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 904.

Fakat söz konusu suhteler hakkında çıkan karar Kavala Kapudanı Hüseyin'in denizde olması nedeni ile gerçekleştirilememiş ve Kapudan Hüseyin'in dönmesi ile birlikte yeniden bir hüküm yollanarak emrin yerine getirilmesi istenmiştir²⁸². Sonrasında gelen bilgiler doğrultusunda Cezayir beylerbeyine hüküm gönderilerek bu suhtelerden Esadullah bin Seyyid'in öldüğü, tutuklu olan suhtelerin yerine ise başka suçluların verildiğine dair arz yollandığı bildirilerek derhal emrin yerine getirilmesi ve sonucun merkeze bildirilmesi emredilmiştir²⁸³.

20 Receb 967/16 Nisan 1560 tarihli hükümde; Osmancık'da suhteler birçok suç işledikleri gibi kasabanın naibini de kaçırmışlardır. Yedi yüz akçe ve elli bir altın verilerek suhtelerin elinden naib kurtarılmıştır. Peşlerine düşülen suhteler Kastamonu'da sarp yerlere kaçmışlar daha sonra Bafra'ya tabi Alaçam'da yakalanmışlardır. Devletin verdiği ceza ağır olmuş sekizi öldürülen suhtelerin kesilen başları asalara takılarak diğer asilere ibret olması bakımından Osmancık'da dolaştırılmıştır²⁸⁴. 17 Ramazan 967/11 Haziran 1560 tarihli hükümde; Uluborlu'da on beş kişilik bir suhte grubu ortaya çıkmış ve kasabada birçok suç işlemiştir. Daha önce de Beyşehir'nde suç işledikleri tespit edilen suhteler ile çarpışılmış ve çıkan çatışmada suhtelerden biri ölürken diğerleri yakalanmıştır. Dört suhtenin hakkından gelindiği ve *"bâkisinün dahı mûcib-i siyâsetleri şer'ile sübût bulmamağın"* denilerek diğerlerinin yarar kefillere verilerek Egirdir Hisarı'nda hapsedildiği bildirilmiştir. Diğer suhteler hakkında çıkan karar şu şekilde olmuştur: *"Kazıyye arz olunduğı gibi olup siyâset olanlardan gayrıları dahı anlar ile bile fesâda mübâsir olup mukatele vü muhârebe idüp ceng itmişler ise ve yâhûd anlara mu'în olmuşlar ise mahallinde anların dahı haklarından gelesin. Anun [gibi] vech-i mesrûh üzre anlara mu'în olmayup fesâda bile mübâşir degillerse kayd [ü] bend ile Rodos'a küreğ'e gönderüp varup teslim olduğına temessük alup sûret-i sicilleri ile Südde-i sa'âdet'üme gönderesin"*²⁸⁵. 27 Safer 976/ 21 Ağustos 1568 tarihinde Manavgat, Alaiyye, Menteşe ve Hamid-ili suhteleri bir araya gelerek köyleri basmışlar, oğlan kaçırp

²⁸²26 Şaban 967/ 22 Mayıs 1560 tarihli Yenice-i Karasu ve Kavala Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 1114.

²⁸³ 6 Şevvâl 967/30 Haziran 1560 tarihli Cezayir Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 1288.

²⁸⁴ Osmancık Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 969.

²⁸⁵ Hamîdili Bey'ine ve Uluborlu Kadısı'na gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 3, h. 1233.

Müslümanların oğlanlarına belli miktarda değer biçerek halktan para toplamışlar ve daha birçok suç işlemişlerdir. Merkezden gönderilen hükümde: *“gereği gibi mukayyed olup ol asıl ehl-i fesâd olan sûhte tâyifesinden ve gayriden her kim olursa hüsn-i tedârük ile elegetürüp haklarından gelesin. Şöyle ki; elvirmeyüp inâd iderler ise sancağın sipâhîleri ile ve il eriyle üzerlerine varup mebde-i fesâd olanları ele getürüp habs idüp yazup bildüresin ki, siyâsete müstehakk olanların haklarından gelinüp küreğe konulup sâyir eskıyâyâ mücib-i nasihat ola.”* denilerek suçluların akıbeti belirlenmiştir²⁸⁶. 23 Rebi’u’l-âhir 972/28 Kasım 1564 tarihli hükümde; Edirne’de Nebi adındaki suhte Ali adındaki bir kişiyi arkasından silah ile vurmuş ismi verilmeyen diğer şahsı ise ok ile yaralamış ve suhtenin işlemiş olduğu bu suçlardan dolayı hakkında idam kararı çıkmıştır²⁸⁷. Belgelerde “siyaset” olarak geçen idam kararının tespit edildiği diğer hüküm ve yollandığı şehirler şunlardır: Karesi ve Biga²⁸⁸, Akşehir²⁸⁹, Bafra²⁹⁰ ve Tokat’tır²⁹¹.

2.2. Kürek cezası

Osmanlı Devleti’nde suhteler için uygulanan cezalardan bir diğeri de kürek cezasıydı. 17 Ramazan 967/15 Haziran 156 tarihli hükümde; Uluborlu kasabasında bulunan medresede toplanan on beş suhtenin işlemiş oldukları suçlardan dolayı yakalananlardan dördü idam edilmiş diğerlerinin ise siyaset için suçları sabit bulunmadığı için Eğridir Hisarı’na hapsedilmiştir. Suhteler hakkında çıkan karar suçu sabit olanların diğer dördü gibi haklarından gelinmesi diğerlerinin ise Rodos’a kürek cezası için gönderilmesi ve vardıklarına dair temessüklerinin merkeze yollanması olmuştur²⁹². 10 Şevvâl 967/ 4 Temmuz 1560 tarihli hükümde; tüfeğe ve harp aletlerine sahip olan suhte ve levent taifesi Kavak kazasına bağlı Beğdemür

²⁸⁶ Hamid-ili Beyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1932.

²⁸⁷ Edirne Kadısı’na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 494

²⁸⁸ 9 Şevvâl 966/ 15 Temmuz 1559 tarihli Biga Beyi’ne ve Edremit Kadısı’na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 107.

²⁸⁹ 18 Zi’l-hicce 978/ 13 Mayıs 1571 tarihli Akşehir ve Yalvaç kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 10, h. 487, s. 301; 23 Safer 979/ 17 Temmuz 1571 tarihli Lalaya ve Akşehir ve Yalvaç kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 925; 22 Safer 975/28 Ağustos 1567 tarihli Lalaya, Akşehir ve Yalvaç kadılarına gönderilen hüküm için bkz. MD 14, h. 273, s. 201.

²⁹⁰ 15 Zi’l-ka’de 978/ 10 Nisan 1571 tarihli Kapudan Paşa’ya gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 614.

²⁹¹ 9 Şevvâl 981/1 Şubat 1574 tarihli Rum Beylerbeyi’ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 23, h.561, s.266.

²⁹² Hamîdili Bey’ine ve Uluborlu Kadısı’na gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 3, h. 1233.

Köyüne gelmiş ve köy halkına zekât adı altında salgın salarlarken bunlardan iki tanesi silahları ile birlikte yakalanmıştır. Ele geçirilen tüfekler merkeze yollanmıştır. Hükümde yakalanan suçuların güvenilir kişiler ile küreğe gönderilmesi için Rodos Beyi'ne teslim edilmesi ve teslim alındığına dair temessük alınması istenirken kaç kişinin küreğe gönderildiğinin yazılı olarak bildirilmesi emredilmiştir²⁹³. 28 Rebi'ü'l-âhir 973/ 22 Kasım 1565 tarihinde Menteşe beyine gönderilen hükümde beyin sefere gitmesini fırsat bilip yeniden toplanan ve Müslümanların evlerini basıp mallarını gasp eden suhtelerin toprak kadıları tarafından yargılanması istenmiştir. Menteşe Beyi hükmün öncesinde merkeze mektup göndermiş söz konusu suhtelerin işlediği suçları bildirdiği gibi kürekçiye ihtiyaç olduğunu da haber vermiştir. Kürekçiye olan ihtiyaçtan dolayı suçu sabit olanların ve hatta suhtelere yardımcı olanların dahi küreğe gönderilmesi emredilmiştir²⁹⁴. 9 Zi'l-hicce 972/8 Temmuz 1565 tarihli hükümde; Amasya'da Haydar isimli bir suhte yanına aldığı birkaç suhte ile birlikte deniz seferinde olan Bali adındaki sipahinin evini basmış sipahinin iki eşini dövdüğü gibi kızını da at ile çarpıp yaralamıştır. Kefilinin olmadığı bildirilen suhtenin kürek cezası için merkeze yollanması emredilmiştir²⁹⁵. 6 Muharrem 976/ 1 Temmuz 1568 tarihli hükümde; Amasya'da Sultan Bayezid Han medresesinde kavga edip birbirini yaralamak suretiyle huzuru bozan suhtelerin küreğe gönderilmek üzere bildirilmeleri istenmiştir²⁹⁶. 20 şevvâl 979/ 6 Mart 1572 tarihinde Zagrâ-i Atik kadısına ve Zagrâ-i Atik zaimi Mehmet'e hüküm gönderilerek suhtelerin harp aletleri ile dolaşp hırsızlık yaptıkları ve adam öldürdüklererek halka türlü zulüm ettiklerinin haber alındığı bildirilmiştir. Fesat işleyen suhtelerin yakalanarak silahlarının alınması ve davaları görüldükten sonra suçlarının kaydedilerek küreğe konulmak üzere suret-i sicillerinin merkeze gönderilmesi emredilmiştir²⁹⁷. 10 Zi'l-ka'de 978/5 Nisan 1571 tarihli hükümde; Karahisar sancağında yaşanan başka bir olayda yaya beyi olan Hüseyin hizmet görevi için Bilal ve Hamza adındaki suhtelere görev teklifinde bulunmuş fakat söz konusu suhteler yaya beyinin evini yanlarına topladıkları suhteler ile basıp kendisini öldürmeye kastetmiştir. Yaya beyinin kaçarak kurtulduğu bu olayın

²⁹³ Canik Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 3, h. 1304.

²⁹⁴ BOA. MD 5, h. 559, s. 219.

²⁹⁵ Amasya Beyi'ne ve Mudurnu Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 6, h. 1360.

²⁹⁶ Amasya Beyi'ne ve Amasya Kadısı'na ve imaret Mütevellî'sine gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 1657.

²⁹⁷ BOA. MD 10, h. 218, s. 142.

sonunda suhtelerin yakalanarak yarar kişiler ile kürek cezasına gönderilmeleri için merkeze yollanması emredilmiştir²⁹⁸. 15 Zi'l-ka'de 978/10 Nisan 1571 tarihinde Sonisa kazasına bağlı Burgazlı karyesi kürekçilerinden olan Ahmet ve Abdürrahman adlı suhtelerin hakkından gelinmesi için hüküm gönderilmiştir. Canık beyinin yakaladığı Ahmet ve yoldaşı işledikleri suçları "*Sinob emîni[n] katleyledük ve fülân oğlanı çekdik ve fülânun ol kadar(?) filorisin alduk.*" diye itiraf etmişlerdir. Ahmet'in arkadaşı idam edilmiş ve Ahmet ise hapse atılmıştır. Ahmet hapiste iken ayrıntı verilmeyen bir şekilde kaçmayı başarmış ve izini kaybettirmiştir. Devletin sefer dönemlerinde gemilerde kürekçiye ihtiyaç duyduğu hallerde toplanan gönüllüler arasına Ahmet'te kürekçi olarak yazılmıştır. Kıbrıs seferi için yazıldığı anlaşılan kürekçilerin nakli esnasında Ahmet yolda kendisine verilen komutları dinlememiş üğstelik diğer kürekçileri de başlarında bulunanlara karşı kışkırtmıştır. Kürekçiler ayaklanıp başlarındaki görevliyi bıçak ile yaralamışlardır. Ahmet aynı zamanda görevliye karşı ağır hakaret ve küfürler etmiştir. Bu olaydan sonra yanlarında bulunanlarla kaçmıştır. Ahmet'in yakalanması ve donanmada ayağına kadana yani zincire bağlanması ömür boyu kürek cezasına çarptırılması emredilmiştir²⁹⁹. Daha yaşanan birçok olayda suhteler işlemiş oldukları suçlardan dolayı kürek cezasına çarptırılmıştır³⁰⁰.

2.3. Hapis Cezası

Uygulanan cezalardan bir diğeri de hapis cezasıdır. Yapılan çatışmalarda sağ olarak yakalanan suhteler haklarında verilecek karar bildirilene kadar bölgede bulunan hapisanelerde muhafaza edilmişlerdir. 6 Zi'l-hicce 979/20 Nisan 1572 tarihli hükümde; Karesi ve Germiyan suhtelerinin birleşerek türlü fesat

²⁹⁸ Bolavadin ve Sühûd ve Sanduklu ve Şeyhlu ve Ussâk ve Barçınlu kadılarına gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 12, h. 437.

²⁹⁹ Kapudan Paşa'ya gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 614.

³⁰⁰ 17 Ramazan 980/ 21 Ocak 1573 tarihli Hamid-ili Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 485, s. 236; 13 Rebi'u'l-evvel 980/ 24 Temmuz 1572 tarihli Niğde Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 141, s. 64; 20 Cemaziye'l-âhir 982/ 7 Ekim 1574 tarihli Bursa Kadısı'na yollanan hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 715, s. 249; 7 Zi'l-hicce 979/21 Nisan 1572 tarihli Karaman Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 1178; 12 Ramazan 978/7 Şubat 1571 tarihli Gelibolu Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 14, h. 459, s. 324; Safer 980/ 27 Haziran 1572 tarihli Kastamonu Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 311, s. 147; 13 Ramazan 980/ 17 Ocak 1573, tarihli Bursa Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 21, h. 51; 18 Zi'l-hicce 980/21 Nisan 1573 tarihli Alaiyye kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 21, h. 668, s. 282; 25 Receb 984/ 18 Ekim 1576 tarihli Amasya Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 28, h. 309, s. 132.

işlemelerinden dolayı Anadolu beylerbeyine hüküm gönderilmiştir. Suhtelerin mahkemeye davet edilerek veya yakalanmak suretiyle getirilip yargılanmaları ve cinayet işleyenlerin hapsedilmeleri emredilmiştir³⁰¹. 10 Cemaziye'l-evvel 979/30 Eylül 1571 tarihinde Edirne'de gece vakti üç kişinin yolu altı suhte tarafından kesilmiş üç kişiden biri katledilip diğerleri suhteler tarafından çeşitli yerlerinden yaralanmıştır. Mahkemeye davet edildikleri halde gelmeyip kaçan suhteler sonrasında yakalanarak silahları ellerinden alınmış çıkarıldıkları mahkemede suçlarını itiraf etmeleri üzerine hapsedilmişlerdir³⁰². 18 Muharrem 980/31 Mayıs 1572 tarihli hükümde; Kocaeli'de ortaya çıkan suhte taifesi halkın evlerini basıp yollarını kesmiş, hırsızlık ve gasp olaylarına katılarak birçok kişiyi de katletmiştir. Yaşanan bu olay neticesinde suhtelerin yakalanarak küreğe gönderilmesi, suhtelerden sipahi olanların ise hapsedilmesi emredilmiştir³⁰³. Yine aynı şekilde Teke-ili³⁰⁴, Seferihisar³⁰⁵, Alaiyye³⁰⁶, Ankara³⁰⁷, Rodoscuk³⁰⁸, Saruhan³⁰⁹, Kastamonu³¹⁰ ve Gelibolu'da³¹¹ çeşitli suçlara karışan suhteler gönderilen hükümler ile hapis cezasına çarptırılmıştır. Hapis cezalarında süre belirtilmemiştir.

2.4. Kısas

28 Rebi'ü'l-âhir 973/ 22 Kasım 1565 tarihli hükümde; Menteşe Beyi merkeze yolladığı mektubunda sefere gitmeden önce fesat işleyen bazı suhtelerin yakalanıp haklarından gelindiğini fakat sefere katıldıktan sonra Menteşe'de olan suhtelerin yeniden toplanarak Müslümanların evlerini basıp mallarını gasp ettiklerini

³⁰¹ Anadolu Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 1190.

³⁰² Edirne Kadısı'na yollanan hüküm için bkz. BOA. MD. 16, h. 29, s.16.

³⁰³ Kocaeli Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 84, s. 34.

³⁰⁴ 7 Ramazan 980/ 11 Ocak 1573 tarihli Teke-ili kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 19, h. 609, s. 300.

³⁰⁵ 8 Şaban 981/3 Aralık 1573 tarihli Kütahya ve Mihalcik Kadısı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 23, h. 455, s. 215.

³⁰⁶ 11 Cemaziye'l-âhir 982/ 28 Eylül 1574 tarihli Alaiyye Beyi'ne Alaiyye ve Manavgat kadılarına gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 26, h. 646, s. 226.

³⁰⁷ 25 Zi'l-ka'de 972/ 24 Haziran 1565 tarihli Anadolu Beylerbeyi'ne ve Yaban-abad Kadısı'na gönderilen hükmün detayları için bkz. BOA. MD 6, h.1306; 17 Sevvâl 978/ 14 Mart 1571 tarihli Ankara kadılarına ve Ankara Dizdarı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 638.

³⁰⁸ 6 Şevvâl 975/4 Nisan 1568 tarihli Vezir Piyale Paşa'ya gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h.1200.

³⁰⁹ 19 Receb 984/7 Ekim 1576 tarihli Saruhan Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 28, h.637, s.261.

³¹⁰ 11 Rebi'ü'l-evvel 975/ 15 Eylül 1567 tarihli müşarün ileyh gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 7, h. 226.

³¹¹ 4 Cemaziye'l-evvel 979/ 24 Eylül 1571 tarihli Gelibolu Kadısı'na ve Boğaz Hisâr Dizdarı'na gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 12, h. 903.

bildirmiştir. Bunun üzerine kendisine gönderilen hüküm ile ev basıp hırsızlık yapan suhtelerin yakalanması davaları görüldükten sonra suçları sabit olanlardan kısas lazım gelenlerin kısas edilmesi kısas gerekmeyenleri ise küreğe konulmaları emredilmiştir³¹². 9 Şevvâl 981/1 Şubat 1574 tarihli hükümde; Tokat'ta bazı kimselerin ev ve dükkânlarının basılmış ve eşyaları çalınmıştır. Tokat halkı merkeze gönderdikleri mahzarda mültezimlerin suçlulara mukayyet olmadığını bildirdikleri gibi Tokat'ta bulunan suhtelerin kendilerine zulüm ettikleri konusunda da şikâyetle bulunmuştur. Yaşanan bu olay üzerine verilen kararda suçları sabit olanların kadı hücceti verildikten sonra suç işledikleri mahalde idam edilmeleri, herhangi bir uzvunun kesilmesine müstahak olanların uzuvlarının kesilmesi, asla bu kişilerden idam bedeli akçe almamaları ve suçluları himaye etmemeleri istenmiştir. Hükmün sonunda şer' i şerife muhalefet iş yapılmaması ve kendi hallerinde olanlara zarar verilmemesi konusunda uyarıda bulunulmuştur³¹³.

³¹²Menteşe Beyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 5, h. 559, s. 219.

³¹³Rum Beylerbeyi'ne gönderilen hüküm için bkz. BOA. MD 23, h. 561, s. 266.

SONUÇ

Yapılan araştırmadan elde edilen veriler neticesinde XVI. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde suhte isyanlarının yoğun olarak yaşandığı tespit edilmiştir. Suhtelerin oluşturduğu gruplar XVI. yüzyılın ikinci yarısının hemen başlarında sayıları onlar ile ifade edilen küçük gruplar halinde iken sonraları suhtelerin gerek kendi aralarında haberleşerek ittifak oluşturmaları gerek ise suhtelere levent ve gayrıdan eşkıyaların iştirak etmesi nedeni ile sayıları dört yüzleri bulan büyük eşkıya gruplarına dönuşmüştür. Suhte faaliyetlerini tehlikeli hale getiren bir başka sebep de suhtelerin kendilerini harp aleti denilen silahlar ile donatmış olmalarıdır. Belgelerde geöen kılıö, ok, yay, bıöak gibi silahların yanında o döneme göre ileri bir teknoloji olan tüfek de taşıyan suhteler hem devlet hem de halk için son derece tehlikeli bir hale gelmiştir.

Sosyal düzeni alt üst eden suhteler; baskın, cinayet, hırsızlık, gasp, halktan para toplama, yol kesme, devlet görevlilerine saldırı, işkence, oğlan öekme ve ailelere saldırı gibi birçok suöa iştirak etmişlerdir. Silahlı gruplar halinde dolaşan suhteler, gece ve gündüz fark etmeksizin Şehir, kasaba ve köyleri dolaşarak halktan tespit ettikleri zengin kişilerin evlerine baskınlar düzenlemişler ve yaptıkları bu baskınlarda söz konusu kişilerin değerli eşya ve mallarını ve paralarını ele geöirmişlerdir. Düzenlenen bu baskınlarda birçok kişi yaralandığı gibi biröoğu da suhteler tarafından katledilmiş kimisi ise kol ve bacaklarından asılarak işkence görmüştür. Ekonominin darboğaza girdiği siyasi öalkantıların yoğun olduğu bu dönemde, atanamayan ve medrese kapılarında yığılan suhteler medreselerde aldıkları dini ve ahlaki eğitim ile hiö de örtüşmeyen yollara sapmışlar zorbalık ve haydutluğu kendilerine bir kazanç kapısı olarak görmüşlerdir. Öarşı ve pazar yerlerini basıp yolları ve belleri silahlı gruplar halinde kesen suhteler buradan geöen yolcuların hem canına hem malına kastetmişlerdir. Suhtelerin kazanç elde etmek için başvurduğu tek yol yalnızca evleri, yolları, öarşı ve pazar yerlerini basmak değerildir. Her haneden belirli miktarda para toplandığı, salgın salınarak halktan zorla avarız ve zekât adı altında para alındığı durumlar da tespit edilmiştir. Üstelik salgın adıyla toplanan zekât ve avarız nakdi toplandığı gibi aynı de toplanmış halkın koyun, kuzu ve sığır

gibi küçük ve büyük baş hayvanlarına suhteler tarafından el konulmuştur. Yapılan birçok baskında kadın ve kızlara karşı saldırılar gerçekleşmiş suhtelerin oğlan çekme eylemi bu dönemin kanayan yarası olmuştur. Suhteler tarafından kaçırılan bazı oğlanlar para karşılığında ailelerine teslim edilirken bazıları ise devlet görevlileri tarafından suhtelerin elinden çatışma ile alınmıştır. Bazı yerlerde ise suhteler “*ya paranızı verin ya oğlunuzu*” diyerek haklatan oğlanları karşılığında alenen para toplamışlardır.

Suhte kovuşturmasında görev alan yeniçeri, sipahi, çavuş ve sübaşı gibi devlet memurları suhte saldırılarına maruz kaldığı gibi kadı ve naib gibi Osmanlı hukukunun temsilcisi ve uygulayıcısı olan devlet memurları da suhte saldırıları ile karşı karşıya kalmışlardır. Suhteleri yakalayan bazı yeniçeri ve sipahilerin evleri basılmış ailelerine saldırıda bulunduğu gibi kimisi de yapılan bu baskınlarda öldürülmüştür. Divandan gelen emirleri uygulamak adına suhteleri mahkemeye davet eden kadı yapılan bu davete icabet etmeyen suhte grupları üzerine adamları yürümüş çıkan çatışmalarda kadının adamlarından birçoğu suhteler tarafından öldürülmüştür.

Halk, silahlı ve büyük gruplar halinde olan suhtelerin elinde öylesine çaresiz kalmıştır ki kimi zaman bireysel kimi zaman ise toplu halde kadınlara gidip suhte faaliyetleri hakkında şikâyetle bulunmuştur. Halkın suhtelere karşılık vermesi olası değildir. Çünkü saldırıyı düzenleyen suhte grubu küçük bile olsa suhteler arasında öylesine bir dayanışma vardır ki ittifak etmeleri halinde sayıları dört yüzleri bulmaktadır. Üstelik harp aletleri ile donanımlı olan suhte bölüklerinin bazı köyleri yakıp yok ettikleri ve kendilerine haklatan zarar geldiği takdirde bunun intikamını alacakları da bilinen bir suhte gerçeğidir. Halkın suhteler tarafından bu derece sindirilmiş olması sebebiyledir ki bu durumu fırsata çeviren bazı eşkıya grupları türemiş ve bu kişiler de suhte namına birçok suç işlemiştir.

Buldukları bölgenin coğrafi özelliklerinin avantajından çok iyi faydalanan suhteler işledikleri suçlar neticesinde yakalanmak istediklerinde dağlık bölgelere kaçmışlar ve bu nedenle de birçok kez ele geçirilememişlerdir. Coğrafi etmenlerin dışında suhtelerin ele geçirilmesini güçleştiren bir diğer sebep de kadı, naib, köy kethüdası, hatip gibi kişiler tarafından suhtelerin kayırılması olmuştur. Suhteler, kimi zaman “*üzerlerine sabit nesne yoktur*” denilerek kimi zaman ise işlenen suçlar sicil

edilmeyerek kadılar tarafından himaye edilmiştir. Bazı durumlarda da kadılar teftişe memur olan beylere yakalan suhteleri türlü bahaneler uydurarak teslim etmek istememiş ve bu durum bey tarafından merkeze bildirilmiştir. Devlet memurlarının suhtelere bu türden yardımları olduğu gibi halk tarafından yapılan yardımlar da söz konusu olmuştur. Bazı kişiler suhtelere yemek ve yiyecek yardımı yaparak destek oldukları gibi bazıları ise para karşılığında yardım ve yataklık ederek suhteleri ele vermek istememişlerdir.

Suhte ayaklanmalarının önüne geçmek isteyen devlet önlem alma yoluna gitmiş olayın cereyan ettiği sancak ve kazalara olayın araştırılması ve suçluların yakalanması için müfettiş tayin etmiştir. Suhteleri ele geçirme konusunda uygulanan bir diğer yöntem de suhteleri kefile bağlama olmuştur. Geliştirilen bu yöntem ile suhteleri bulup teslim edebileceğini garanti eden kişiler tespit edilmiş ve bu kişiler kadı huzurunda suhtelere kefil olmuştur. Dolayısıyla suhteler kayıplara karıştığında başvuru alan kişiler onları tanıyan ve bulup getirebileceğinin temin eden kefiller ile suhtelerin tanıdık ve akrabaları olmuştur. Alınan önlemlerin bir diğeri ise halkı silahsızlandırmaktır. Bu nedenle asker hariç kimde silah bulunuyorsa toplatılıp merkeze gönderilmiş ve merkezden gönderilen hükümlerde bu konuya riayet edilmesi istenirken silahlı iki suhtenin yan yana getirilmeyerek ellerinden silahlarının alınması emredilmiştir.

Suhte isyanlarının bir türlü nihayete ermemesi ve halka karşı yapılan suhte saldırılarının tüm hızıyla deva etmesi üzerine halkın sesi olan kadı ve beylerden içine düşülen durumu izah eden arzlar merkeze gönderilmeye devam etmiştir. Bu kez devlet teftişe memur ettiği kişilerin ihmalleri olduğunu ve bu olayların devam etmesinin bu kişilerin basiretsizliklerinden kaynaklandığını düşünerek müfettiş olarak tayin ettiği kişilere oldukça sert uyarılarda bulunmuştur. Suhte isyanlarını önlemek ve bastırmakla görevli olan kadı ve bey gibi memurlar azledilmekle karşı karşıya kaldıkları gibi azara da muhatap olmuşlardır. İhmal gösteren sipahilerin tımarları elinden alınacağı gibi suhte mücadelesinde başarı gösteren ve dirliği olmayan kişilere de tımar tevcih edileceği bildirilmiştir. Kadı ve beylere yapılan uyarılardan bir diğeri de ehl-i fesad olmayıp kendi halinde olan suhtelere zarar verilmemesi konusunda olmuştur. Devlet devam eden bu suhte çılgınlığında çeşitli

bahaneler ile eğitimi ile uğraşan suhtelerin hezimete uğratılmasını istememiş ve bir yandan da suhteleri korumaya çalışarak gönderdiği hükümlerin birçoğunda bu yönde uyarılarda bulunmuştur. İsyanları bastırmaya çalışan devlet suhtelere karşı caydırıcı cezalarda uygulamıştır. Mahkemeye davet edildiği halde gelmeyip çatışan suhtelerin “demlerü hederdir” denilerek öldürülmelerinde bir sakınca görülmemiş ayrıca işlediği suçlar sabit olan çoğu suhte de siyaset edilmiştir. Hapis cezasının yanı sıra kürek cezası uygulanmış ve bazı suhteler müebbet küreğe konulmuştur. Sürgün edilen suhteler olduğu gibi kısas gerek görüldüğünde kısas uygulanan suhteler de olmuştur.

KAYNAKÇA

1.ARŞİV KAYNAKLARI

- BOA. Mühimme Defteri 3 (H. 966-968/M. 1558-1560)
- BOA. Mühimme Defteri 5 (H.973/ M. 1565)
- BOA. Mühimme Defteri 6 (H.973/ M. 1565)
- BOA. Mühimme Defteri 7 (H. 975-976/ M. 1567-1568)
- BOA. Mühimme Defteri 9 (H. 977-978/ M. 1569-1570)
- BOA. Mühimme Defteri 10 (H. 978-979/ M. 1570-1571)
- BOA. Mühimme Defteri 12 (H. 978-979/ M. 1570-1571)
- BOA. Mühimme Defteri 14 (H. 978/ M. 1570-1571)
- BOA. Mühimme Defteri 16 (H. 979/ M. 1571)
- BOA. Mühimme Defteri 17 (H. 979/ M. 1571)
- BOA. Mühimme Defteri 19 (H. 980/ M. 1572)
- BOA. Mühimme Defteri 21 (H. 980-981/ M. 1572-1573)
- BOA. Mühimme Defteri 23 (H. 981/ M. 1573-1574)
- BOA. Mühimme Defteri 26 (H. 982/ M. 1574)
- BOA. Mühimme Defteri 27 (H. 983/ M. 1575-1576)
- BOA. Mühimme Defteri 28 (H. 984/ M. 1576)

2.ARAŞTIRMA ESERLERİ

- AKDAĞ, Mustafa; *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası "Celali İsyancıları,*
Ankara 1999.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet; *Osmanlı Kanunnameleri ve hukuki Tahlilleri 1. Kitap*
Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri, İstanbul
1990.

----- ; *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1996.

ALKAN, Mustafa; “Softa”, *DİA*, XXXVII, s. 342-343.

APAYDIN, H. Yunus; “Kefalet”, *DİA*, XXV, s.168-177.

BALTACI, Cahit; “Osmanlı Devleti’nde Eğitim ve Öğretim”, *Türkler*, XI, s. 830-833.

----- ; XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri Teşkilat Tarih, İstanbul 1976.

BARKAN, Ömer Lütfi; “Avârız“, *İA*, II, s. 13-19.

BOYNUKALIN, Mehmet; “Suç”, *DİA*, XXXVII, s. 453-457.

BOZKURT, Nebi; “Medrese”, *DİA*, XXVIII, s. 323-327.

-----; “İçki”, *DİA*, XXI, s. 455-456.

DARKOT, Besim; “Balat”, *İA*, II, s. 272-273.

DEVELİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 2005.

EMECEN, Feridun; “Bedel”, *DİA*, V, s. 301.

-----; “Selim II”, *DİA*, XXXVI, s. 414-418,

-----; “Balat”, *DİA*, V, s. 4-7.

-----; “Devre Çıkma”, *DİA*, IX, s.250-251.

-----; “Cebelü”, *DİA*, VII, s.188-189.

ERKAL, Mehmet; “Zekât”, *DİA*, XLIV, s. 197-207.

GENÇ, Mehmet; “İltizam”, *DİA*, XXII, s. 154-158.

GÜLTEN, Sadullah; “Kanuni’nin Maktûl bir Şehzadesi: Bayezid”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, III, S. 6, s. 198-203.

HALLAÇOĞLU, Yusuf; “Cürüm ü Cinayet Resmi”, *DİA*, VIII, s. 138-139.

HINZ, Walther; *İslam’da Ölçü Sistemleri*, (Çev. Acar Sevim), Edebiyat Fakültesi Basım Evi, İstanbul 1990.

HIZLI, Mefail; “Osmanlı Klasik Döneminde Medrese”, *Türkler*, XI, s. 791-802.

-----; “Bursa’da Selâtin İmaretleri”, *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi*, X, S.1, 2001, s.1,2

İHSANOĞLU, Ekmelettin; “Osmanlı Medrese Tarihçiliğinin İlk Safhası”, *Belleten*, LXIV, S. 240, s. 543

İLGÜREL, Mücteba; “Eşkîya”, *DİA*, XI, s. 466-469.

-----; “İl Erleri”, *DİA*, XXII, s. 252-257.

-----; “Osmanlı İmparatorluğunda Ateşli Silâhların Yayılışı”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 32, İstanbul 1979, s. 301-318.

-----; “Levent”, *DİA*, XXVII, s. 149-151.

İNALCIK, Halil; *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, (Çev. Ruşen Sezer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.

-----; “Timar”, *DİA*, XLI, s. 168-172.

İPŞİRLİ, Mehmet; “Danişmend”, *DİA*, VIII, s. 464-465.

KODAMAN, Bayram; “Osmanlı Devleti’nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 16, Isparta 2007, s. 1-24.

KÜTÜKOĞLU, Bekir; “Murad III”, *DİA*, XXXI, s. 172-176

MANTRAN, Robert; *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay-Enver Özcan), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990.

ORTAYLI, İlber; “Kadı”, *DİA*, XXIV, s. 66-73.

PAKALIN, Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, İstanbul 1993.

PUL, Ayşe; “Kefe Sancağı’nın I. Selim’in Taht Mücadelesinde Oynadığı Role Dair Bazı Değerlendirmeler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VI, S.27, s. 470-478.

ŞAHİN, İlhan –EMECEN, Feridun; “Amasya”, *DİA*. III, s.1-4.

Şemseddin Sami; *Kamusu Turki*, İstanbul 1989.

TERZİ, Mustafa Zeki; “Gulam”, *DİA*, XIV, s. 178-180.

TURAN, Şerafettin; “BAYEZİD, Şehzade”, *DİA*, V, s. 230-231.

-----; “Bayezid II”, *DİA*, V, s. 234-238.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988.

-----, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara 1983.

ÜNAL, Mehmet Ali; *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 1998.

YEDİYILDIZ, Bahaddin; “Vakıf”, *İA*, XIII, s.153-172.

کما لایکون قریباً من حدیثه و در تطایب و منتهی کلمه قریباً حدیثه بجا ناید بر سر حدیثه مکتوب کونتر در قضا
 علانیة و منوعاً فساکن لوجه سوخته طایفه ای اتفاق اید و منحصراً کونتر لولوب قریباً حدیثه تا یقین طایفه
 تابع قریباً کجی لایله با هویت عورتان و لولوبانین بکوی اسمانین عارت و حارت اید و منحصراً کونتر
 قنبر ایلوب و بجه سن قرو و بجه سن قید و بند اید و منوعاً قضا سنند ایلوب کجی سنی قریباً
 سوخته کونتر کجی کلوب و لولوب قاریه ایلوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب طریقه کونتر کجی
 مکتوب قنبر لولوب کجی سنی قریباً سوخته کونتر کجی لولوب کونتر کجی سوخته کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب
 لولوب و عیالانین طایفه ایلوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب
 قریباً لولوب سوخته طایفه ای لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب
 قریباً کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب
 قریباً کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب کونتر کجی لولوب

Ek 2: BOA. MD 17, h. 14

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Özlem Yılmaz Solak

Doğum Yeri : Kemalpaşa/İzmir

Doğum Yılı : 20.10.1983

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise: 1996-1999 : Turgutlu Lisesi

Lisans: 2003-2007 : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Yabancı Dil: İngilizce